

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
« _____ » _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В
УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Козак Марія Олексіївна

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Соколова Альона Миколаївна

(підпис, дата)

Рецензент Кузьменко Ніна Володимирівна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	6
1.1 Сутність та характерні риси фінансових ресурсів підприємства.....	6
1.2 Теоретичні базиси управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи.....	14
1.3 Методичні основи управління фінансовими ресурсами підприємства.....	24
Висновки за розділом 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».....	35
2.1 Загальна характеристика фінансово-економічної діяльності ПАТ «Полтаваобленерго».....	35
2.2 Оцінка системи управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго».....	47
2.3 Аналіз ефективності використання джерел фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго».....	56
Висновки за розділом 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО».....	66
3.1 Стратегія управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго»..	66
3.2 Діагностика статичної та динамічної фінансової рівноваги ПАТ «Полтаваобленерго».....	76
3.3 Формування оптимальної структури фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго».....	85
Висновки за розділом 3.....	95
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	109

ВСТУП

Наслідки світових фінансово-економічних криз 2007–2008 рр. та проблеми відновлення позитивних темпів економічного розвитку вказують на недооцінку сучасних процесів фінансiалiзацiї, а саме важливості фінансового сектору з позицій масштабності його впливу на інші сектори економіки та довгострокової здатності порушувати макроекономічну збалансованість та рівновагу. Основна течія сучасних досліджень фінансових процесів є пошук ефективних механізмів подолання диспропорційностей використання фінансових ресурсів підприємства за напрямками (дисбалансів їх руху) та забезпечення гармонізованого їх використання. Останнє в контексті необхідності зміцнення фінансової стабільності вітчизняних підприємств потребує розвитку методології оцінювання та регулювання не лише з позиції дисбалансів руху фінансових ресурсів як наслідку економічних криз. За таких умов актуалізується питання системних досліджень фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи.

Фундаментальним засадам дослідження фінансових ресурсів як економічної категорії присвячені роботи В. Андрійчука, Г. Азаренкова, О.Є. Гудзь, С. Грабарчук, Т. Журавель, В. Леонт'єв, Р. Михайленко, В.М. Опарін, Н. Пойда-Носик, П.Стецюк, О. Терещенко. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансовими ресурсами підприємницьких структур розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних економістів: М.Д. Білик, Л. Бернштейна, Є. Брігхема, І.О. Бланка, О.Д. Василика, Д.Ванькович, В.М. Гейця, А. Гроппелі, Р. Дамарі, Г. Джонсона, Ед. Долана, Л.А. Дробозиної, К. Кемпбелла, Г.Г. Кірейцева, М.Я. Коробова, В.В. Ковальова, М.Н. Крейніної, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, С.В. Науменкової, Е. Нікбахта, Л.Н. Павлової, А.М. Поддєрьогіна, В.М. Родіонової, П. Самуельсона, І.В. Сала, І. Сіненко, В.М. Суторміної, Є.С. Стоянової, О. Хотомлянський А.Д. Шеремета та ін.

Високо оцінюючи результати досліджень цих авторів, необхідно зазначити, що в науковій літературі ще не знайшли належного відображення і вимагають подальшої розробки питання, пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення комплексу таких завдань:

- дослідити сутність та характерні риси фінансових ресурсів підприємства;
- розглянути теоретичні базиси управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи;
- обґрунтувати методичні основи аналізу фінансових ресурсів як елемент управління;
- проаналізувати загальну характеристику фінансово-економічної діяльності ПАТ «Полтаваобленерго»;
- оцінити систему управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго»;
- провести аналіз ефективності використання власних та позикових фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго»;
- визначити стратегію управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго»;
- провести діагностику статичної та динамічної фінансової рівноваги ПАТ «Полтаваобленерго»;
- сформулювати оптимальну структуру фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго».

Предметом дослідження є теоретичні та методичні основи управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи.

Методологічною основою проведеного дослідження стали положення економічної теорії, праці видатних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики управління фінансовими ресурсами підприємства. В дослідженні застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: синтезу, наукового абстрагування та узагальнення – для визначення поняття «фінансових ресурсів»; порівняння, аналізу та відносних показників – для дослідження структури та динамічних змін фінансових ресурсів; дедуктивний; факторного аналізу. В роботі використано методи вибірки статистичних і облікових даних, групувань, системно-структурного аналізу та експертних оцінок.

Інформаційною базою дослідження стали наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених щодо управління фінансовими ресурсами підприємства, а також фінансова звітність ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016 – 2018 роки, законодавчі і нормативні матеріали, що регулюють господарську діяльність суб'єктів господарювання в Україні.

Практичне значення одержаних у дипломній роботі результатів полягає в розробці рекомендацій щодо управління фінансовими ресурсами в умовах економічної кризи (підтверджується довідкою про рекомендації щодо впровадження та використання результатів дослідження по дипломній роботі).

Результати дипломного дослідження були апробовані на VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 3-4 жовтня 2019 р.) (додаток А), що засвідчено сертифікатом (додаток Б).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

1.1 Сутність та характерні риси фінансових ресурсів підприємства

В умовах циклічності економічних криз залучення достатнього обсягу фінансових ресурсів є визначальним чинником повноти забезпечення потреб об'єктів соціальної інфраструктури, дієвості державного регулювання суб'єктів господарювання, рівня матеріального й духовного добробуту населення, темпів розвитку інвестиційно-інноваційної сфери та зростання фінансового потенціалу країни загалом.

Стан забезпеченості ресурсами (природними, матеріальними та нематеріальними, трудовими та ін.) визначається переважно фінансовими можливостями господарюючого суб'єкта. Фінансові ресурси є стрижнем господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Лише при їх наявності у достатній кількості приймається рішення щодо створення підприємства, його реорганізації або розширення виробництва. Фінансові ресурси – один з найважливіших чинників економічного відтворення та зростання підприємства. Вони забезпечують: безперервність процесу відтворення через фінансування поточних витрат підприємства; виконання зобов'язань перед державою, працівниками та іншими господарюючими суб'єктами; страхування капіталу від можливих фінансових ризиків завдяки диверсифікації форм фінансових ресурсів; стабільний розвиток і ділову репутацію підприємства; стимулювання поліпшення прибутковості; соціальний розвиток підприємства, в цілому, і його працівників, зокрема.

Фінансові ресурси є об'єктивною необхідною умовою процесу відтворення на всіх його стадіях, однак формування кінцевої структури відтворення досягається на стадії розподілу, де формуються пропорції між

фондами відшкодування, споживання й нагромадження, відбувається розподіл доходів між елементами суспільного виробництва, галузями господарства, соціальними групами, безпосередніми виробниками матеріальних благ [8, с. 52]

Незважаючи на те, що в сучасній економічній літературі глибоко досліджена економічна природа фінансових ресурсів підприємств, єдиного визначення щодо їхньої сутності немає.

Сучасні дослідники підходять до трактування фінансових ресурсів з огляду цілей і завдань, які вони ставлять у процесі своїх досліджень. Це дозволяє виділити декілька підходів до розуміння сутності фінансових ресурсів підприємств:

- 1) фінансові ресурси як активи підприємства;
- 2) фінансові ресурси як пасиви підприємства;
- 3) фінансові ресурси як грошові накопичення, доходи і надходження (табл. 1.1).

Позицію щодо трактування фінансових ресурсів як активів підприємства представляють В. Андрійчук, О. Терещенко, П. Стецюк та ін. В. Андрійчук трактує дане поняття як активи підприємства, пов'язуючи їх з авансованим капіталом, який представлений органічно взаємопов'язаними ресурсами, що взяті на усіх стадіях їх кругообігу і забезпечують функціонування підприємства за усіма напрямками його діяльності [2, с. 31]. Варто відмітити, що активи лише відображають ті субстанції, в котрі уже були вкладені кошти підприємства, і не всі вони можуть негайно стати фінансовими ресурсами з огляду на різний ступінь їх ліквідності.

Поширеною є точка зору, що фінансові ресурси всебічно відображені в пасиві балансу підприємства, оскільки це «кошти, спрямовані в основні і оборотні засоби підприємства» [27, с. 29–31; 32, с. 10; 33, с. 42]. Але пасиви також не є реальною фінансовою базою, оскільки показують лише приналежність раніше витрачених засобів до певного джерела фінансування.

Н. Пойда-Носик та О. Грабарчук, зосереджуючи увагу на напрямках формування доходів, відмічають, що фінансові ресурси підприємства - це

сукупність усіх грошових ресурсів, які надійшли на підприємство за певний період або на певну дату у процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг – операційна діяльність), основних і оборотних засобів (інвестиційна діяльність) і видачі зобов'язань (фінансова діяльність) [35, с. 101; 11, с. 167]

Таблиця 1.1 – Основні підходи до сутності категорії «фінансові ресурси»

Напрямок трактування	Автор	Авторське визначення
Як активи підприємства	В. Андрійчук	активи підприємства, пов'язуючи їх з авансованим капіталом, який представлений органічно взаємопов'язаними ресурсами, що взяті на усіх стадіях їх кругообігу і забезпечують функціонування підприємства за усіма напрямками його діяльності [2, с. 54]
	О. Терещенко	грошові кошти, їх еквіваленти та майнові активи підприємства [45, с. 12]
	П. Стецюк	найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків [42, с. 46]
як пасиви підприємства	В. Леонт'єв	сукупність капіталу та іншого майна, виражених в грошовій формі, які знаходяться в розпорядженні підприємств, використовуються або можуть бути використані в процесі фінансового-господарської [27, с. 29–31]
	В.М. Опарін	сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства [32, с. 10; 33, с. 42]
як грошові накопичення, доходи і надходження	Г. Азаренкова, Т. Журавель, Р. Михайленко	грошові накопичення та доходи, які знаходяться в розпорядженні підприємства, створюються в процесі розподілу і перерозподілу виручки та прибутку і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб [1, с. 112]
	В. Родіонова	грошові доходи та надходження, які знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення затрат із розширеного відтворення й економічного стимулювання працівників [46, с. 115].
	Н. Пойда-Носик, О. Грабарчук	сукупність усіх грошових ресурсів, які надійшли на підприємство за певний період або на дату у процесі реалізації продукції, основних і оборотних засобів і видачі зобов'язань [35, с. 101].

Кожна точка зору має свої раціональні пояснення. Ототожнюючи фінансові ресурси з активами підприємства, дослідники розглядають загальну сукупність уже вкладених ресурсів, які використовуються і мають приносити вигоди підприємству. З іншого боку, прирівнюючи фінансові ресурси до

пасивів, робиться акцент на джерело походження реальних грошових коштів, які були свого часу вкладені у підприємство. І перший, і другий підходи розглядають обсяг фінансових ресурсів лише на певний момент часу, на який було складено бухгалтерський баланс, і не враховують постійного руху грошових потоків, якими обов'язково супроводжується будь-яка діяльність підприємства. Аналіз наукових дефініцій фінансових ресурсів дає змогу запропонувати уточнене їх визначення. Отже, фінансові ресурси підприємства – це економічна категорія, що відображає сукупність усіх грошових коштів чи прирівняних до них високоліквідних активів (грошового капіталу), які були чи можуть бути вкладені у фізичний продуктивний капітал.

Розглянувши ознаки та склад фінансових ресурсів варто окреслити їх функціональну роль у процесі суспільного виробництва в цілому та для окремих підприємств, зокрема. Окремі дослідники обмежуються встановленням однієї, на їх думку, цільової функції фінансових ресурсів, як то забезпечення виробничого процесу [19, с. 54] або забезпечення неперервності руху грошових потоків підприємства [42, с. 233].

Цим самим вони не дооцінюють важливості примноження фінансових ресурсів, оптимізації їх складу, прагнення ефективного використання. Значно ширші функціональні можливості фінансових ресурсів виділяє О.Є. Гудзь, наводячи такі функції: забезпечення платоспроможності та фінансової рівноваги на підприємстві; збільшення суми отриманого прибутку і рівня рентабельності капіталу; збільшення ринкової вартості підприємства і його інвестиційної привабливості [13, с. 29]. З огляду на інтенсивний розвиток ринкового середовища та фінансового ринку, широту сфери застосування фінансових ресурсів варто виділити їх цільову функцію: формування безпечних умов фінансування в обсягах, які приносили б максимально вигідний економічний та соціальний ефект (рис. 1.3). Виконання цільової функції забезпечується за рахунок її структурних елементів: захисної, страхової та заощаджувальної функцій.

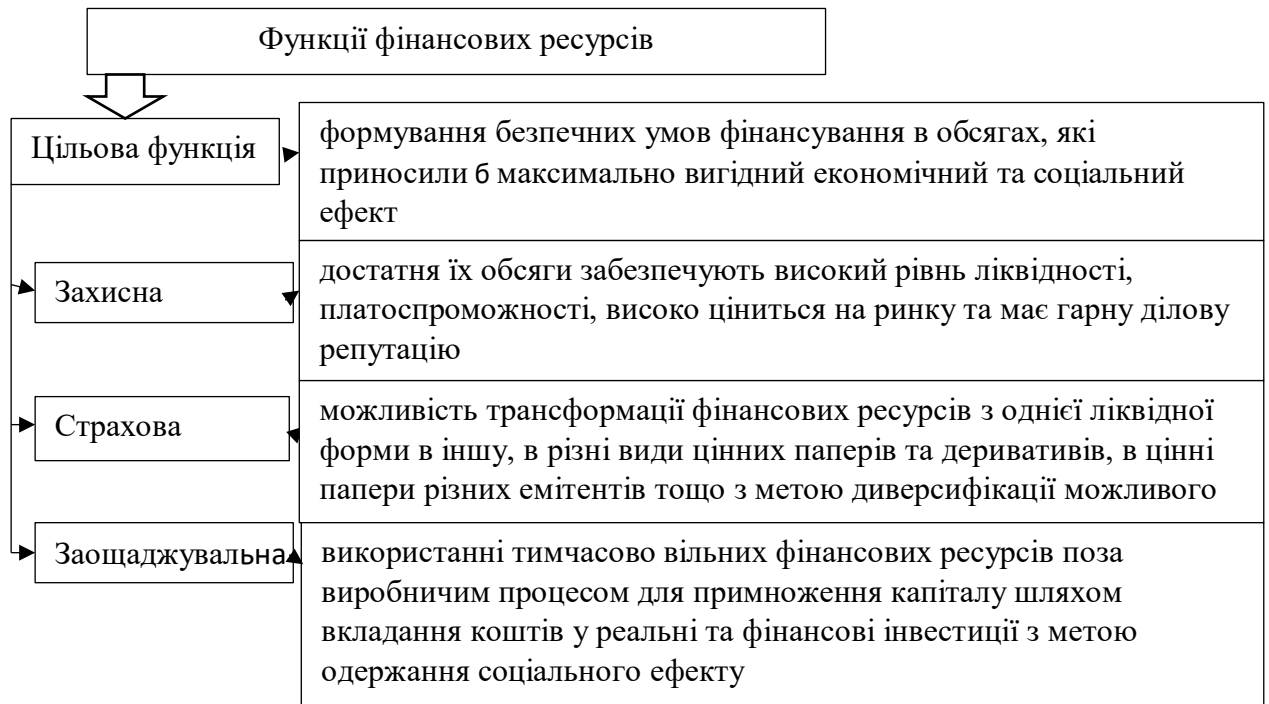

Рисунок 1.1 – Сутність та структура функцій фінансових ресурсів [побудовано автором 13, с. 29; 19, с. 54; 42, с. 233; 47, с. с. 102; 60, с. 41]

Наявність численних ознак фінансових ресурсів, їх складових елементів та функціональних особливостей дозволяє виділити різні групи фінансових ресурсів за окремими ознаками. У класифікаціях фінансових ресурсів, здійснених різними дослідниками, перевага надається виділенню видів лише джерел фінансових ресурсів за різними ознаками.

Зокрема В.М. Опарін виділяє три класифікаційні ознаки (за кругообігом, правом власності та використанням), які зводяться до розмежування по групах різних статей пасиву бухгалтерського балансу [32, с. 80]. П.А. Стецюк, чітко встановивши склад фінансових ресурсів як найліквідніші, високоліквідні та швидкоореалізовувані активи, здійснює класифікацію лише джерел їх формування [42, с. 88]. О.Є. Гудзь, натомість, зупиняється на детальному розмежуванні за 11 класифікаційними ознаками складових елементів фінансових ресурсів [13, с. 19]. На наш погляд, у контексті управління фінансовими ресурсами, найбільш доцільною є їх класифікація відображена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація фінансових ресурсів [побудовано на основі 32, с. 80; 42, с. 88; 13, с. 19]

Класифікаційна ознака	Види	Складові елементи
Форма вираження	Готівкові кошти та їх еквіваленти	Готівка в касі та у підзвітних осіб, кошти на поточних рахунках та рахунках до запитання
	Поточні фінансові інвестиції	Цінні папери та деривативи
	Готова продукція	Готова продукція на складах
	Дебіторська заборгованість	Короткострокова дебіторська заборгованість, що може бути негайно стягнена
За моментом залучення	Початкові	Початкові Елементи загальних фінансових ресурсів, джерелом формування яких став статутний та резервний капітал і кредит на розвиток бізнесу
	Прирощені	Усі елементи, які зумовили збільшення вартості майна підприємства
За напрямом вкладення	У необоротні активи	Усі види загальних фінансових ресурсів
	В оборотні активи	Усі види поточних фінансових ресурсів
За строками залучення	Короткострокові	Усі складові елементи поточних фінансових ресурсів, джерелом формування яких став залучений капітал та короткострокові кредити
	Довгострокові	Загальні фінансові ресурси, джерелом формування яких став позичений капітал за винятком короткострокових кредитів
	Довічні	Загальні фінансові ресурси, джерелом формування яких став власний капітал, у тому числі капіталізований прибуток
За ступенем ризику вкладання та утримання	З низьким рівнем ризику	Готівка в касі та у підзвітних осіб, кошти на поточних рахунках та рахунках до запитання,
	З середнім рівнем ризику	Дебіторська заборгованість і короткострокові цінні папери
	З високим рівнем ризику	Середньо- та довгострокові цінні папери і готова продукція на складах
За джерелами формування	Власні	Загальні фінансові ресурси, джерелом формування яких став власний капітал, у тому числі капіталізований прибуток
	Залучені	Поточні фінансові ресурси, джерелом формування яких стали поточні зобов'язання за винятком короткострокових кредитів
	Позичені	Загальні фінансові ресурси, джерелом формування яких стали довгострокові та короткострокові банківські і небанківські кредити

Важливою складовою управління фінансовими ресурсами є визначення джерел їх походження. В економічній літературі мають місце два основні підходи до інтерпретації джерел фінансових ресурсів:

- макроекономічний, який визначає джерелом фінансових ресурсів ВВП або новостворену в суспільстві вартість [59, с. 168; 47, с. 12];
- мікроекономічний, згідно якого джерелами фінансових ресурсів є внутрішній та зовнішній фінансовий капітал підприємства [51, с. 47; 35, с. 98; 33, с. 13].

Варто відмітити, що ряд науковців виділяють і чітко деталізують внутрішні та зовнішні джерела створення власного фінансового капіталу і внутрішні та зовнішні джерела створення позикового фінансового капіталу підприємств [35, с. 98; 33, с. 13]. Такий підхід логічно пояснюється наявністю внутрішніх та зовнішніх вхідних грошових потоків, які закладено в основу фінансових ресурсів. Проте деякі складові елементи внутрішніх джерел створення позикового капіталу за своїм економічним змістом не є позикою (наприклад, внутрішня і зовнішня кредиторська заборгованість, строк сплати якої не настав), тому доцільність їх віднесення до позикових коштів викликає сумнів.

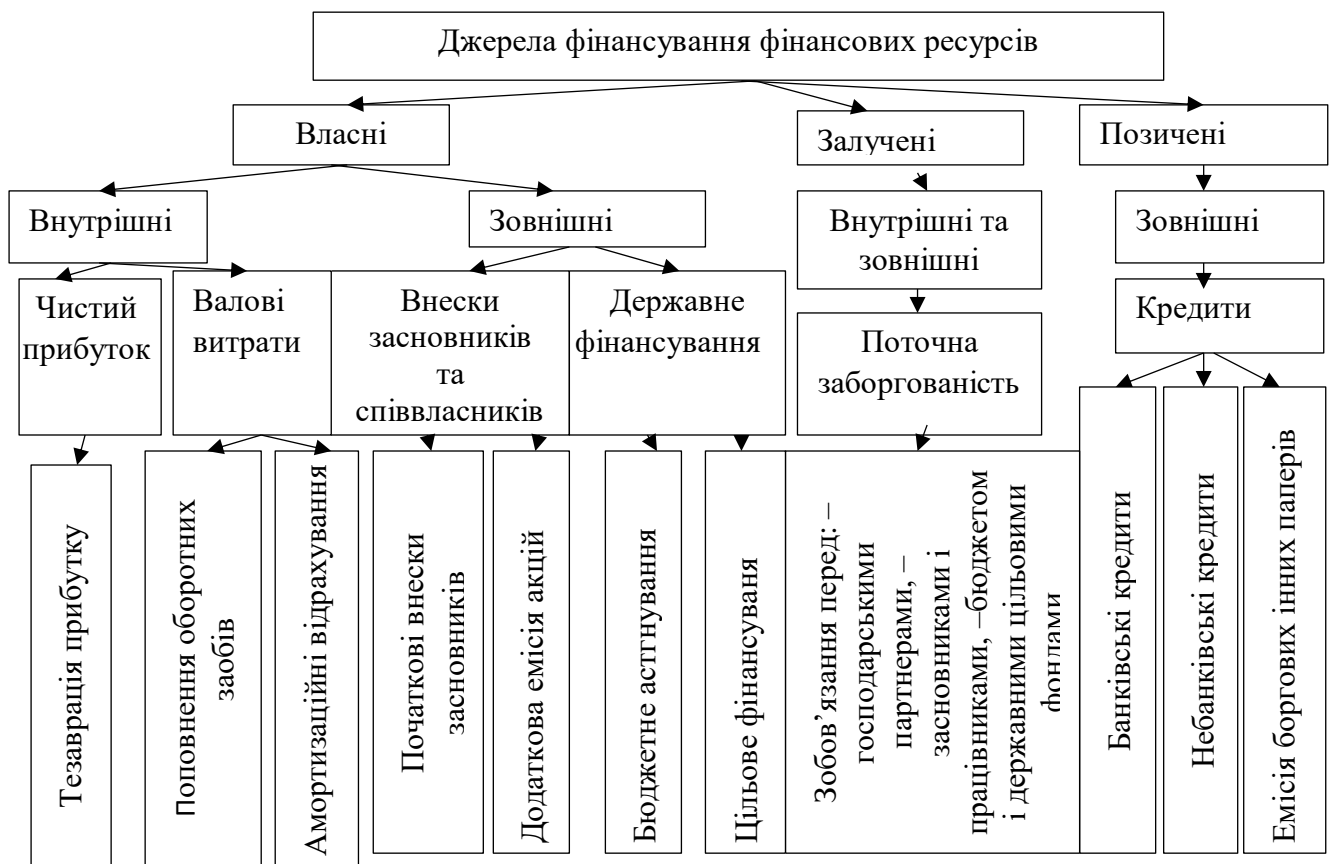
Джерелами формування фінансових ресурсів на різних стадіях господарювання можуть бути власні, позичені та залучені грошові чи матеріальні надходження (рис. 1.4.).

Ми враховуємо матеріальні надходження також, так як вони, за необхідності, в будь-який момент часу можуть бути перетворені в один із елементів фінансових ресурсів.

Власні фінансові надходження можуть формуватися в результаті внутрішніх грошових потоків у вигляді чистого доходу від звичайної і надзвичайної діяльності та зовнішніх – вкладів засновників (акціонерів), цільових надходжень, безоплатної фінансової допомоги.

Слід зазначити, що загальний розмір чистого доходу суттєво не змінює величину власного капіталу підприємства, оскільки в частині фонду

заміщення відтворює його, а в частині чистого прибутку – примножує. Залучені кошти підприємство отримує як відстрочку платежу за окремими видами зобов'язань: перед господарськими партнерами, засновниками, працівниками, бюджетом, державними цільовими фондами тощо. Ці засоби не є реальними грошовими надходженнями, але це конкретна вартість, якою підприємство продовжує користуватись ще протягом певного періоду, вона забезпечує кругообіг і приносить дохід.

Рисунко 1.2 – Джерела формування фінансових ресурсів підприємства [побудовано автором на основі 51, с. 47; 35, с. 98; 33, с. 13; 59, с. 168]

Такі кошти, зазвичай, не обтяжують підприємство додатковою платою за їх користування, проте, надмірне застосування цього джерела погіршує ділову репутацію підприємства. Позичені кошти підприємство отримує у вигляді позик фінансовокредитних установ або на фінансовому ринку. Вони надаються на конкретний строк, носять цільовий характер витрачання і за їх

користування підприємство зобов'язане здійснювати певну плату кредитору. Ці кошти обтяжують позичальника величиною нарахованої плати за кредит, але якщо прибутковість від такого фінансування перевищує рівень позичкового процента, їх використання є доцільним. Однак застосування кожного з зазначених джерел фінансових ресурсів має бути виваженим, обґрунтованим і раціональним [64, с. 239].

Отже, виявлені особливості, склад, функції та принципи організації фінансових ресурсів підприємства дають підстави трактувати їх як економічну категорію, яка відображає сукупність усіх грошових коштів чи прирівняних до них високоліквідних активів, які були чи можуть бути вкладені у фізичний продуктивний капітал, що в процесі господарської діяльності відновлюються і капіталізуються через нерозподілений прибуток, який знову авансується в активи підприємства. Фінансові ресурси нерозривно поєднуються з величиною капіталу підприємства, залежать від розмірів джерел фінансування та визначають обсяги господарської діяльності. Тому, ефективне управління фінансовими ресурсами в змозі забезпечити усталений розвиток окремих підприємств, галузі та економіки країни в цілому.

1.2 Теоретичні базиси управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи

Циклічні кризові явища, в яких сьогодні функціонують вітчизняні підприємства України, обумовлюють необхідність пошуку нових підходів до управління їх діяльністю з метою підтримання стабільного розвитку. Управління фінансовими ресурсами базується на взаємозв'язку та взаємоузгодженні дій його суб'єктів щодо адаптації зовнішніх та внутрішніх чинників управління. При цьому, зовнішній вплив на управлінські процеси, як визначають провідні науковці, є об'єктивним та некерованим, а внутрішній

вплив – визначається та регулюється на рівні окремого підприємства його фахівцями та спеціалістами. Таким чином, усі суб'єкти управління тісно взаємодіють між собою плануючи, організовуючи, координуючи і контролюючи процеси формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Пристосування та реакція на кризові явища в економіці ускладнюються і тим, що управління фінансовими ресурсами не має певної ідеології і носить ситуативний та реактивний характер, оскільки ще не сформувалася нова парадигма фінансового управління, яка б враховувала динаміку та наслідки кардинальної трансформації економіки, передбачала б побудову цілісної системи організації внутрішніх і зовнішніх фінансових взаємовідносин та ефективних методів їх регулювання, адаптованих до існуючих умов сільськогосподарського виробництва та дозволяла б уникнути помилок при розробці стратегічних й тактичних аспектів фінансової діяльності підприємства.

Безпосередніми суб'єктами управління фінансовими ресурсами кожного окремого підприємства є його засновники, власники, акціонери і працівники. При цьому, взаємодія між суб'єктами управління в межах окремого підприємства характеризується узгодженістю з усіма організаційними процесами і структурними одиницями, а якість внутрішнього управління визначається оперативністю, доцільністю та раціональністю прийнятих рішень і конкретних управлінських заходів. Для успішного становлення та розвитку фінансового забезпечення підприємств має існувати раціональне поєднання сприятливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що проявляється у чітко визначеній технології управління. Ефективність та дієвість технології управління залежать від стадій її втілення та вдалого і цілеспрямованого вибору елементів та інструментів застосування [52, с.29].

Алгоритм управління фінансовими ресурсами підприємства, запропонований Д. Ваньковичем, включає:

- 1) Оцінку стимулу;
- 2) Звернення до досвіду управління;

- 3) Формулювання проблеми у сфері управління;
- 4) Пошук рішення;
- 5) Збір даних чи їх прогнозування;
- 6) Встановлення критеріїв ефективності;
- 7) Прийняття управлінських рішень;
- 8) Реалізація прийнятих рішень;
- 9) Оцінка результату реалізації рішень [7, с. 114].

Ряд науковців, зокрема О. Хотомлянський та І. Сінєнко, значно скорочують цей перелік, зупиняючись лише на основних стадіях управління (3, 4, 5, 7, 8, 9) [51, с. 148], а П. Стецюк навпаки розширює його такими стадіями як реорганізація фінансової функції, створення фінансової служби, організація управлінського обліку та інші [42, с. 314]. З огляду на необхідність чіткого виділення стадій управління фінансовими ресурсами та функціональних обов'язків структурних органів управління, пропонуємо побудувати організаційно-економічний ланцюг управління фінансовими ресурсами, який включив би шість основних етапів (рис. 1.3).

Слід відмітити, що процес управління не є сталим, а циклічно повторюється і постійно оновлюється, адекватно реагуючи на виявлені результати аналізу та зміни умов середовища, в якому функціонує підприємство. Кожній виділеній стадії процесу управління відповідає певний набір елементів та інструментів даного організаційно-економічного механізму. Вихідним моментом у технології управління фінансовими ресурсами підприємств є формулювання стратегічної цілі управління. Стратегічною ціллю фінансового забезпечення, як зазначає О.Є. Гудзь, є отримання максимально можливого прибутку при мінімальних витратах фінансових ресурсів і мінімальному ризику [13, с. 119].

Проте таке формулювання стратегічної цілі є дуже категоричним і не завжди виправданим з економічної, соціальної і, навіть, моральної точки зору. Так як мінімізація витрат обмежує обсяги виробництва і інвестування,

мінімальний ризик – обмежує рівень доходності, а максимізація прибутку не завжди виправдовує ті зусилля, за рахунок яких його досягнуто.

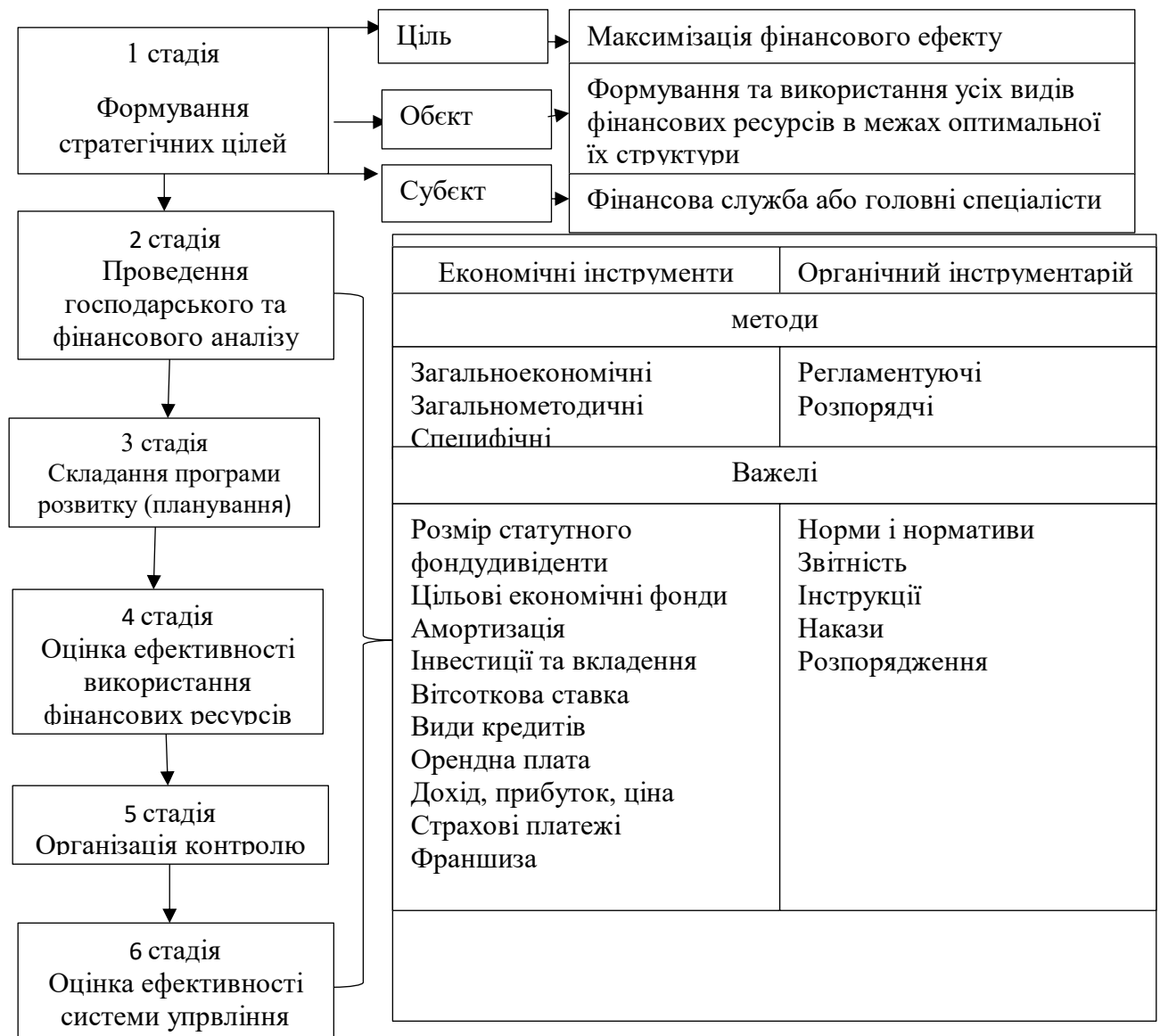

Рисунок 1.3. – Структура, технологія і принципи організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами підприємства [побудовано автором 13, с. 119; 17, с. 105]

Значно ширше розмежовує ціль управління фінансовими ресурсами П. Стецюк: по-перше, досягнення фінансової рівноваги; по-друге, отримання прибутку; по-третє, забезпечення економічного розвитку [42, с. 183]. Варто погодитись, що ці складові можуть бути основними цілями управління як в сукупності, так і кожної з них, зокрема, з огляду на ситуацію, в якій

знаходиться підприємство. Однак, будь-яка із складових триєдиної стратегічної цілі є певним фінансовим результатом чи ефектом, на який зорієнтоване управління, і тому, ціль управління фінансовими ресурсами можна узагальнити, визначивши її як прагнення максимального фінансового ефекту. В цьому випадку фінансовим ефектом можна вважати будь-який результат, що відповідає очікуваному: утримання фінансових позицій (мінімальні збитки, беззбиткова діяльність, прибуток), нарощення темпів розширеного відтворення, згортання діяльності тощо [53, с.120].

Виходячи із важливості і незамінності фінансових ресурсів та головної цілі управління ними, основними завданнями, які стоять перед управлінцями підприємства є:

- використання альтернативних шляхів та формування достатніх обсягів фінансового забезпечення згідно оптимальної структури капіталу;
- збалансування грошових потоків підприємства;
- ефективне використання фінансових ресурсів завдяки мінімізації ризиків.

Виконання поставлених завдань можливе за умови дотримання певних принципів управління фінансовими ресурсами (табл. 1.3).

Реалізація організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами передбачає використання певного набору методів та важелів впливу для забезпечення отримання очікуваних кінцевих результатів. Так, проведення господарського та фінансового аналізу передбачає виявлення проблем і недоліків, а також здійснення оцінки реального стану вартісних та ділових характеристик підприємства.

З цією метою застосовується велика кількість загальноекономічних, організаційних, загальнонаукових та специфічних методів. Перша та друга групи методів є визначальними у процесі управління.

До економічних методів управління відносять: самофінансування, оподаткування, інвестування, кредитування, ціноутворення, фондоутворення, дисконтування, страхування.

Таблиця 1.3 – Змістова характеристика принципів управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи [побудовано автором 13, с. 119; 17, с. 105]

Принцип	Змістова характеристика
Динамізм, гнучкість та оперативність	мінливість і невизначеність зовнішнього середовища вимагає швидкого реагування, відповідних адаптаційних кроків, здатності до використання привабливих пропозицій та ухилення від несприятливого впливу, виявлення недоліків та прорахунків і усунення їх
Децентралізація	кожне підприємство має свої потреби стосовно управління фінансовими ресурсами, виходячи із індивідуальних умов господарювання, до того ж централізоване управління спричиняє втрату часу та розпорошеність контролю, що негативно впливає на оперативність прийняття рішень
Раціональне залучення та розміщення	в умовах обмеженості фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств лише такий підхід може забезпечити достатнє фінансування усіх напрямів їх діяльності
Орієнтація на державне регулювання	оскільки розвиток сільського господарства є пріоритетним напрямом державної політики, використання інструментів державного регулювання повинно забезпечувати підвищення прибутковості підприємств галузі
Відкритість та адекватність	управління фінансовими ресурсами має бути відкритим для змін, що спричинені динамічністю зовнішнього та внутрішнього середовища і, при об'єктивній оцінці, здійснювати відповідні подальші кроки стосовно прийняття, ігнорування чи відхилення такого впливу

Ці методи відображають матеріальну зацікавленість людини (як працівника, власника, кредитора) в участі у виробничих процесах. Організаційні методи – регламентування, нормування, інструктування, інформування, технічне забезпечення, кадрове забезпечення – спонукають і мобілізують людей до організації спільної праці. Група загальнонаукових методів включає: спостереження, порівняння, горизонтальний та вертикальний аналіз, аналіз коефіцієнтів, факторний аналіз, синтез та ін. Специфічними методичними інструментами управління є: аналіз точки беззбитковості, бенчмаркінг, портфельний аналіз, ABC-аналіз, SWOT-аналіз та ін., застосування яких створює об'єктивну основу для прийняття рішень.

Для аналізу фінансового стану підприємства традиційно використовують коефіцієнтний метод, який дозволяє на основі розрахунку

сукупності коефіцієнтів визначити стан ліквідності та платоспроможності підприємства, його фінансову стійкість і ділову активність тощо. Крім того, існує ряд інтегральних методик оцінювання фінансового стану підприємства [24, с. 53; 27, с. 29, 22, с. 40], проте, вони не адаптовані до специфічних умов функціонування сільськогосподарських підприємств. Отримані результати фінансового аналізу використовують у процесі планування подальших стратегічних та оперативних дій щодо удосконалення управління фінансовими ресурсами. На цій стадії складається програма розвитку підприємства з урахуванням обраних стратегічних цілей. При цьому, застосовуються такі загальноекономічні методи як планування, фінансове прогнозування (експертне прогнозування, каузальне прогнозування, методи екстраполяції, стратегічні ігри та ігри з природою, імітаційне моделювання) та ін. У процесі планування використовуються також організаційні методи: регламентування, нормування та квотування.

Зазначені методи дають змогу розробляти прогнозні сценарії розвитку економічних процесів на підприємстві в умовах постійного впливу на фінансово-господарську діяльність зовнішніх та внутрішніх факторів. Формування ефективної системи управління передбачає ефективне поєднання економічних та організаційних важелів управління задля досягнення високого результативного ефекту. Так, застосовуючи оподаткування, слід чітко орієнтуватись в елементах усієї системи оподаткування держави і обов'язково використовувати існуючі переваги, пільги та інші позитивні нюанси цього важеля, які стосуються аграрних підприємств. Аналогічним чином використовуються інвестування, кредитування або страхування – визначаються усі альтернативні шляхи стосовно галузі та обирається найоптимальніший з них [57, с.16].

На заключній стадії технології управління здійснюється оцінка ефективності використання фінансових ресурсів. З цією метою використовують узагальнені відносні показники: оборотність оборотних активів, продуктивність використання основних засобів, капіталовіддача,

фондозабезпеченість, капіталоозброєнність, рентабельність авансованого капіталу та ін. Така оцінка дає широку і об'єктивну характеристику дієвості і ефективності функціонування обраного механізму управління. Окреслена технологія управління фінансовими ресурсами базується, передусім, на організаційному та економічному аспектах господарювання. Зокрема, порядок створення, ліквідації, реорганізації підприємства, характер відносин між його засновниками, порядок розподілу одержаних прибутків, режим майнової відповідальності за зобов'язаннями підприємства, можливі джерела фінансування визначає економічний механізм господарювання, який забезпечується організаційними чинниками [26, с. 20].

Окреслена технологія управління фінансовими ресурсами базується, передусім, на організаційному та економічному аспектах господарювання. Зокрема, порядок створення, ліквідації, реорганізації підприємства, характер відносин між його засновниками, порядок розподілу одержаних прибутків, режим майнової відповідальності за зобов'язаннями підприємства, можливі джерела фінансування визначає економічний механізм господарювання, який забезпечується організаційними чинниками [26, с. 20].

Функціонування підприємств у сучасному економічному просторі пов'язане із значною кількістю ризиків та загроз, оскільки за своєю сутністю кожен суб'єкт господарювання є відкритою системою, що активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Розвитку кризових явищ так чи інакше не можливо уникнути, оскільки розвиток як економіки у цілому, так і окремих господарюючих одиниць відбувається циклічно, а отже за стадією розвитку завжди буде наступати спад [1, с. 47]. Проте, щоб уникнути негативного впливу таких явищ та відновити ефективне функціонування підприємства, керівникам необхідно правильно діагностувати кризу та застосовувати комплексне антикризове управління на підприємстві, однією із складових якого є антикризове фінансове управління. Методи діагностики кризи та загрози банкрутства підприємства розробляються і пропонуються для практичного використання фахівцями – фінансовими аналітиками, фахівцями з антикризового

управління, керівниками підприємств. Вони використовуються на вибір і при необхідності. Як правило, існують базові (загальновідомі) та авторські (комерційні) методики. Перші широко висвітлюються в спеціальній літературі, застосовуються в науково-дослідній роботі, інші – є комерційною таємницею і нематеріальним активом консалтингових фірм, що спеціалізуються на професійній діяльності з питань антикризового управління та фінансового консультування. До методів антикризового управління можна віднести всю сукупність методологічних інструментів, що включають комплекс заходів від попередньої діагностики кризи до методів щодо її усунення і подолання[6]. Проаналізувавши різні представлені методи антикризового управління підприємствами в період кризи, автором виконано та представлено класифікацію найпоширеніших та найбільш дієвих методів (рис. 1.4).

Виходячи з сутнісних характеристик та необхідності прийняття рішення про застосування антикризових методів на кожному етапі життєвого циклу підприємства передбачається їх розглядання з точки зору діагностичних методів та методів управління кризовою ситуацією. Діагностичні методи антикризового управління представляються як сукупність методів, спрямованих на виявлення проблем і слабких місць у системі управління, що є причинами неблагополучного фінансового стану та інших негативних показників діяльності підприємства. В цьому разі діагностика діяльності та стану підприємства проводиться з метою: дати оцінку діяльності підприємства з точки зору отримання загального управлінського ефекту; необхідності визначення відхилень, існуючих параметрів системи від спочатку заданих; отримання оцінки функціонування підприємства в майбутньому з урахуванням мінливих факторів зовнішнього середовища з метою попередження криз. Інструменти діагностування кризового стану, такі як: статистика, моделювання, прогнозування, експеримент, експертиза, маркетингові дослідження і т.ін., застосовуються залежно від типу кризи і форми її прояву.

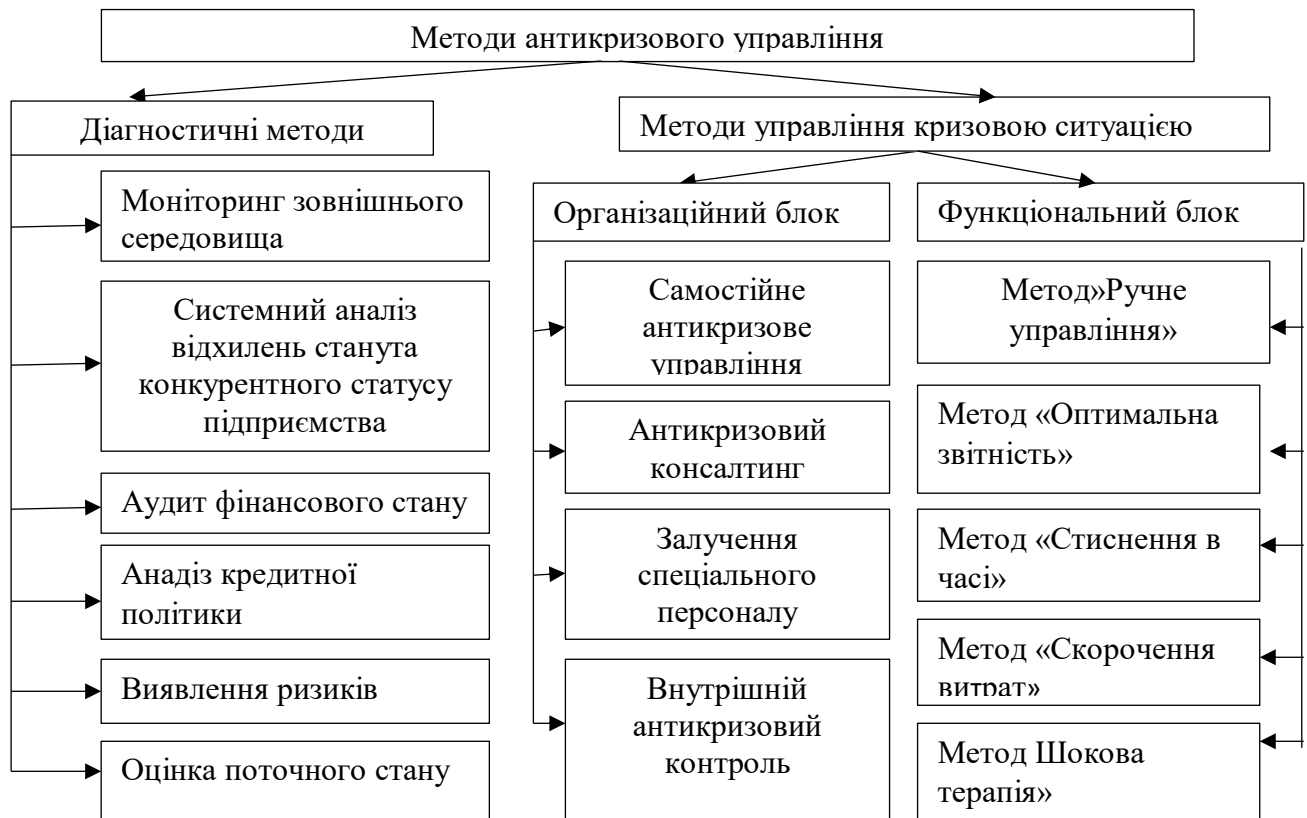

Рисунок 1.4 – Класифікація методів антикризового управління фінансовими ресурсами підприємства [побудовано на основі 8, с. 56-58]

Наступна група методів антикризового управління на підприємстві – це методи управління кризовою ситуацією. Особливість антикризового управління підприємством полягає в організації управлінських процесів підвищеної складності. Дана група методів поділяється в свою чергу на два напрями: організаційний блок – безпосередньо пов'язаний з розробкою та прийняттям управлінських рішень в рамках антикризового управління промисловим підприємством; функціональний блок – набір методик проведення антикризового управління залежно від обраного елемента функціонального блоку, наявності інформаційної бази, прогнозування результатів проведеного діагностичного аналізу.

Дослідження результатів наукових досліджень свідчать, що організаційно-економічний ланцюг управління фінансовими ресурсами включає шість основних стадій (формування стратегічних цілей, проведення господарського та фінансового аналізу, складання програми розвитку, оцінка

ефективності використання фінансових ресурсів, організація контролю, оцінка ефективності управління). Доведено необхідність трактування цілі управління фінансовими ресурсами можна узагальнити, визначивши її як прагнення максимального фінансового ефекту (будь-який результат, що відповідає очікуваному: утримання фінансових позицій (мінімальні збитки, беззбиткова діяльність, прибуток), нарощення темпів розширеного відтворення, згортання діяльності тощо). Обґрунтовано необхідність дослідження антикризового управління фінансовими ресурсами, оскільки економічне середовище є нестабільним. Визначено існування безлічі різноманітних методів антикризового управління підприємствами від вивчення середовища існування підприємства до повної його реструктуризації, автором були систематизовані, класифіковані та доповнені методи управління кризовими ситуаціями на підприємствах. Виокремлено діагностичні методи та методи управління кризовою ситуацією (організаційний та функціональний блоки).

1.3 Методичні основи управління фінансовими ресурсами підприємства

На сучасному етапі розвитку національної економіки в умовах посилення конкурентної боротьби на вітчизняному та світовому ринках актуальним постає питання ефективного управління фінансовими ресурсами, адже саме забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами, оптимальність структури джерел фінансування активів правомірно визначити одними з основних умов ефективності провадження фінансово-господарської діяльності.

Ефективна система управління фінансовими ресурсами сприяє не лише адаптації підприємства до ринкових перетворень, стабілізації його фінансового стану, підвищенню спроможності протистояти внутрішнім та

зовнішнім загрозам фінансовій стійкості, стимулюванню інвестиційної активності, а й в кінцевому підсумку визначає результати функціонування національної економіки у цілому. Ефективність управління фінансовими ресурсами значною мірою визначається рівнем організації процесів аналізу на підприємстві. Аналіз фінансових ресурсів правомірно визначити технологічною ланкою системи управління, що забезпечує її якісну основу. З урахуванням вищезазначеного наукова і практична значущість питання обґрунтування методичних підходів до аналізу фінансових ресурсів підприємств для забезпечення ефективності управління ними є беззаперечною.

Зв'язок між розміром фінансових ресурсів та обсягом виробництва є двояким, оскільки основним регламентуючим фактором розширення виробництва є величина фінансових ресурсів, і навпаки. Недостатній розмір фінансових ресурсів призводить до скорочення обсягу виробництва, зниження рівня використання виробничих потужностей, недостатнього забезпечення матеріальними, трудовими та іншими ресурсами і, як наслідок, до ще більшого скорочення фінансових ресурсів.

Достатній розмір фінансових ресурсів забезпечує: фінансову стійкість, платоспроможність, стабілізацію обсягів виробництва, а також можливість його розширення, високий рівень використання виробничих потужностей, достатній рівень забезпечення матеріальними ресурсами. Надлишковий обсяг фінансових ресурсів сприяє збільшенню обсягів виробництва, розширенню наявного асортименту продукції та освоєнню нових видів, повному використанню наявних виробничих потужностей, повному забезпеченню підприємства необхідними товарно-матеріальними цінностями, що забезпечить зростання обсягів фінансових ресурсів, проте може також призвести до перевитрат і недоцільного їх використання та до скорочення обсягів виробництва [2, с. 78].

У зв'язку із цим управління фінансовими ресурсами є необхідною умовою забезпечення ефективного функціонування підприємства. Рівень

ефективності управління фінансовими ресурсами, своєю чергою, залежить від якості організації процесу їх аналізу. Аналіз фінансових ресурсів підприємства – важливий елемент загальної системи управління підприємством, це система способів опрацювання, трансформації та використання інформації для забезпечення його конкурентоспроможності. У цілому проведення аналізу дає можливість якісно оцінити управлінські рішення, визначити вичерпність і достовірність інформаційного забезпечення для їх обґрунтування, виявити можливість та оцінити ризик господарського чи фінансового маневру, дати характеристику стратегії і тактики функціонування суб'єкта господарювання. У процесі аналізу фінансових ресурсів підприємства вирішується низка важливих завдань:

- 1) загальна оцінка забезпечення підприємства фінансовими ресурсами;
- 2) визначення оптимального розміру, складу і структури фінансових ресурсів підприємства;
- 3) аналіз ефективності використання і розміщення фінансових ресурсів підприємства;
- 4) обґрунтування фінансової стратегії підприємства;
- 5) вивчення впливу факторів на процеси формування і використання фінансових ресурсів підприємства;
- 6) аналіз темпів змін фінансового забезпечення підприємства та їх напрямів [75, с.170].

Аналіз фінансових ресурсів необхідно проводити в межах технологічного процесу, згідно з яким у процесі перетворення первинної облікової інформації формуються вихідні показники та оптимальні напрями їх використання, які, своєю чергою, становлять основу інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами. Технологія аналізу фінансових ресурсів підприємства полягає у виявленні методів формування й обробки даних про фінансові ресурси, які дають об'єктивну оцінку фінансового стану, тенденцій розвитку та резервів підвищення ефективності використання грошових коштів та шляхів їх реалізації [4, с. 69]. Для

проведення якісної оцінки фінансових ресурсів підприємства та виявлення можливостей підвищення ефективності їх формування й використання можуть застосовуватися чотири групи методів аналізу (рис. 1.5)

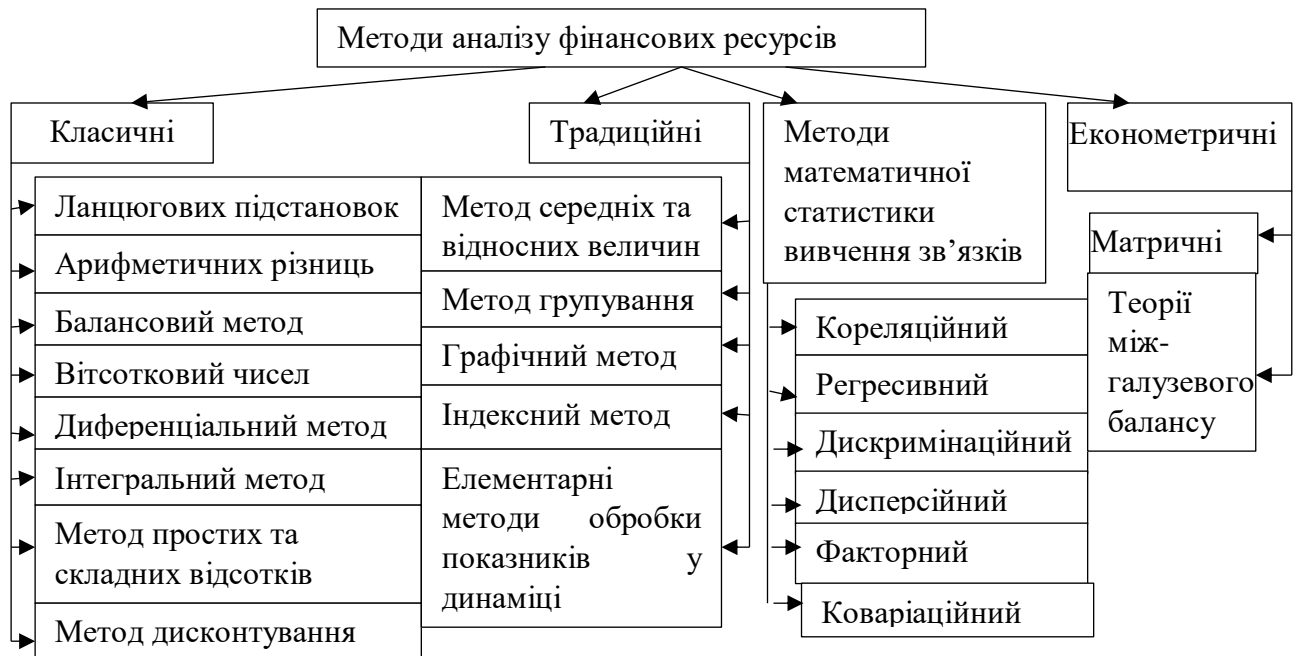

Рисунок 1.5 – Методи аналізу фінансових ресурсів підприємства [побудовано автором на основі 3, с. 44; 4, с. 256; 4, с. 123]

Дослідження джерел формування фінансових ресурсів підприємства з використанням перелічених вище методів дає змогу виявити зміни в структурі капіталу, причини та наслідки цих змін, побачити рівень забезпечення підприємства власними фінансовими ресурсами та залежності від зовнішніх позичальників.

У практиці зарубіжних компаній найчастіше застосовується модель Дюпона (арифметичних різниць), яка становить чітко детерміновану факторну залежність основних компонентів фінансової звітності підприємства [6, с. 121]. Згідно із моделлю Дюпона, на рентабельність власного капіталу впливають рентабельність продажу, оборотність активів, показник фінансового важеля. Значущість виділених факторів пояснюється тим, що вони узагальнюють усі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, його статику та динаміку, бухгалтерську звітність. Перший

фактор узагальнює звіт про фінансові результати підприємства, другий – актив балансу, третій – пасив балансу [1, с. 121].

Також значного поширення зазнала об'єктивно орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства, запропонована фірмою «Модернсофт». Основою цієї концепції є представлення моделі формування рівня рентабельності власного капіталу підприємства у вигляді сукупності взаємодіючих фінансових блоків, які моделюють «класи» елементів, що безпосередньо формують цей показник. Користувач сам визначає систему таких блоків залежно від специфіки господарської діяльності підприємства [2, с. 66].

Гаврилова А. Н. та Попов А. А. [10, с. 502], пропонують використовувати підхід ланцюгових підстановок. Він використовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах детермінованих моделей. Він дозволяє виявити вплив окремих факторів на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну у звітному періоді. Використання методу ланцюгових підстановок дозволяє виявити, зміна якого із факторів найбільше вплинула на зниження результативного показника. Метод дозволяє керівництву підприємства виявити проблемні місця своєї діяльності, і сконцентрувати на них свою увагу.

Дж. Ван Хорн пропонує оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів за допомогою моделі SGR (Sustainable Growth Rate) [6, с. 241]. З цієї моделі виходить, що темпи нарощування економічного потенціалу підприємства залежать від двох факторів: рентабельності власного капіталу та коефіцієнта реінвестування прибутку. Враховуючи, що показник рентабельності власного капіталу, у свою чергу, залежить від показників рентабельності продажу, оборотності активів та фінансового важеля [2]. Модель SGR є чітко детермінованою факторною моделлю, що встановлює залежність між темпом приросту економічного потенціалу підприємства, що виявляється у зростанні обсягу виробництва, і основними факторами, які його

визначають. Ці фактори дають змогу зробити комплексну характеристику виробничої, фінансової сторін, становища підприємства на ринку, взаємовідносин власників та керівників підприємства.

Так, Панченко А. І. у своїй роботі «Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства» [34, с. 137] запропонував збалансовану систему індикаторів діяльності. Суть цієї системи полягає в недостатності лише фінансових показників для повного і всебічного описання стану підприємства. Головна структурна ідея збалансованої системи індикаторів діяльності полягає в тому, щоб збалансувати систему показників у вигляді чотирьох груп (рис. 1.6).

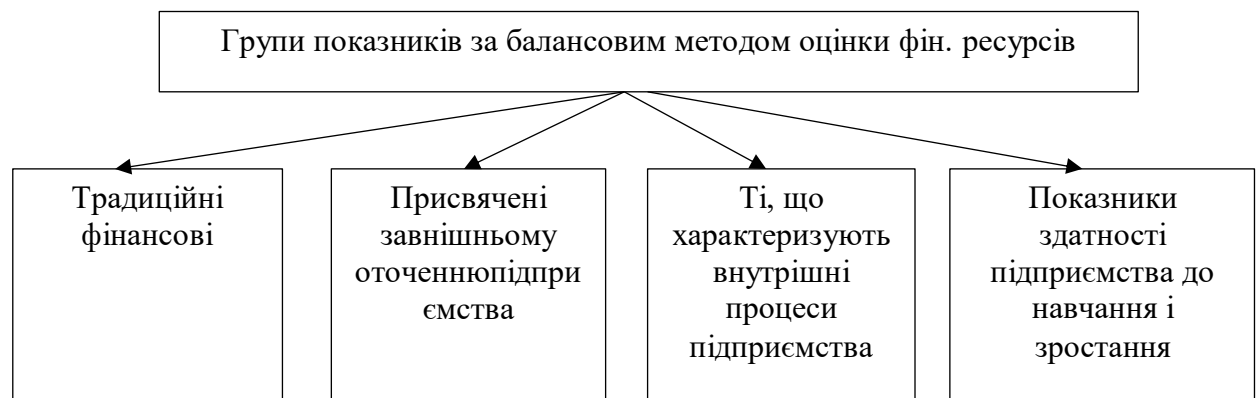

Рисунок 1.6. Система показників оцінки фінансових результатів за балансовим методом [34, с. 137]

Згідно із Прушківською Е. В. та Санакоєвою М. А. [36, с. 258], основними групами показників, які можуть оцінити ефективність використання фінансових ресурсів, є динаміка доходу і його структура; рівні витрат і показники прибутковості; управління робочим капіталом і грошові потоки; використання активів та інвестиційна ефективність. Слід зазначити, що дані методи не універсальні. Тому необхідно оцінювати раціональність застосування того чи іншого методу на конкретному підприємстві залежно від його особливостей.

Для спрощення проблеми вибору розглянемо переваги та недоліки кожного з зазначених підходів. Більшість учених у своїх дослідженнях

акцентує увагу на деталізації аналізу стану активів, однак більш доцільно спершу вдосконалити методику аналізу джерел формування фінансових ресурсів, адже стан підприємства напрямую залежить від ефективності формування, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства.

Тому дослідження структури та динаміки руху пасивів, визначення й аналіз тенденції зміни розміру їх складників, установлення причинно-наслідкових зв'язків їх структурних змін, виявлення оптимального співвідношення між власним та залученим капіталом, структуризація пасивів і визначення питомої ваги їх складників у розділах пасивів та валюті балансу є важливими і невід'ємними етапами аналізу господарської діяльності підприємства, зокрема в частині визначення його фінансового стану та забезпеченості фінансовими ресурсами [6, с.241].

Під час аналізу стану власних фінансових ресурсів особлива увага приділяється аналізу факторів зміни рентабельності власного капіталу, динаміки, складу та структури джерел формування капіталу.

Актуальними також є питання щодо характеристики складників власного капіталу, його оборотності та ефекту фінансового важеля. Велике значення факторів зміни рентабельності власного капіталу зумовлене пропорційним зв'язком між рентабельністю як головним вартісним показником ефективності виробництва та оптимальним використанням фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності підприємства. З урахуванням завдань, які мають бути вирішені в процесі аналізу фінансових ресурсів підприємства, а також системи методичних прийомів, що застосовуються для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, порядок проведення аналізу правомірно представити у вигляді схеми (рис. 1.7).

Згідно з представленою схемою, аналіз формування фінансових ресурсів підприємств передбачає два послідовних блоки та п'яти етапів: на першому етапі основним є аналіз джерел формування, що включає аналіз структури та динаміки джерел, власні та позикові кошти, дослідження позикових коштів; на другому етапі проведено аналіз активів, їх структури та показників оборотності.

Рисунок 1.7 – Структурно-логічна схема аналізу фінансових ресурсів підприємств [розроблено автором на основі 6, с.241]

Третій та четвертий етапи включають дослідження рентабельності підприємства з різних аспектів. Зазначена послідовність обґрунтована важливістю такої категорії, як капітал, адже саме він є основою для провадження господарської діяльності.

Оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів підприємства необхідно проводити за показниками стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через коефіцієнти структури капіталу, ефективності господарської діяльності, ділової активності підприємства (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4 – Показники використання фінансових ресурсів підприємства [6, с.241]

Група показників	Показник	Алгоритм розрахунку
Показники стійкості підприємства	Коефіцієнт автономії	$K_{ав} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасив}}$
	Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{фін} = \frac{\text{Пасив}}{\text{Власний капітал}}$
	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих ресурсів	$K_{фн} = \frac{\text{Усього за розділом 2} + \text{Усього за розділом 3}}{\text{Усього за розділом 4} + \text{Доходи майбутніх періодів}}$
	Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу	$K = \frac{\text{Усього за розділом 2} + \text{Усього за розділом 3}}{\text{Усього за розділом 4} + \text{Доходи майбутніх періодів}}$
Показники фінансової стійкості	Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	$H_1 = \text{Власний капітал} - \text{Усього за розділом 1}$
	Наявність власного оборотного капіталу, кредитів та позик для формування запасів	$H_2 = H_1 + \text{Усього за розділом 2} + \text{Усього за розділом 3} + \text{Доходи майбутніх періодів}$
	Наявність власного оборотного капіталу, кредитів та позик для формування запасів	$H_3 = H_2 + \text{Короткострокові кредити банків} + \text{Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями}$
	Запаси	$H_4 = \text{Виробничі запаси} + \text{Тварини на вирощуванні та відгодівлі} + \text{Незавершене виробництво} + \text{Готова продукція} + \text{Товари}$
	+/- власного оборотного капіталу для формування запасів	$E_1 = H_1 - H_4$
	+/- власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_2 = H_2 - H_4$
	+/- власних оборотних, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$E_3 = H_3 - H_4$
	+/- джерел фінансування на 1 грн. запасів	$D^1 = \frac{E_3}{H_4}$
	Запас стійкості фінансового стану	$ЗС = \frac{E_3 * \text{Неоплачений капітал}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$
Показники платоспроможності	Кредитомісткість	$\text{Кредитомісткість} = \frac{\text{Позикові ресурси}}{\text{Реалізована продукція}}$
	Кредитоспроможність	$\text{Кредитоспроможність} = \frac{\text{Реалізована продукція}}{\text{Позикові ресурси}}$
	Коефіцієнт фінансового левириджу	$K_{ф.л} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$
	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{кон.ПК} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Пасив}}$

Фінансові ресурси є найціннішим активом підприємств, який, перебуваючи у постійному обороті, забезпечує провадження операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Велике значення фінансових ресурсів для функціонування підприємства зумовлює необхідність у своєчасному та якісному аналізі джерел формування активів підприємства. На основі систематизації наявних науково-методичних підходів запропонована структурно-логічна схема аналізу фінансових ресурсів, яка передбачає виконання низки послідовних взаємопов'язаних етапів та через поліпшення рівня виконання аналізу на підприємстві дає змогу підвищити ефективність формування і використання фінансових ресурсів, що, своєю чергою, сприятиме досягненню стратегічних цілей розвитку суб'єкта господарювання.

Висновки за розділом 1

В результаті синтезу теоретичних основ управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи, нами зроблено наступні висновки:

1. Запропоновано розглядати фінансові ресурси як економічну категорію, що відображає сукупність усіх грошових коштів чи прирівняних до них високоліквідних активів (грошового капіталу), які були чи можуть бути вкладені у фізичний продуктивний капітал. Структуровано основні джерела фінансових ресурсів та сформовано їх в групи, зокрема власні джерела (внутрішні: чистий прибуток і валові витрати та зовнішні: внески засновників і співзасновників, державне фінансування), залучені (поточна заборгованість), позичені (кредити).

2. Доведено, що в умовах циклічних кризових явищ, виникла необхідність пошуку нових підходів до управління фінансовими ресурсами.

Дослідження теоретичного базису управління фінансовими ресурсами дозволило виділити шість стадій (формування стратегічних цілей, проведення господарського та фінансового аналізу, складання програми розвитку, оцінка ефективності використання фінансових ресурсів, організація контролю, оцінка ефективності управління та визначено важелі та методи (економічні, організаційні, загальнонаукові). Доведено доцільність трактування організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами як певного набору методів (самофінансування, оподаткування, інвестування, кредитування, ціноутворення, дисконтування, страхування, нормування, горизонтальний та вертикальний аналіз, аналіз коефіцієнтів, факторний аналіз, коефіцієнтний аналіз) та важелів впливу для забезпечення отримання очікуваних кінцевих результатів. Цілі управління фінансовими ресурсами можна узагальнити, визначивши її як прагнення максимального фінансового ефекту (будь-який результат, що відповідає очікуваному: утримання фінансових позицій (мінімальні збитки, беззбиткова діяльність, прибуток), нарощення темпів розширеного відтворення, згортання діяльності тощо). Обґрунтовано необхідність дослідження антикризового управління фінансовими ресурсами, оскільки економічне середовище є нестабільним.

3. Доведено пряму залежність ефективності управління фінансовими ресурсами від рівня організації процесів аналізу фінансових ресурсів, який правомірно визначається технологічною ланкою системи управління і забезпечує її якісну основу. Побудовано структурно-логічну схему аналізу фінансових ресурсів, що включає два послідовних блоки: аналіз формування фінансових ресурсів, що включає аналіз джерел формування та аналіз активів нормативним, балансовим, розрахунково-аналітичним методами; оцінка використання фінансових ресурсів, що включає оцінку рентабельності при використанні коефіцієнтного, кластерного, структурного методів.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

2.1 Загальна характеристика фінансово-економічної діяльності ПАТ «Полтаваобленерго»

Публічне акціонерне товариство «Полтаваобленерго» створено у 1995 році. Основними видами діяльності Товариства є виробництво, передача та розподіля електроенергії. Актуалізується питання дослідження основних тенденцій галузі з метою отримання повного інформаційного забезпечення.

Енергетична система України, включає в себе вісім регіональних електроенергетичних систем – Дніпровську, Донбаську, Західну, Кримську, Південну, Південно-Західну, Північну і Центральну. До складу ЕС України входять: 4 АЕС, 14 ТЕС, 7 ГЕС, 3 ГАЕС, 97 ТЕЦ, малі ГЕС, ВЕС та інші загальною встановленою потужністю 54504,4 МВт, близько 23 тис. км магістральних та міждержавних електричних мереж напругою 220–750 кВ та 996 тис. км розподільчих мереж напругою 0,4 – 150 кВ. [40]

Рівень розвитку економіки будь-якої країни знаходиться в прямій залежності від використання електроенергії. Щорічно підвищується рівень її виробництва та споживання. У світі в цілому спостерігаються позитивні тенденції, тобто щороку збільшуються як потужності електростанцій, так і виробництво електроенергії взагалі та на душу населення. В той же час, така тенденція притаманна не всім країнам. Зокрема, в країнах Східної Європи, а особливо, колишнього СРСР, при збереженні встановлених потужностей електростанцій, виробництво електроенергії значно скорочувалося. В результаті багатьох досліджень був виявлений зв'язок між виробництвом електроенергії та доходом на душу населення [40]. Встановлено, що чим вищий показник виробництва електроенергії на душу населення, тим

більший дохід на душу населення [40]. Тому, природним є бажання країн, які розвиваються, підвищити рівень життя громадян шляхом збільшення виробництва електроенергії на душу населення на рік. Структура економіки України характеризується великою питомою вагою енерго- та паливомістких виробництв за відсутності необхідних обсягів паливно-енергетичних ресурсів в результаті використання застарілих технологій і обладнання в промисловості. Енергоємність ВВП є надзвичайно високою. В Україні спостерігається нетипова ситуація: енергоємність ВВП зростає з паралельним зменшенням споживання енергії на душу населення. Таким чином, ВВП зростає набагато менше, ніж енергоспоживання – в результаті чого зростає його енергоємність. В проекті концепції «Національної енергетичної стратегії на період до 2030 року» вченими передбачається щорічне зменшення як енергоємності, так і паливоємності ВВП України [40]. До 2030 р. електроємність ВВП за песимістичним сценарієм скоротиться майже в половину – на 48,39%, за базового сценарію – на 57,40%, а за оптимістичного – на 66,67%. Щодо паливоємності ВВП, то в 2030 р. вона дорівнюватиме 42,0%, 34,2%, 25,9% рівня 2000 р. за песимістичного, базового та оптимістичного сценаріїв відповідно. Для більш наочного розуміння стану енергетичної галузі в табл.2.1 наведено динаміку електроємності ВВП України на період 2000–2025 рр.

Таблиця 2.1 – Енергоємність ВВП України, 2000-2025 рр.,% [40]

Енергоємність ВВП України	Роки					
	2000	2005	2010	2015	2020 (прогноз)	2025 (прогноз)
	100	80	65	60	52	45

У період ринкового реформування економіки України в енергетиці склалася ситуація, що характеризується такими проблемами: високою часткою фізично та морально застарілих основних фондів, що може призвести не тільки до обмеження електропостачання в окремих регіонах, але і до порушення цілісності енергетичних об'єктів України; низькою

ефективністю використання енергоресурсів, що є наслідком високої енергоємності; недосконалістю економічної політики держави в енергетичній сфері, що не дозволяє забезпечувати реальне самофінансування поточної діяльності енергетичної галузі; недосконалістю конкурентного енергетичного ринку та відповідної ринкової інфраструктури тарифів; відсутністю мотивації економії енергоресурсів; неефективною податковою політикою, тощо. Таким чином, проаналізувавши ситуацію, яка склалася на національному ринку енергетики можна прийти до такого висновку. По-перше, з 1990 р. до 2000 р. в Україні був відмічений значний спад виробництва та споживання продукції підприємств паливно-енергетичного комплексу, і тільки з 2001 р. відбувається поступове зростання цих показників. По-друге, негативним моментом є те, що надзвичайно високою є питома вага втрат електроенергії в мережах загального користування [40]. Причиною вагомого зростання технологічних втрат при транспортуванні електроенергії є: незадовільний стан електричних мереж, а також невідповідність електричних мереж існуючим рівням та режимам енергоспоживання. Цим обумовлюється необхідність розробити та вжити ряд заходів щодо скорочення втрат палива та електроенергії в процесі виробництва, неконтрольованого використання ресурсів, а також розкрадання. Також більше виробляється електроенергії, аніж є необхідність в ній. В той же час, рівень споживання як нафти, так і природного газу набагато перевищує рівень їх видобутку. В зв'язку з цим, по можливості, потрібно досягти максимального рівня забезпеченості паливно-енергетичними ресурсами власного виробництва. Варто вказати, що стримування економічного росту не обов'язково має бути обумовлене енергетичною залежністю від зовнішніх джерел. Досягнення певного рівня і темпів економічного зростання та відповідно економічної і енергетичної ефективності країни призводить до збільшення енергоспоживання за рахунок імпорту. Фактори розвитку енергоспоживання та інші фактори, такі як геополітичні пріоритети, географічне розташування, можуть так чи

інакше впливати на відхилення від загальної тенденції. Для України частка імпорту в загальному первинному споживанні залежить, певним чином, від геополітичної стратегії та можливості диверсифікації імпорту. Так енергетична залежність України від Росії є надзвичайно високою. Україна імпортує з Росії близько 76% від загального обсягу споживання природного газу, 65% нафти.

ПАТ «Полтаваобленерго» — здійснює виробництво, передачу та постачання електричної та теплової енергії в Полтавському регіоні. Компанія обслуговує 43628 км електромереж, 10137 підстанцій. ПАТ «Полтаваобленерго» забезпечує енергопостачання 746 тис. споживачів.

Основними видами ліцензійної діяльності ПАТ «Полтаваобленерго» є:

- виробництво електричної енергії;
- передача електричної енергії місцевими (локальними) електромережами;
- поставка електричної енергії за регульованим тарифом;
- виробництво теплової енергії на теплоелектроцентралях, ТЕС, АЕС, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії;
- постачання теплової енергії;
- транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами [37-39].

Протягом 2018 року ПАТ «Полтаваобленерго» забезпечувало передачу і постачання електроенергії 150 кВ і нижче споживачам в містах Полтава, Кременчук, Миргород, Горішні Плавні, Лубни, Гадяч і на території 25 районів Полтавської області, а також частини населених пунктів Кіровоградської. У складі компанії – 28 районних філій з центральним офісом у місті Полтаві. На правах довгострокової оренди до складу Товариства входила також Кременчуцька ТЕЦ. Установлена сумарна електропотужність станції 255 МВт і сумарна теплова потужність 1175 Гкал.год. Теплову енергію, вироблену електростанцією, компанія постачала

промисловим і побутовим споживачам лівобережної частини міста Кременчука [39].

Станом на 31 грудня 2018 року у структурних підрозділах компанії працювали 4952 особи. Середньоспискова чисельність співробітників компанії у 2018 році склала 5025 осіб. У звітному році було прийнято на роботу 692 працівники, звільнилися 930 співробітників. Плинність кадрів склала 5,43%. Переважна більшість персоналу – 4082 особи – мають вищу освіту за різними рівнями акредитації.

В умовах конкуренції та прагнення підприємства до максимізації прибутку аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства є невід’ємною функцією управління. Цей аспект управління підприємством стає найбільш вагомим на сьогоднішній день, тому що практика функціонування ринку показує, що без аналізу фінансово-господарської діяльності підприємство не може ефективно функціонувати.

Проведення аналізу забезпечує правильне прийняття управлінських рішень та формування цілей підприємства. Для цього використовують різні форми звітності. Одним із основних джерел аналізу господарського стану підприємства є бухгалтерська звітність і насамперед бухгалтерський баланс. Баланс характеризує господарський стан підприємства на певну дату. Крім балансу для аналізу використовується «Звіт про фінансові результати», «Звіт про власний капітал», «Звіт про рух грошових коштів» та ін.

Основні фактори, що визначають фінансовий стан підприємства, - це, по-перше, виконання фінансового плану і поповнення в міру потреби власного оборотного капіталу за рахунок прибутку і, по-друге, швидкість оборотності оборотних коштів.

Для оцінки фінансового стану підприємства розраховано основні показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016, 2017 та 2018 роки (за звітними даними у додатках В-К).

В першу чергу ми розраховуємо показники, які характеризують джерела формування майна ПАТ «Полтаваобленерго» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго»
за 2016- 2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Показник	2016	2017	2018	Відхилення (+,-) показника 2017 року порівняно з 2016		Відхилення (+,-) показника 2018 року порівняно з 2017	
				абсолютне, тис.грн.	відносне,%	абсолютне, тис.грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Капітал станом на кінець року, тис.грн.:	2459340	2540734	2438871	81394	3,31	-101863	-4,01
в.т.ч. 1.1.власний капітал:	954982	1084436	1169106	129454	13,56	84670	7,81
1.1.1.власний оборотний капітал	-239751	-192889	-151540	46862	-19,55	41349	-21,44
1.1.2. нерозподілений прибуток	491917	641916	732628	149999	30,49	90712	14,13
1.1.3. непокриті збитки	0	0	0	0	-	0	-
1.2 позиковий капітал	1504358	1456298	1269765	-48060	-3,19	-186533	-12,81
в.т.ч. 1.2.1. довостроковий позиковий капітал	6625	4058	1140	-2567	-38,75	-2918	-71,91
1.2.2. короткостроковий позиковий капітал	1497733	1452240	1268625	-45493	-3,04	-183615	-12,64
2. Майно станом на кінець року, тис.грн.:	2459340	2540734	2438871	81394	3,31	-101863	-4,01
2.1 необоротні активи	1194733	1277325	1320646	82592	6,91	43321	3,39
2.2. оборотні активи	1264607	1263409	1118225	-1198	-0,09	-145184	-11,49
2.2.1. запаси	91927	92564	102561	637	0,69	9997	10,80
2.2.2.кошти в розрахунках	781459	864417	697752	82958	10,62	-166665	-19,28
2.2.3. грошові кошти	82527	44630	26168	-37897	-45,92	-18462	-41,37
3. Трудові ресурси:							
3.1. середньооблікова чисельність працівників	5411	5029	5025	-382,00	-7,06	-4	-0,08
3.2. фонд оплати праці, тис.грн	482804	524481	650513	41677,00	8,63	126032	24,03

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
3.3. середньомісячна заробітна плата, тис.грн.	7,44	8,69	10,79	1,26	16,88	2,10	24,13
3.4. продуктивність праці	1102,33	1330,90	1513,88	228,57	20,74	182,98	13,75
4. Економічні показники:							
4.1. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис.грн.	5964719	6693102	7607272	728383	12,21	914170	13,66
4.2. собівартість реалізованої продукції	5896175	6499615	7300936	603440	10,23	801321	12,33
4.3. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис.грн.	-230194	126435	61779	356629	-154,93	-64656	-51,14
4.4. чистий прибуток (збиток), тис.грн.	-270197	130328	75003	400525	-148,23	-55325	-42,45
4.5. рентабельність обороту, %	-4,53	1,95	0,99	6,48	-142,99	-0,96	-49,37
5. Фінансові коефіцієнти							
5.1. автономії	0,39	0,43	0,48	0,04	9,92	0,05	12,31
5.2. маневрування	-0,25	-0,18	-0,13	0,07	-29,15	0,05	-27,13
5.3. фінансового ризику	1,58	1,34	1,09	-0,23	-14,75	-0,26	-19,12
5.4. абсолютної ліквідності	0,06	0,03	0,02	-0,02	-44,23	-0,01	-32,88
5.5 покриття	0,84	0,87	0,88	0,03	3,03	0,01	1,32

Проаналізувавши отримані дані. З табл. 2.2 можливо зробити висновок, що загальна сума капіталу в 2017 році у порівнянні з 2016 роком збільшується на 3,31%, а у 2018 році порівняно з 2017 зменшується на 4,01%, це відбувається за рахунок збільшення власного капіталу на 13,56% та 7,81% у 2017, 2018 роках відповідно, а також зменшення позикового на 3,19% у 2017 році та 12,81% у 2018 році.

Питома вага позикового капіталу на кінець аналізованих періодів на досліджуваному підприємстві становить 61,17% , 57,32% та 52,06% вартості сукупного капіталу у 2016, 2017 та 2018 роках відповідно, що свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування капіталу і про зменшення рівня його платоспроможності (рис. 2.1).

Враховуючи зменшення питомої ваги позикового капіталу, ми можемо сказати що за три дані роки загальна вартість капіталу зросла в основному за рахунок власного капіталу. Зменшення вартості позикового капіталу у

2018 році порівняно з 2016 роком свідчить про зменшення залежності господарства від зовнішніх джерел фінансування.

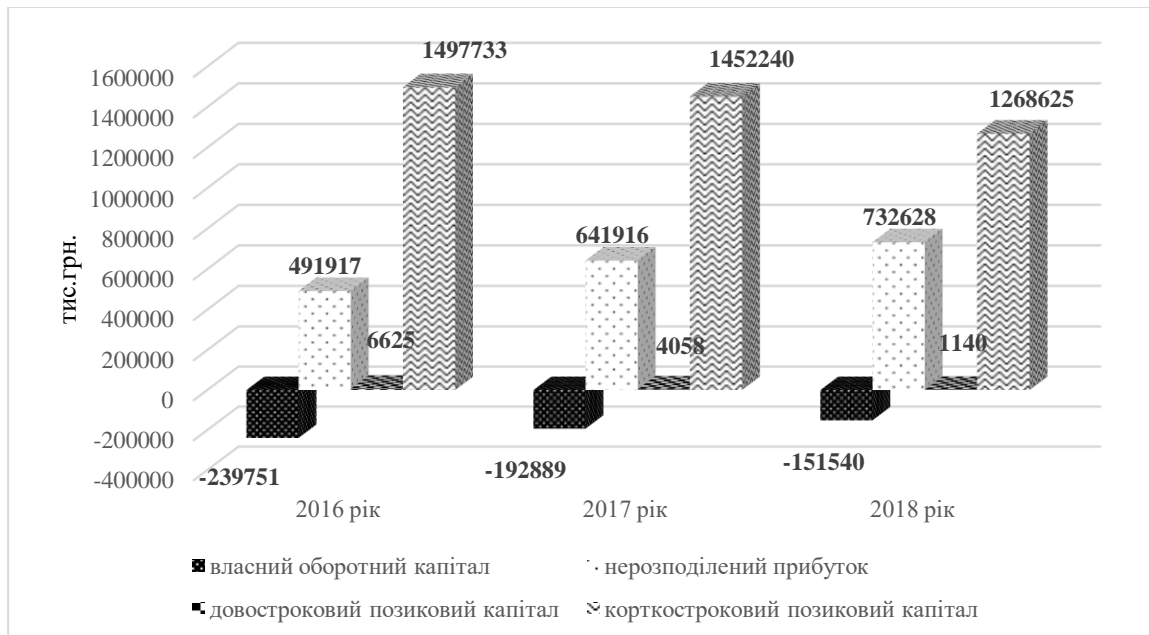

Рисунок 2.1 – Динаміка структури капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» у 2016-2018 роках, тис.грн. [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Основною метою формування капіталу є забезпечення потреб підприємства у придбанні активів та оптимізація його структури з точки зору забезпечення умов ефективності його використання.

Тому, на наступному етапі оцінки фінансового стану підприємства, необхідно зробити аналіз такого показника діяльності господарства, як майно (табл. 2.2).

Тенденція вартості майна за аналізований період має хвилюподібний характер. Так у 2017 році вартість всього майна підприємства збільшується на 3,31% порівняно з 2016 роком, стан майнового забезпечення підприємства у 2018 році порівняно з 2017 роком навпаки погіршується й зменшується на 4,01%. Це відбувається за рахунок зростання показників необоротних активів на 6,91% у 2017 році та на 3,39% у 2018 році.

Зменшення вартості оборотних активів протягом всього аналізованого періоду, на 0,09% у 2017 році та на 11,49% у 2018 році, свідчить про зменшення

інтенсивності діяльності та економічної взаємодії підприємства з іншими суб'єктами господарювання.

Показник коштів у розрахунках має хвилеподібну динаміку. Так у 2017 році порівняно з 2016 даний показник зростає на 10,62%, та вже на кінець 2018 року зменшується на 19,28% порівняно з 2017, що пояснюється покращенням економічної взаємодії підприємства з контрагентами, зменшенням дебіторської заборгованості та свідчить про покращення фінансового стану підприємства.

Наступний показник, який ми проаналізуємо – це оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами.

Середньооблікова чисельність працівників постійно зменшується. Так у 2017 році середньооблікова чисельність працівників зменшилась на 382 особи порівняно з 2016 роком, а у 2018 році зменшилась ще на 4 особи за показник 2017 року. При цьому збільшення фонду оплати праці та в свою чергу розміру середньомісячної заробітної плати у 2018 році порівняно з 2017 та 2016 роком призводить до збільшення продуктивності праці в загальному обсязі на 34,48%.

На наступному етапі оцінки фінансового стану господарства, ми проведемо аналіз економічних показників.

Чистий дохід протягом аналізованого періоду постійно зростає. Так у 2017 році у порівнянні з 2016 роком чистий дохід збільшився на 12,21% а у 2018 році у порівнянні з 2017 роком збільшився на 13,66%, що в свою чергу призвело до отримання прибутку підприємством у 2017 році в сумі 130328тис.грн., а у 2018 році – 75003тис.грн. А у 2018 році показник чистого прибутку у порівнянні з 2017 роком зменшився на 55325тис.грн (42,45%), що призвело до зменшення рентабельності обороту на 49,37% з показника 1,95% до 0,99%. Дане зменшення спричинено збільшенням собівартості продукції у 2018 році на 12,33%.

За аналізований період підприємство зазнало збитку лише у 2016 році, що пояснюється низьким рівнем чистого доходу у порівнянні з високою собівартістю реалізованої продукції (рис. 2.2).

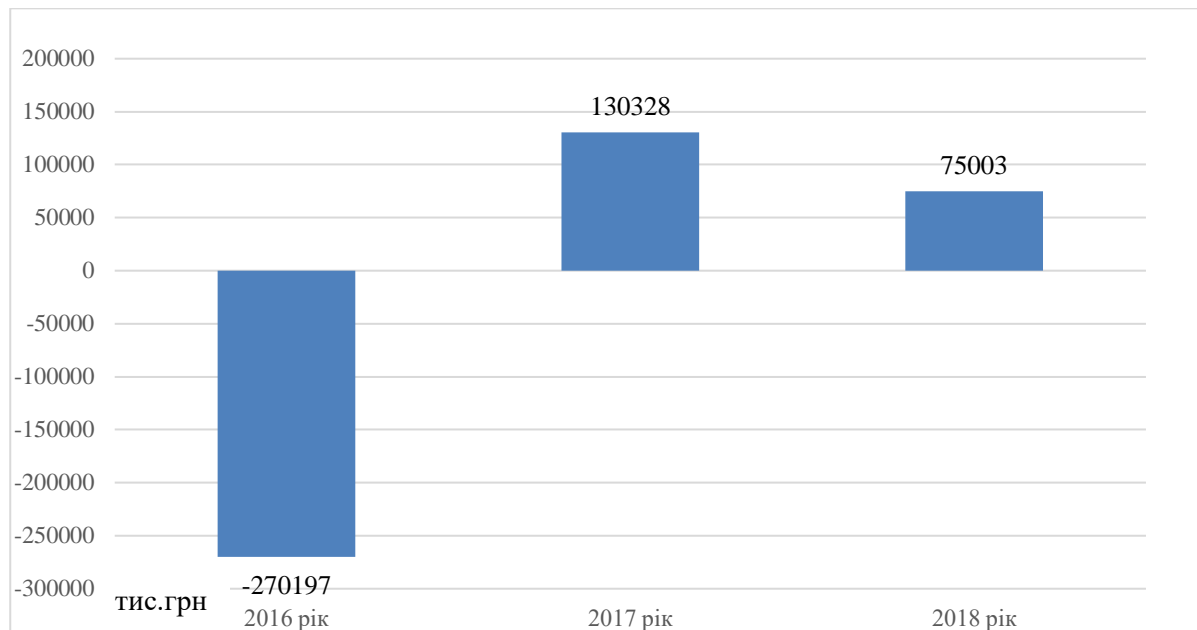

Рисунок 2.2 – Зміна чистого прибутку ПАТ «Полтаваобленеро» у 2016-2018 роках [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39].

Поряд з абсолютними показниками фінансову стійкість підприємства характеризують також і фінансові коефіцієнти (відносні показники).

На наступному етапі аналітичної роботи здійснюється розрахунок та проводиться діагностика ефективності управління оборотними активами підприємства.

Для проведення цієї роботи використовується система спеціальних показників та коефіцієнтів, які наведені у табл. 2.2. Дані показники розраховуються та аналізуються в динаміці з використанням рекомендацій та їх нормативних (орієнтованих) значень.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Він відповідає нормативному значенню ($> 0,5$). В аналізованому періоді коефіцієнт автономії сягає показника від 0,39 до 0,48, що менше нормативного значення, але має позитивну тенденцію до збільшення та

свідчить про зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування та можливість покриття власними активами всіх зобов'язань підприємства станом на кінець 2018 року.

Коефіцієнт маневрування – показник, що характеризує фінансову стабільність підприємства. Обчислюють як відношення власних обігових коштів, до всієї суми власних коштів. Власні обігові кошти за балансом можуть бути обчислені, як різниця між загальним підсумком власних джерел і сумою довготермінових активів (перший розділ активу балансу), та нематеріальних активів (другий розділ активу балансу). Показує ту частину власних джерел коштів, яка перебуває в поточному господарському обігу, тобто вкладена у мобільні активи. Нормативний показник ($\geq 0,5$).

На нашому підприємстві коефіцієнт маневрування протягом 2016-2018 років був значно менший від нормативного показника та мав від'ємне значення. Це відбувається внаслідок низького рівня власного оборотного капіталу, і ще раз свідчить про залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та про не змогу миттєво реагувати на негативні фактори впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Коефіцієнт фінансового ризику зменшується протягом аналізованого періоду. Так, у 2017 році, порівняно з 2016 роком, коефіцієнт фінансового ризику зменшився на 14,75% та на 19,12% у 2018 році порівняно з 2017 роком і склав на кінець 2018 року 1,09% (нормативне значення <1). Значення показника фінансового ризику протягом налізованого періоду більше нормативного, що свідчить про залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Його негативна динаміка впродовж трьох аналізованих років свідчить про незначне збільшення фінансової стійкості підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2016-2018 роках дорівнює 0,06, 0,03 та 0,02, що менше нормативноо нормативного показника ($>0,2$) та свідчить про неспроможність підприємства до погашення поточних зобов'язань негайно.

Коефіцієнт покриття – показник співвідношення мобільних ліквідних активів і мобільних короткотермінових зобов'язань (за пасивом балансу). Розраховують як частку від ділення мобільних активів на мобільні пасиви. Нормативний показник: 2-3. Значення коефіцієнту покриття протягом аналізованого періоду значно менше нормативного, але має позитивну тенденцію. Так, на кінець 2016 року вказаний показник становив 0,84, на кінець 2017 року – 0,87 та на кінець 2018 року – 0,88. Це відбувається за рахунок зменшення поточних зобов'язань та повільнішої динаміки зменшення поточних активів, що є позитивним для підприємства.

Отже, загальна характеристика фінансово-економічної діяльності підприємства показала, за три дані роки загальна вартість капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» зменшилась в основному за рахунок позикового капіталу. Зменшення питомої ваги позикового капіталу на досліджуваному підприємстві у 2018 році порівняно з 2016 роком свідчить про зменшення залежності господарства від зовнішніх джерел фінансування і про збільшення рівня його платоспроможності. В свою чергу відсутність власного оборотного капіталу станом на кінець 2018 року свідчить про залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та про не змогу миттєво реагувати на негативні фактори. Чистий дохід від реалізації продукції у 2018 році у порівнянні з 2017 роком значно збільшився, але й збільшилась й собівартість реалізованої продукції, що в свою чергу призвело до зменшення чистого прибутку підприємства у 2018 році на 55325 тис.грн. та рентабельності обороту на 49,37%.

2.2 Оцінка системи управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго»

Для того, щоб підприємства були спроможні гнучко та своєчасно реагувати на будь-які зміни національної економіки, їм необхідно удосконалювати свою систему управління фінансовими ресурсами. Відповідно до статутних документів, головною метою управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства та пошук резервів зміцнення фінансового стану підприємства та його платоспроможності, а саме:

- загальна оцінка фінансового стану та чинників, що його зумовлюють;
- вивчення змін обсягу, структури та динаміки капіталу підприємства, зокрема: обігових активів, відносних показників управління активами;
- аналіз змін структури власних та залучених коштів і на основі цього оцінити рівень раціональності формування джерел фінансової діяльності підприємства та його ринкової стійкості;
- оцінка фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел;
- аналіз показників керування боргами;
- оцінка платоспроможності підприємства;
- оцінка грошового потоку;
- виявлення причин утворення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- вивчення та оцінка кредитних взаємовідносин підприємства з банками.

Управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» включає аналіз, прогноз та контроль формування й використання коштів. Саме таке управління спрямоване на збільшення фінансових ресурсів, інвестицій, нарощування обсягу капіталу, розроблення та прийняття обґрунтованих

рішень щодо залучення та ефективного використання фінансових ресурсів. Отже, умови ефективного управління фінансовими ресурсами на підприємствах ґрунтуються на прийнятті управлінських рішень, що формуються на підставі аналізу показників фінансового стану з метою підвищення інноваційного потенціалу та максимального залучення до діяльності всіх наявних ресурсів.

Зазначимо, що управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» носить комплексний характер. Управлінські рішення мають бути взаємозалежні між собою, що забезпечить комплексність та ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства. Тому високий динамізм внутрішніх економічних процесів на підприємстві, а також зовнішніх умов здійснення фінансової діяльності потребує швидкості та зручності у прийнятті рішень, що надасть можливості своєчасно зреагувати на зміни умов господарювання.

При управлінні фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» здійснюється вертикальний аналіз фінансових ресурсів, що включає аналіз складу, структури та динаміки фінансових ресурсів підприємства.

Зауважимо, що у структурі фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго» у 2018 році залучені кошти складають найбільшу питому вагу – 59%, тоді як позикові кошти склали 14%, а власні фінансові ресурси – 27% (рис. 2.3).

У 2016-2018 рр. зростають залучені кошти поступово зменшуються. Так у 2017 році їх обсяг склав 1209213 тис. грн, що менше ніж у 2016 році на 5,15%, або на 65608 тис. грн. У 2018 році їх обсяг склав 1026863 тис. грн., що на 182350 тис. грн менше ніж у 2017 році, або на 15,08%.

Вказане зменшення залучених коштів викликано на сам перед поступовим та стабільним зменшенням заборгованості за товари, роботи, послуги. Так у 2017 році дана заборгованість зменшилась на 174548 тис. грн (23,38%), а у 2018 році на 148959 тис. грн. (26,04%). Також у звітному періоді

зменшились поточні абеспечення на 16,06% (13323 тис.грн.) та зборговність за одержаними авансами на 4,95% (24583 тис.грн.)

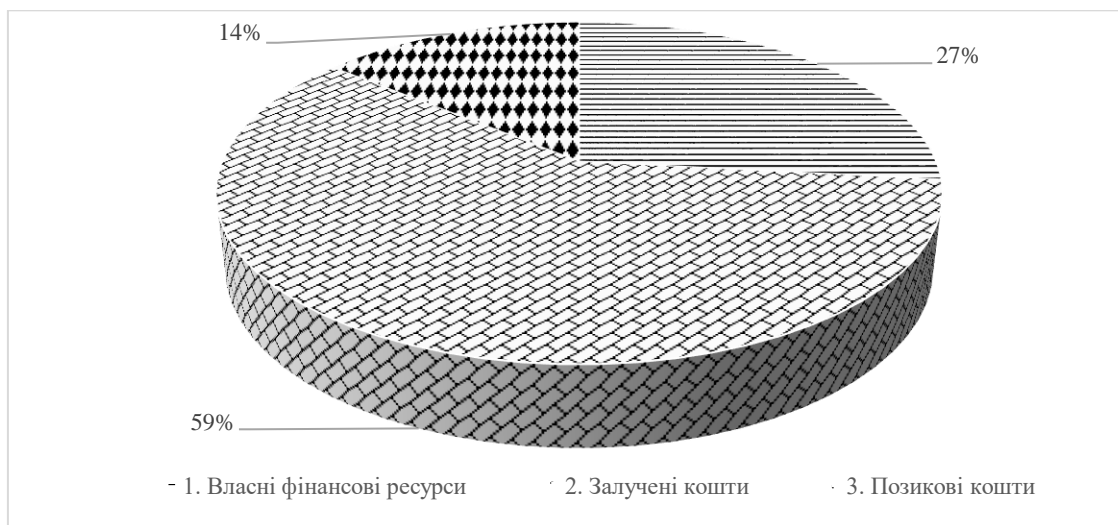

Рисунок 2.3 – Структура фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго» у 2018 році, % [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Інші статті залучених коштів ПАТ «Полтаваобленерго», мають тенденцію до зростання протягом всього аналізованого періоду:

- Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями зросла у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. на 7,33%, а у 2018 році на 6,03%;
- Заборгованість за розрахунками з бюджетом зросла у 2017 році у 1,5 разів, а у 2018 році на 6,14%;
- Заборгованість зі страхування у 2017 році зросла на 62,85%, а у 2018 році на 1,8%;
- Заборгованість з оплати праці у 2017 році зросла на 51,34%, а у 2018 році на 12,41%. (табл. 2.3.)

Аналізуючи структуру залучених коштів, можемо відмітити, що найбільшу питому вагу займають заборгованість за товари, роботи, послуги, а також заборгованість за одержаними авансами. Дані показники й формують загальну тенденцію формування залучених коштів (рис. 2.4).

Власні фінансові ресурси складаються з коштів, які належать на правах власності та власних коштів, у 2016-2018 рр. то зростали (у 2017 році в порівнянні з 2016 роком), то скорочувалися (у 2018 р. в порівнянні з 2017 р.).

Таблиця 2.3 – Структура фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго», 2016-2018 рр., тис. грн [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Показник	2016	2017	2018	Відхилення			
				2017/2016		2018/2017	
				абсолютне, тис.грн.	відносне,%	абсолютне, тис.грн.	відносне,%
1. Власні фінансові ресурси	58224	497517	462541	439293	754,49	-34976	-7,03
1.1. Кошти, які належать на правах власності	232967	232967	232967	0	0,00	0	0,00
1.1.1. Статутний капітал	232967	232967	232967	0	0,00	0	0,00
1.1.2. Страхові відшкодування	0	0	0	0	-	0	-
1.1.3. Кредити отримані без вимоги повернення	0	0	0	0	-	0	-
1.1.4. Бюджетні кошти, передані в розпорядження підприємства	0	0	0	0	-	0	-
1.2. Власні кошти	-174743	264550	229574	439293	-251,39	-34976	-13,22
1.2.1. Чистий прибуток	-270197	130328	75003	400525	-148,23	-55325	-42,45
1.2.2. Амортизація	95454	134222	154571	38768	40,61	20349	15,16
2. Залучені кошти	1274821	1209213	1026863	-65608	-5,15	-182350	-15,08
2.1. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	2564	2752	2918	188	7,33	166	6,03
2.2. Заборгованість за товари, роботи, послуги	746495	571947	422988	-174548	-23,38	-148959	-26,04
2.3. Заборгованість за розрахунками з бюджетом	8149	20984	22273	12835	157,50	1289	6,14
2.4. Заборгованість зі страхування	3865	6294	6407	2429	62,85	113	1,80
2.5. Заборгованість з оплати праці	15697	23756	26705	8059	51,34	2949	12,41
2.6. Заборгованість за одержаними авансами	422001	496573	471990	74572	17,67	-24583	-4,95

Продовження таблиці 2.3

Показник	2016	2017	2018	Відхилення			
				2017/2016		2018/2017	
				абсолютне, тис.грн.	відносне, %	абсолютне, тис.грн.	відносне, %
2.7. Заборгованість за розрахунками з учасниками	3938	3933	3931	-5	-0,13	-2	-0,05
2.8. Поточні забезпечення	72112	82974	69651	10862	15,06	-13323	-16,06
3. Позикові кошти	229537	247085	242902	17548	7,64	-4183	-1,69
3.1. Банківські кредити	0	0	0	0	-	0	-
3.2. Бюджетне кредитування	0	0	0	0	-	0	-
3.3. Довгострокові зобов'язання	6625	4058	1140	-2567	-38,75	-2918	-71,91
3.4. Інші позикові кошти	222912	243027	241762	20115	9,02	-1265	-0,52

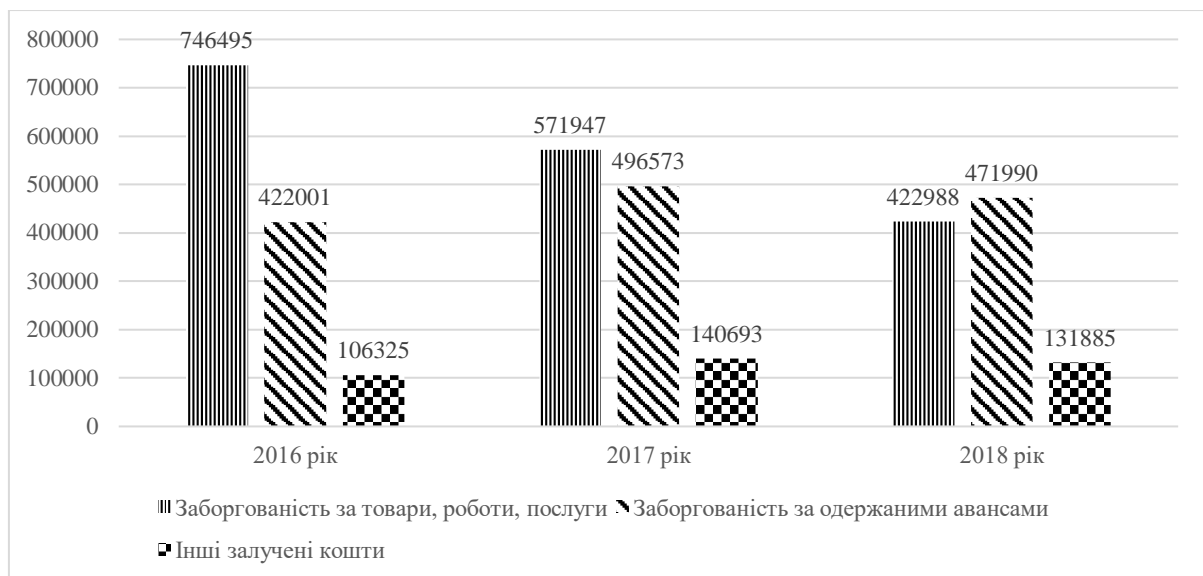

Рисунок 2.4 – Динаміка позикових коштів ПАТ «Полтаваобленерго», 2016-2018 рр., тис. грн [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Так, у 2017 власні фінансові ресурси склали 497517 тис. грн. та збільшилися у порівнянні з 2016 р. на 439293 тис. грн. (або у 7,5 разів). А у 2018 році аналізований показник склав 462541 тис. грн. та зменшився на 34976 тис. грн. (на 7,03 %). При цьому статутний капітал є незмінною величиною та складає 232967 тис. грн (рис. 2.5).

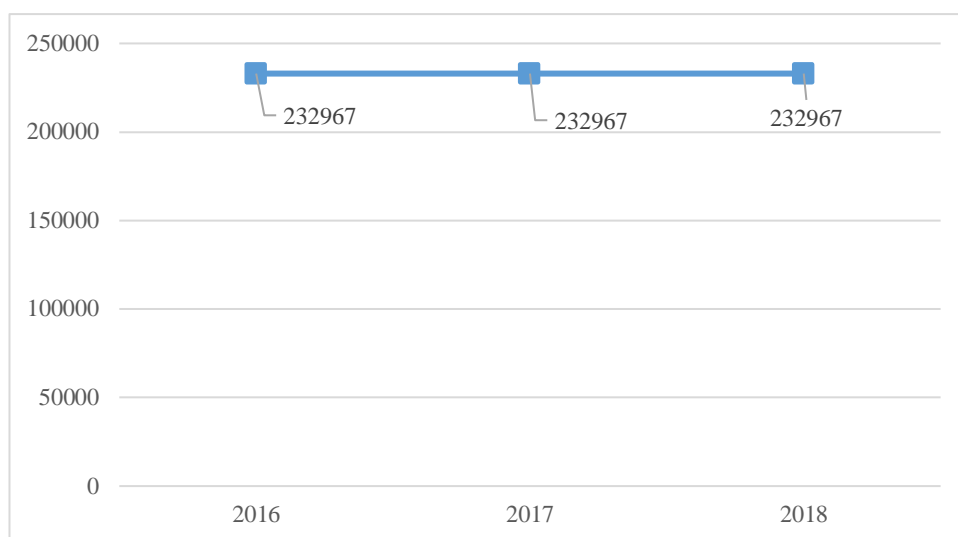

Рисунок 2.5 – Динаміка статутного капіталу ПАТ «Полтаваобленерго», 2016-2018 рр. (тис. грн) [розраховано автором на основі додатків В-К]

Інші складові коштів, тобто страхові відшкодування, кредити отримані без вимоги повернення, бюджетні кошти, передані в розпорядження підприємства складають нульові значення. Власні кошти підприємства складаються з чистого прибутку та амортизації у 2016 році склали -174743 тис. грн, у 2017 р. – 264550 тис. грн., у 2018 р. – 229574 тис. грн. Однак у 2016 р. підприємство завершило фінансовий рік зі збитком у сумі 270197 тис. грн. Сума амортизації зросла у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. на 38768 тис. грн (40,61%) та на 20349 тис.грн. (15,16%) у 2018 р. у порівнянні з 2017 р.

Позикові кошти ПАТ «Полтаваобленерго» збільшилися з 229537 тис. грн у 2016 році до 247085 тис. грн у 2017 році та зменшилися до 242902 тис. грн у 2018 році. Позикові кошти складаються з довгострокових зобов'язань, які у 2016 році склали 6625 тис. грн, у 2017 році – 4058 тис. грн, у 2018 р. – 1140 тис. грн. та інших позикових коштів (у 2016 р. – 222912 тис. грн, у 2017 р. – 243027 тис. грн, у 2018 р. – 241762 тис. грн.).

В рамках вертикального аналізу на ПАТ «Полтаваобленерго» проаналізуємо структуру зобов'язань. Довгострокові зобов'язання і забезпечення у 2016-2018 рр. скорочувалися з 6625 тис. тис. грн у 2016 р. до 1140 тис. тис. грн. у 2018 р. При цьому 100% довгострокових зобов'язань та забезпечення ПАТ «Полтаваобленерго» складали інші довгострокові зобов'язання (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Зобов'язання ПАТ «Полтаваобленерго», 2016-2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К],
тис. грн

№	Показник	2016	2017	2018	Відхилення			
					2017/2016		2018/2017	
					абсолютне, тис.грн.	відносне, %	абсолютне, тис.грн.	відносне, %
1.	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	6625	4058	1140	-2567	-38,75	-2918	-71,91
1.1.	Інші довгострокові зобов'язання	6625	4058	1140	-2567	-38,75	-2918	-71,91
2.	Поточні зобов'язання і забезпечення	1274821	1209213	1042114	-65608	-5,15	-167099	-13,82
2.1.	за довгостроковими зобов'язаннями	2564	2752	2918	188	7,33	166	6,03
2.2.	за товари, роботи, послуги	746495	571947	422988	-174548	-23,38	-148959	-26,04
2.3.	за розрахунками з бюджетом	8149	20984	22273	12835	157,50	1289	6,14
2.4.	за розрахунками зі страхування	3865	6294	6407	2429	62,85	113	1,80
2.5.	за розрахунками з оплати праці	15697	23756	26705	8059	51,34	2949	12,41
2.6.	за одержаними авансами	422001	496573	471990	74572	17,67	-24583	-4,95
2.7.	за розрахунками з учасниками	3938	3933	3931	-5	-0,13	-2	-0,05
2.8.	із внутрішніх розрахунків	0,00	0,00	15251	0,00	-	15251	-
2.9.	Поточні забезпечення	72112	82974	69651	10862	15,06	-13323	-16,06
Всього зобов'язань		1281446	1213271	1043254	-68175	-5,32	-170017	-14,01

Поточні зобов'язання і забезпечення ПАТ «Полтаваобленерго» протягом аналізованого періоду також зменшувались. У 2017 рці порівняно з 2016 роком на 5,15% та на 1,82% у 2018 році порівняно з 2017 роком.

Поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків були відсутні у 2016-2017 рр. Однак у 2018 р. поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків склали 15251 тис. грн. Динамічно зростають поточні розрахунки за одержаними авансами на 17,67% у 2017 році в порівнянні з 2016 роком та незначно зменшуються у 2018 році в порівнянні з 2017 роком, на 4,95%. Поточні розрахунки зі страхування стрімко зростають у 2017 році на 62,85% та продовжують зростати у 2018 році на 1,80%.

Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом також постійно зростають. Так, у 2016 році їх вартість становила 8149 тис.грн, у 2017 році – 20984тис.грн, та вже на кінець 2018 року – 22273 тис.грн. Найбільшу питому вагу поточних зобов'язань та забезпечення, тобто 45,3% складають поточні зобов'язання за одержаними авансами (рис. 2.6).

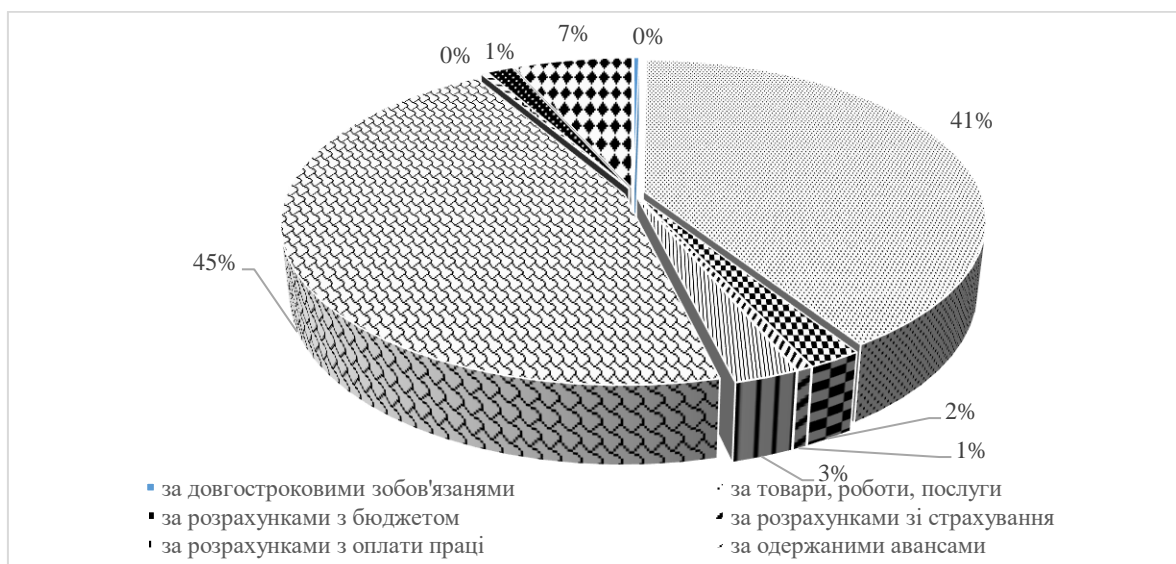

Рисунок 2.6 – Структура поточних зобов'язань та забезпечення ПАТ «Полтаваобленерго» у 2018 році, % [розраховано автором на основі додатків В-К]

Поточні забезпечення в 2018 році склали 6,7%, зобов'язання за товари, роботи, послуги – 40,6%. Інші структурні елементи поточних зобов'язань та забезпечення не досягають і 3%, зокрема поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці – 2,6%, поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування – 0,6%, поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом – 2,1%, поточні розрахунки із внутрішніх розрахунків – 1,5%.

Управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» є основою складовою фінансового менеджменту. Управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» здійснюється на основі комплексного підходу до виявлення зовнішніх, внутрішніх загроз та оцінки ризиків, до аналізу фінансового потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень у разі відхилення параметрів від їх цільових значень.

При управлінні фінансовими ресурсами здійснюється вертикальний аналіз фінансових ресурсів, що включає аналіз складу, структури та динаміки фінансових ресурсів підприємства.

Хоча протягом аналізованого періоду вартість залучених та позикових ресурсів зменшується, їх питома вага значно більша за частку власних фінансових ресурсів, яка становить 26,7% станом на кінець 2018 року. Отже, система стратегічних фінансових цілей повинна забезпечувати формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високу рентабельність використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і оборотного капіталу; встановлення прийняттого рівня фінансових ризиків у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства у довготерміновому періоді.

2.3 Аналіз ефективності використання джерел фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго»

Розглянемо найтипівіший підхід до аналізу ефективності використання власних та позикових фінансових ресурсів підприємств. В основі цього підходу лежить розрахунок таких основних блоків показників:

- платоспроможності та фінансової стійкості, які характеризують ефективність використання власних фінансових ресурсів підприємства;
- коефіцієнтний аналіз та аналіз оборотності, який характеризує ефективність використання позикових фінансових ресурсів.

Завдяки аналізу робиться висновок про здатність підприємства обслуговувати свої борги. Об'єктивність висновків підвищується в результаті порівняння значень отриманих показників рекомендованими, середньогалузевими, а також у динаміці.

Платоспроможність – це здатність організації свої погасити зовнішні короткострокові і довгострокові зобов'язання, використовуючи свої активи. Для виміру рівня платоспроможності використовують спеціальні коефіцієнти, що наведені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники платоспроможності ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016- 2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К]

Показники	Нормативний показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+,-) 2017 року від 2016	Відхилення (+,-) 2018 року від 2017
Коефіцієнт економічної незалежності	>0,5	0,39	0,43	0,48	0,04	0,05
Коефіцієнт фінансування	>1	0,63	0,74	0,92	0,11	0,18
Коефіцієнт заборгованості	<1	1,58	1,34	1,09	-0,23	-0,26
Коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат власними коштами	>0,8	-2,61	-2,08	-1,48	0,52	0,61
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	>0,5	-0,19	-0,15	-0,14	0,04	0,02

Дані розрахунків свідчать, що стан акціонерного товариства є незадовільним. Хоча і значення коефіцієнтів економічної незалежності, фінансування та заборгованості мають позитивну тенденцію, але жоден з них не відповідає нормативному значенню.

Так, про незадовільний фінансовий стан свідчать показники коефіцієнта заборгованості. Так, на кінець 2016 року на 1грн. власних коштів товариство залучало 1,58 грн. позикових, на кінець 2017 року – 1,34 грн, на кінець 2018 року – 1,09грн.

Розрахунки свідчать, що акціонерне товариство за аналізований період було не забезпечене власними оборотними фінансовими ресурсами.

Слід відзначити негативні результати в роботі підприємства щодо формування власних оборотних фінансових ресурсів. Так, коефіцієнт забезпеченості запасів, що характеризує відношення власних оборотних засобів до матеріальних оборотних коштів протягом 2016-2018 років був значно менше нормативного значення.

Коефіцієнт забезпеченості обігових засобів підприємства мав тенденцію до збільшення. Але, за період, що аналізується його значення значно менше нормативного ($>0,5$) та досягло свого максимального значення на кінець 2018 року (-0,14) (рис. 2.7).

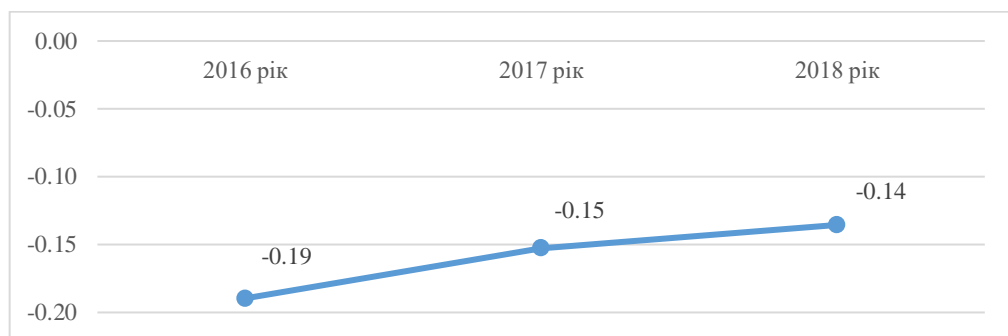

Рисунок 2.7 – Динаміка коефіцієнту забезпеченості власного оборотного капіталу оборотними фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» у 2016-2018 роках [розраховано автором на основі додатків В-К].

Кінцевий висновок про забезпеченість власними фінансовими ресурсами та фінансовий стан організації можливо зробити тільки після розрахунку загальних показників фінансової сталості.

При оцінці фінансового стану необхідно враховувати :

- 1) Якщо значення $E1, E2, E3 > 0$, то підприємство має абсолютну фінансову стійкість.
- 2) Якщо значення $E1 < 0$, а $E2, E3 > 0$, то воно має нормальну фінансову стійкість.
- 3) Якщо значення $E1, E2 < 0$, а $E3 > 0$, то підприємство характеризується нестійким фінансовим станом.
- 4) Якщо значення $E1, E2, E3 < 0$, то воно має кризове фінансове положення.

Загальних показники фінансової сталості ПАТ «Полтаваобленерго» наведені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Узагальнюючі показники оцінки фінансової стійкості ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016- 2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К]

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+,-) 2017 року від 2016	Відхилення (+,-) 2018 року від 2017
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів (H1)	-239751	-192889	-151540	46862	41349
Наявність ВОК, довгострокових кредитів та позик для формування запасів (H2)	-233126	-188831	-150400	44295	38431
Наявність ВОК, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів (H3)	1264607	1263409	1118225	-1198	-145184
Запаси (H4)	91927	92564	102561	637	9997
Надлишок (+) нестача (-) ВОК для формування запасів (E1)	-331678	-285453	-254101	46225	31352
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових кредитів та позик для формування запасів (E2)	-325053	-281395	-252961	43658	28434
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів (E3)	1172680	1170845	1015664	-1835	-155181
Запас стійкості фінансового стану, днів	70,78	62,98	48,06	-7,80	-14,91
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1грн запасів, грн	12,76	12,65	9,90	-0,11	-2,75
Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	x	x

З розрахунків, поданих в таблиці 2.6 видно, що підприємство мало нестійкий фінансовий стан протягом всього аналізованого періоду.

За 2018 рік підприємство не змінило своєї позиції щодо виду фінансової стійкості, і залишилось в позиції $E1$, $E2 < 0$, $E3 > 0$, тобто нестійкого фінансового стану. За даний рік нестача (-) власних обігових коштів для формування запасів значно збільшилась і становить 254101 тис.грн. (рис. 2.8).

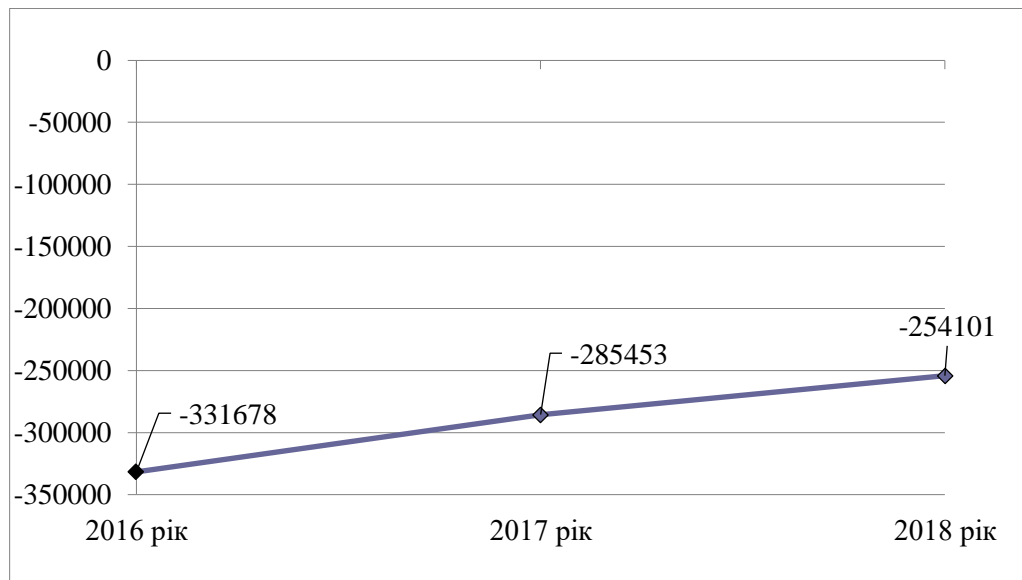

Рисунок 2.8 – Динаміка нестачі (-) власних обігових фінансових ресурсів для формування запасів ПАТ «Полтаваобленерго» у 2016-2018 роках [розраховано автором на основі додатків В-К].

Отже, протягом 2016 – 2018 років ПАТ «Полтаваобленерго» характеризується такою нерівністю $E1$, $E2 < 0$, $E3 > 0$, тобто компанія має нестійкий фінансовий стан, але існує незначна тенденція до посилення фінансової стійкості компанії в 2018 році в порівнянні з 2016 роком за рахунок збільшення власних оборотних фінансових ресурсів. Отже підприємство при дотриманні таких тенденцій має всі можливості мати нормальну фінансову стійкість.

Наступним етапом аналізу ефективності використання власних та позикових фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго» є коефіцієнтний аналіз, який характеризує ефективність використання позикових фінансових ресурсів табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Показники ефективності використання позикових фінансових ресурсів на ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016 - 2018 рр.
[розраховано автором на основі додатків В-К]

Показник	2016	2017	2018	Відхилення (+,-) показника 2017 року порівняно з 2016		Відхилення (+,-) показника 2018 року порівняно з 2017	
				абсолютне, тис.грн.	відносне, %	абсолютне, тис.грн.	відносне, %
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами	-2,61	-2,08	-1,48	0,52	-20,10	0,61	-29,09
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,25	-0,18	-0,13	0,07	-29,15	0,05	-27,13
Стабільність структури оборотних коштів	-0,19	-0,15	-0,14	0,04	-19,47	0,02	-11,24
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,38	0,40	0,45	0,01	2,81	0,06	14,95
Коефіцієнт автономії	0,39	0,43	0,48	0,04	9,92	0,05	12,31
Коефіцієнт фінансування заборгованості	1,58	1,34	1,09	-0,23	-14,75	-0,26	-19,12
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,61	0,57	0,52	-0,04	-6,14	-0,05	-9,00
Коефіцієнт фінансової автономії	0,63	0,74	0,92	0,11	17,30	0,18	23,65
Коефіцієнт фінансової залежності	2,58	2,34	2,09	-0,23	-9,02	-0,26	-10,96
Кредитовіддача	3,96	4,60	5,99	0,63	15,91	1,40	30,36
Кредитомісткість	0,25	0,22	0,17	-0,03	-13,73	-0,05	-23,29
Коефіцієнт оборотності балансу	2,03	2,68	3,06	0,65	31,88	0,38	14,13
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,61	0,57	0,52	-0,04	-6,30	-0,05	-9,17
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,01	0,00	0,00	0,00	-46,06	0,00	-73,94
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-0,25	0,13	0,07	0,38	-151,57	-0,06	-47,92
Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу	-0,15	0,09	0,06	0,23	-160,22	-0,03	-37,50
Оборотність залученого капіталу (днів)	91,45	80,44	62,55	-11,01	-12,04	-17,88	-22,23

Розраховані значення прибутковості позикового капіталу відображають суму прибутку на одиницю залученого капіталу. Як бачимо у 2017 році маємо збільшення показника рентабельності на 0,23, а вже в

наступному періоді він знижається до 0,06, що на 0,03 менше ніж в попередньому році.

Якщо коефіцієнти заборгованості та автономії є відносно стабільними, але перебувають на рівні дещо нижчому, ніж у середньому по галузі. В нашому випадку показник заборгованості не перевищує позначки 0,61, але існує тенденція до його зменшення. На кінець 2018 року коефіцієнт поточної заборгованості мав значення 0,52. Враховуючи зазначене, прийнято вважати, що ризики структури капіталу є низькими, а отже, за цим критерієм позичальник є кредитоспроможним.

Коефіцієнт фінансового ризику (фінансової автономії) - співвідношення залучених коштів до власного капіталу управителя. Нормативний показник (<1). На нашому підприємстві коефіцієнт фінансового ризику знаходиться в рамках нормативного що свідчить про стабільний фінансовий стан підприємства, і що позиковий капітал займає значну частку фінансових ресурсів, але станом на кінець 2018 року не перевищує власний.

Кредитовіддача характеризує, який розмір доходу від реалізації продукції отримало підприємство з однієї гривні залученого та використаного позикового капіталу.

Як свідчать результати проведених розрахунків, цей показник щороку збільшується, з 3,96 у 2016 році, до 4,60 у 2017, і до 5,99 у 2018 році. Це вказує на те що позикові ресурси використовуються щороку більш ефективно.

Кредитомісткість характеризує величину позикового капіталу підприємства, яка міститься в одній гривні доходу від реалізації продукції і є показником оберненим до кредитовіддачі. На ПАТ «Полтаваобленерго» значення цього показника протягом аналізованого періоду має стійку тенденцію до скорочення. Це позитивна тенденція з огляду на те, що підприємство починає більше орієнтуватися на власні фінансові ресурси, що

буде підвищувати його стабільність. В 2016-2018 рр. пропорційно змінюються як кредитомісткість, так і кредитовіддача.

Коефіцієнт фінансової залежності ПАТ «Полтаваобленерго» у 2016-2018 рр. мє тенденцію до спаду (у 2017 році зменшився на 0,23 у порівнянні з 2016 роком та склав 2,34, та на 0,26 у 2018 році в порівнянні з 2017 роком та склав 2,09). Така тенденція свідчить про незначне зменшення залежності діяльності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, що підтверджує виявлену автором тенденцію щодо зменшення питомої ваги залучених фінансових ресурсів у загальній структурі фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго».

Зпадає у 2016-2018 рр. і коефіцієнт концентрації позикового капіталу, що у 2016 році складав 0,61, у 2017 році зменшився на 0,04 (або на 6,3%) і склав 0,57, а у 2018 році зменшився у порівнянні з 2017 роком на 0,05 (на 9,17%) і склав 0,52. Це пояснює збільшення коефіцієнта забезпечення власними коштами ПАТ «Полтаваобленерго» у 2016-2018 рр. Так у 2017 році аналізований показник збільшився на 0,52 (на 20,10%) та склав -2,08 (для порівняння у 2016 р. – -2,61), а в 2018 році збільшився ще на 0,61 (тобто на 29,09%) та склав -1,48.

Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу показує ефективність вкладення позикових ресурсів у підприємство. Так, за результатами проведених розрахунків, цей показник збільшився у 2017 році порівняно з 2016 роком, а це вказує на те що позикові ресурси стали використовуватися з більшою ефективністю. Коли вже на кінець 2018 року він зменшується на 0,03 і сягає значення -0,06, а отже і залучений капітал почав використовуватись менш ефективно.

Розрахований період обертання кредиторської заборгованості вказує про значний період обертання і ще раз свідчить про низьку кредитоспроможність та про не ефективне використання позикового капіталу на підприємстві.

Отже, за результатами проведеного аналізу можемо зробити висновок, що станом на кінець 2018 року фінансові ресурси ПАТ «Полтаваобленерго» використовуються не ефективно. Значну частину фінансових ресурсів займають позикові (52,06%), рентабельність використання яких зменшується у 2018 рці, що в свою чергу впливає на зниження платоспроможності акціонерного товариства та зменшує його фінансову стійкість. Враховуючи зазначене виникає необхідність у формуванні нових підходів до планування та залучення позикових фінансових ресурсів. Оскільки протягом аналізованого періоду ПАТ «Полтаваобленерго» характеризується такою нерівністю $E1, E2 < 0, E3 > 0$, то компанія має нестійкий фінансовий стан.

Розраховані значення прибутковості позикового капіталу відображають суму прибутку на одиницю залученого капіталу. Як бачимо у 2017 році маємо збільшення показника рентабельності на 0,23, а вже в наступному періоді він знижується на 0,03.

Публічне акціонерне товариство «Полтаваобленерго» створено у 1995 році. Загальна сума капіталу в 2017 році порівняно з 2016 роком збільшується на 3,31%, а у 2018 році порівняно з 2017 зменшується на 4,01%, це відбувається за рахунок збільшення власного капіталу на 13,56% та зменшення позикового на 3,19% у 2017 році та збільшення власного на 7,81% і зменшення позикового на 12,81% у 2018 році. Питома вага позикового капіталу на кінець аналізованих періодів на досліджуваному підприємстві становить 61,17% , 57,32% та 52,06% вартості сукупного капіталу у 2016, 2017 та 2018 роках відповідно, що свідчить про поступове зменшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування капіталу.

Головною метою управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» є вчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства та пошук резервів зміцнення фінансового статусу та платоспроможності.

Станом на кінець 2018 року фінансові ресурси ПАТ «Полтаваобленерго» ще використовуються не ефективно. Значну частину фінансових ресурсів займають позикові (52,06%), рентабельність використання яких є у 2018 році зменшується, що в свою чергу впливає на зниження платоспроможності акціонерного товариства та зменшує його фінансову стійкість. Враховуючи зазначене виникає необхідність у формуванні нових підходів до планування та залучення позикових фінансових ресурсів.

Висновок за розділом 2

Дослідження загальної характеристики фінансово-економічної діяльності та особливостей управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Визначено основний вид діяльності ПАТ «Полтаваобленерго» – виробництво, передача та постачання електроенергії та теплоенергії. Проаналізовано структуру капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» та визначено, що загальна сума капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» в 2017 році у порівнянні з 2016 роком збільшилась на 3,31%, а у 2018 році порівняно з 2017 зменшилась на 4,01%, що пояснюється збільшенням власного капіталу на 13,56% та 7,81% у 2017, 2018 роках відповідно, а також зменшенням позикового капіталу на 3,19% у 2017 році та 12,81% у 2018 році. Виявлено зростання чистого доходу протягом аналізованого періоду (у 2017 році у порівнянні з 2016 роком чистий дохід збільшився на 12,21% а у 2018 році у порівнянні з 2017 роком збільшився на 13,66%, що в свою чергу призвело до отримання прибутку підприємством у 2017 році в сумі 130328тис.грн., а у 2018 році – 75003тис.грн.). Визначено, що у 2018 році показник чистого прибутку у порівнянні з 2017 роком зменшився на 55325тис.грн (42,45%), це

призвело до зменшення рентабельності обороту на 49,37% з показника 1,95% до 0,99%. Доведено, що дане зменшення спричинено збільшенням собівартості продукції у 2018 році на 12,33%.

2. Обґрунтовано, що управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» характеризується зіставленням фінансового потенціалу зі стратегічними цілями і прийнятим рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки. Визначено, що в ПАТ «Полтаваобленерго» при управлінні фінансовими ресурсами здійснюється вертикальний аналіз фінансових ресурсів, що включає аналіз складу, структури та динаміки фінансових ресурсів підприємства. Виявлено, що система стратегічних фінансових цілей ПАТ «Полтаваобленерго» повинна забезпечувати формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високу рентабельність використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і оборотного капіталу; встановлення прийнятного рівня фінансових ризиків у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства у довготерміновому періоді.

3. Визначено недостатність власних оборотних фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго», про що свідчить значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними фінансовими ресурсами у 2016-2018 рр. (нижче нормативного значення (2018 р. – - 0,14). Проаналізовано узагальнюючі показники оцінки фінансової стійкості ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016-2018 рр., які свідчать про нестійкий фінансовий стан ($E1, E2 < 0$; $E3 > 0$). Доведено необхідність пошуку нових джерел фінансових ресурсів. Визначено, що кредитовіддача ПАТ «Полтаваобленерго» щороку збільшувалася, з 3,96 у 2016 році, до 4,60 у 2017, і до 5,99 у 2018 році, що свідчить про підвищення ефективності використання позикових коштів.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»

3.1. Стратегія управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго»

Енергетика, будучи технологічною основою функціонування економіки, багато в чому визначає перспективи розвитку та національна безпека України. Ринкові перетворення в світовій і вітчизняній електроенергетиці змінюють не тільки географію діяльності електроенергетичних компаній, зокрема ПАТ «Полтаваобленерго», їх організаційну структуру, а й методи і механізми управління їх діловою активністю. Формування вільного електроенергетичного ринку (оптового і роздрібного ринків електроенергії та потужності), наявність конкуренції між оптовими генеруючими компаніями, територіальними генеруючими компаніями обумовили нові умови господарювання, які характеризуються як новими можливостями для підвищення їх ефективності, так і наявністю загроз і невизначеностей функціонування. Тому основною стратегією досягнення високої конкурентоспроможності та фінансової ефективності розвитку генеруючих компаній, в тому числі ПАТ «Полтаваобленерго» стають зміни в усіх напрямках їх діяльності: від місії компаній до стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами.

У нових умовах функціонування ПАТ «Полтаваобленерго» змінюється стратегія управління фінансовими ресурсами. У зв'язку з цією обставиною, методологія управління фінансовими ресурсами базується на зіставленні фінансового потенціалу зі стратегічними цільовими орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки ПАТ «Полтаваобленерго» (рис. 3.1).

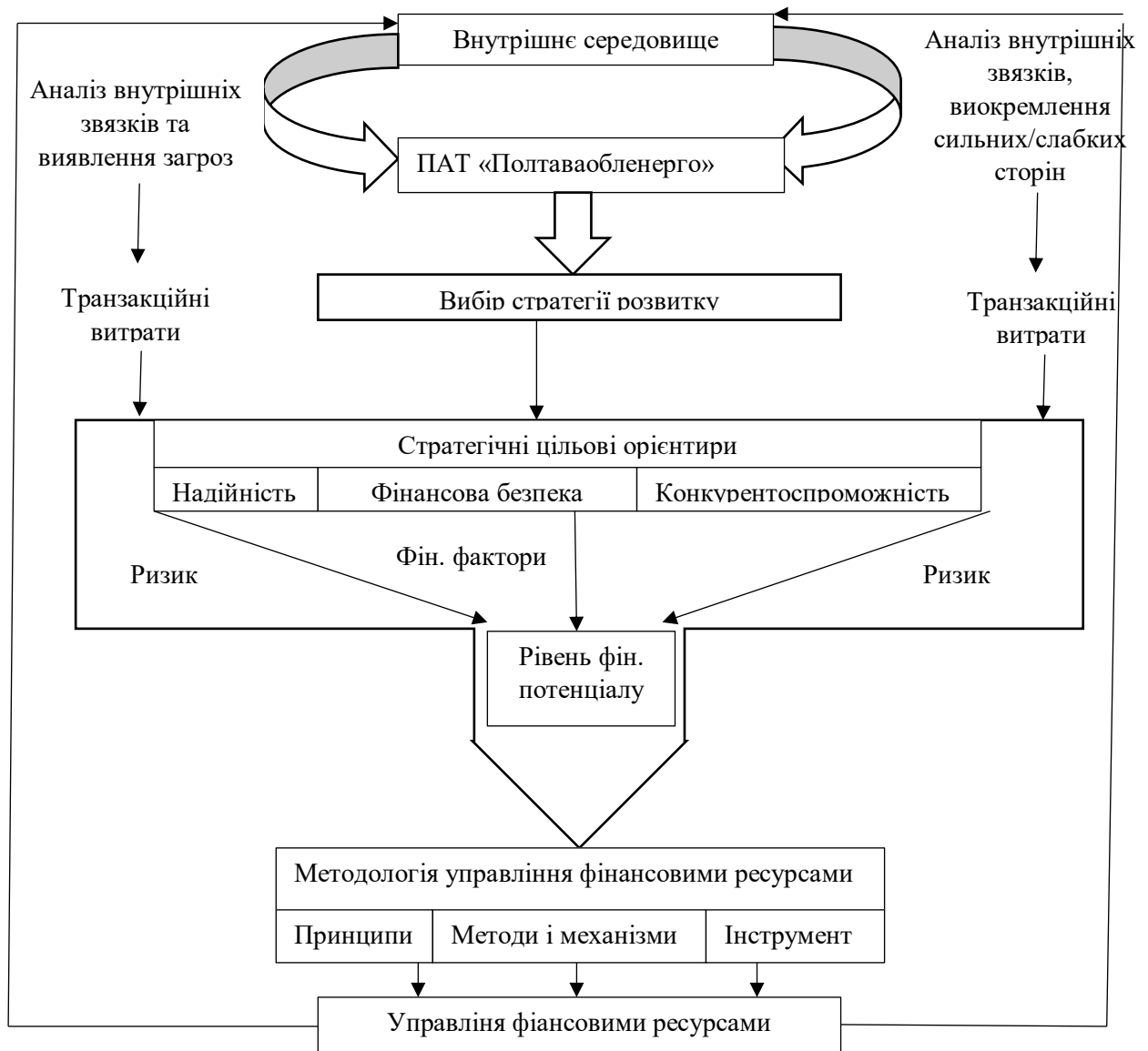

Рисунок 3.1 – Концептуальна модель управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» [розраховано автором на основі додатків В-К; 37-39]

Під стратегічними цільовими орієнтирами управління ПАТ «Полтаваобленерго» в статутних документах визначено формування фінансових ресурсів на основі комплексного підходу до виявлення зовнішніх, внутрішніх загроз та оцінки ризиків, до аналізу фінансового потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень у разі відхилення параметрів від їх цільових значень, що визначаються стратегією функціонування ПАТ «Полтаваобленерго» на вільному енергетичному ринку України.

Аналіз ринкових та структурних перетворень в електроенергетиці обумовив зміну в 2018 році принципів управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго», які враховують умови вільного електроенергетичного ринку:

- забезпечення конкурентної переваги як основної мети розвитку компанії;
- оцінка ресурсного потенціалу підприємства як сукупності трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, які забезпечують можливість реалізації їх цілей;
- однаковість техніко-економічних механізмів розподілення ресурсів на всіх рівнях технологічної структури;
- зіставлення фінансового потенціалу з цільовими стратегічними орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки;
- класифікація, облік і оцінка трансакційних витрат за зовнішніми та внутрішніми зв'язків генеруючих компаній з учасниками нового вільного енергетичного ринку;
- системність управління фінансовими ресурсами і ризиками. При управлінні фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» здійснюється вертикальний аналіз фінансових ресурсів, що включає аналіз складу, структури та динаміки фінансових ресурсів підприємства.

ПАТ «Полтаваобленерго» у стратегії управління фінансовими ресурсами ставить за ціль досягнення максимального доходу, високої рентабельності, виконання соціальних програм, утримання досягнутих та розширення і зміцнення ринкових позицій та ін. Враховуючи негативні тенденції управління фінансовими ресурсами, що визначені в другому розділі, визначемо дві основні умови вибору адекватної моделі: кількість та ефективність використання фінансових ресурсів та отримаємо матрицю фінансових стратегій (табл. 3.1).

Таблиця 3.7 – Матриця фінансових стратегій ПАТ «Полтаваобленерго»
[розроблено на основі 69, с. 42]

Стан рентабельності	Недостатність власних фінансових ресурсів	Повне забезпечення фінансовими ресурсами	Надлишок власних фінансових ресурсів
Стабільна прибутковість	Стратегія розширення	Стратегія розширення	Стратегія розширення
Не значна або періодична збитковість	Стабілізаційна стратегія	Стратегія поступового розвитку	Стратегія поступового розвитку
Глибока збитковість	Стратегія оздоровлення або згорання	Стратегія виживання	Стратегія виживання

Процедуру вибору фінансової стратегії ПАТ «Полтаваобленерго» слід здійснювати у три етапи:

1 етап – детальний аналіз фінансового стану підприємства з оцінкою його ліквідності, платоспроможності, ефективності використання фінансових ресурсів. Такий аналіз поглиблюється SWOT-аналізом з метою виявлення переваг та недоліків діючої системи управління;

2 етап – імітування можливого розвитку ситуації (подальшого перебігу подій) з оцінкою імовірного ризику втрат. На цьому етапі доцільними є екстраполяція, прогнозування, імітаційне моделювання;

3 етап – вибір оптимальної стратегії і розробка детального плану її втілення.

Ключовим етапом такої парадигми є глибокий аналіз господарської діяльності ПАТ «Полтаваобленерго» та його фінансово-економічного стану, в наслідок чого виявляються прорахунки і упущення, резерви покращення ефективності господарювання. У результаті коригувань і удосконалення управління має змогу дуже швидко покращити результати своєї діяльності і активізувати свій розвиток.

Правильно обрати оптимальну стратегію управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» в умовах повної невизначеності, яка

притаманна для підприємствам, допоможуть економіко-математичні методи і моделі теорії ігор.

Теорія ігор дозволяє економічним суб'єктам шляхом побудови математичних моделей прийняття оптимальних рішень в умовах невизначеності, обрати оптимальну стратегію. Оптимальною вважається стратегія, яка зацікавленій стороні забезпечує максимально можливий середній виграш. Згідно процедури вибору фінансової стратегії на першому етапі здійснюється SWOT-аналіз, який складає підґрунтя для подальших рішень. Зважаючи на велику сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів, які безпосередньо впливають на ефективність функціонування ПАТ «Полтаваобленерго», вибір стратегії варто проводити за моделлю ігор з природою (несвідомим опонентом) [42, с.225]. Оскільки ПАТ «Полтаваобленерго» має невисокий та стабільний прибуток і тому може обрати одну із запропонованих фінансових стратегій, зважаючи на три можливих стани розвитку подальших подій: кризи, стабільності та пожвавлення ринку. Обравши стратегію розширення, підприємство вкладе кошти у необоротні активи та профінансує додатковий вид виробництва, що в умовах кризи може знизити його рентабельність у середньому на 10 %, в умовах стабільності – на 2 %, а при пожвавленні ринку – призведе до зростання прибутковості активів на 5 % і т.д. Використовуючи показники рентабельності ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016-2018 рр. використовуючи імітаційну матрицю виграшів в програмному забезпеченні PTV Vissim (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Матриця виграшів ПАТ «Полтаваобленерго» при виборі фінансової стратегії, п. п. рівня рентабельності [авторська розробка а основі 37-39; 75;69, с. 43]

Фінансові стратегії	Криза	Стабільність	Пожвавлення ринку
Стратегія розширення (A1)	-10	-2	5
Стратегія поступового розвитку (A2)	-3	-1	4
Стабілізаційна стратегія (A3)	-2	2	3

Для визначення оптимальної стратегії для ПАТ «Полтаваобленерго» в програмному забезпеченні PTV Vissim вираховують критерії Вальда, Гурвіца, Лапласа та Севіджа. Критерій Лапласа спирається на принцип недостатнього підґрунтя, відповідно до якого кожному стану W_j відповідає імовірність p_i ($\sum p_i = 1$), у нашому випадку 0,33 (1/3). Для прийняття рішення щодо вибору стратегії A_i розраховують середнє арифметичне значення виграшу по кожній із стратегій:

$$W(A_1) = 0,33 \times (-10 - 2 + 5) = -2,31$$

$$W(A_2) = 0,33 \times (-3 - 1 + 4) = 0$$

$$W(A_3) = 0,33 \times (-3 - 1 + 4) = 0$$

Після цього обирається максимальне значення W , яке і відповідатиме оптимальній стратегії – у нашому випадку $A_{\text{опт}} = A_3$. Критерій Вальда базується на принципі обережності, оскільки обирається найкраща з найгірших стратегій. Для цього у кожній із запропонованих стратегій помічається найгірший виграш, після чого обирається стратегія з найвищим серед найгірших виграшів ($W = \max_i \min_j a_{ij}$):

$$A_{1\min} = -10;$$

$$A_{2\min} = -3;$$

$$A_{3\min} = -2.$$

Таким чином, максимальним ефектом серед найгірших є елемент стабілізаційної стратегії, тобто $A_{\text{опт}} = A_3$.

Критерій Севіджа базується на оцінці матриці ризиків, елементи якої визначаються за формулою [69, с. 42; 75, с. 174]:

$$r_{ij} = \begin{cases} \max_k a_{kj} - a_{ij}, & \text{якщо } A - \text{виграш} \\ a_{ij} - \min_k a_{kj}, & \text{якщо } A - \text{виграш} \end{cases} \quad (3.1)$$

У нашому випадку матриця втрат у першому стані та виграшів у другому та третьому виглядатиме наступним чином:

$$R_A = \begin{cases} r_{11} = -10 - (-10) = 0 \\ r_{12} = -3(-10) = 7 \\ r_{13} = -2 - (-10) = 8 \end{cases} \quad (3.2)$$

$$R_A = \begin{cases} r_{21} = 2 - (-2) = 4 \\ r_{22} = 2 - (-1) = 3 \\ r_{23} = 2 - 2 = 0 \end{cases} \quad (3.3)$$

Таким чином, запровадження величини ризику гії призвело до вибору стратегії розширення (A1), яка забезпечує найменші втрати при максимальному ризику. За результатами розрахунків виходить, що стратегія розширення є високоризиковою, проте вона у будьякому випадку забезпечує найменші втрати через ефект масштабу.

Критерій Гурвіца (критерій песимізму-оптимізму) базується на двох основних припущеннях: несвідомий опонент може бути у найгіршому стані з імовірністю $(1-\alpha)$ і у найкращому стані з імовірністю α , якщо α – коефіцієнт довіри [69, с. 42; 75, с. 174]. Оскільки наша матриця є матрицею корисності, то критерій Гурвіца формулюється наступним чином: $W = \max \max a_i (1-\alpha) + \min a_i \alpha$. Якщо прийняти за умову імовірність настання найгіршого чи найкращого результату у 50 %, то $\alpha = 0,5$ і наступні розрахунки матимуть вигляд:

$$W(A1) = 0,5 \times (-10) + 0,5 \times 5 = 7,5;$$

$$W(A2) = 0,5 \times (-3) + 0,5 \times 4 = 0,5;$$

$$W(A3) = 0,5 \times (-2) + 0,5 \times 3 = 0,5.$$

В результаті оптимальними для ПАТ «Полтаваобленерго» вважаються стратегії поступового розвитку та стабілізаційна з рівновеликим значенням критерію максиміну. Таким чином, у трьох розрахунках з чотирьох обраних критеріїв відзначено стабілізаційну стратегію як оптимальний варіант фінансової стратегії ПАТ «Полтаваобленерго».

Узагальнення отриманих результатів дає змогу окреслити алгоритм втілення фінансової стратегії як цілеспрямоване використання можливостей з активізацією сильних сторін за умови суцільного нівелювання загроз і

усунення слабких сторін з метою раціонального формування фінансових ресурсів і підвищення ефективності їх використання. Такий підхід можна вважати універсальним, оскільки він відповідає вимогам кожної з виділених фінансових стратегій. Однак, у випадку вибору стратегії розширення чи поступового розвитку акцентується увага на активному використанні сильних сторін та можливостей при помірному усуненні загроз. Натомість, стабілізаційна стратегія, виживання та оздоровлення вимагають негайного усунення загроз і слабких сторін із помірним застосуванням можливостей. Неодмінними елементами втілення фінансової стратегії є мотивування спеціалістів до сумлінного досягнення поставлених цілей та заохочення їх ініціативності, активності і творчого підходу. Фінансове управління потребує широкого спектру знань і вмінь, тому суб'єкти управлінського впливу різних ланок організаційної структури повинні бути зацікавленими у освоєнні та використанні генеруючих електроенергію підприємствами сучасних інструментів управління та методів його організації.

Як резервів вдосконалення фінансового стану господарюючого суб'єкта можна виділити: поліпшення процесу управління оборотними засобами; оптимізація структури активів, зокрема оборотних активів; підвищення показників ліквідності та платоспроможності; вдосконалення структури капіталу і збільшення частки власного капіталу; підвищення оборотності кредиторської та дебіторської заборгованості; зменшення величини страхових запасів; визначення максимальної величини комерційного кредиту; збільшення оборотності запасів; вдосконалення системи контролю над запасами і дебіторською заборгованістю; підвищення ефективності використання позикових коштів; суворий контроль за доцільністю отримання і використання позикового капіталу.

ПАТ «Полтаваобленерго» має складну, розгалужену організаційну структуру та несе додаткові витрати. Зазвичай такі витрати виникають у дочірніх підприємств у зв'язку з необхідністю відкриття і ведення рахунків в обслуговуючих банках. Крім того, дочірні підприємства через слабкий

інформаційний зв'язок один з одним можуть укладати кредитні договори на не вигідних умовах, витрачати додаткові кошти в вигляді комісії при здійсненні трансфертних платежів. В результаті всього цього знижується ефективність використання грошових коштів, збільшуються касові розриви. Крім того, можливо, що в дочірніх підприємствах при відсутності належної рівня контролю з боку материнської компанії управління фінансовими ресурсами будується на інших принципах і підходах. Зазначені вище проблеми виявлені у 2018 році аудитором фінансової діяльності ПАТ «Полтаваобленерго». Відсутність єдиних підходів до формування системи управління фінансовими ресурсами призводить до таких негативних наслідків як: брак платіжних засобів, несвоєчасне виконання зобов'язань перед контрагентами, невідповідність між товарними і грошовими потоками, прострочення платежів, неефективного використання ресурсів.

Очевидно, що ефективно управляти фінансовими потоками в ПАТ «Полтаваобленерго», що складається з великої кількості дочірніх підприємств і філій, що мають безліч контрагентів, рахунки в різних валютах і різних банках, різні схеми сплати податків дуже непросто. Такі компанії для оптимізації своїх грошових потоків, ефективного управління ліквідністю і контролю використання оборотних коштів вже давно застосовують систему Cash Management.

Система Cash Management включає в себе:

1) централізований контроль виконання платежів. Це дозволяє материнській компанії здійснювати управління фінансовими ресурсами окремих структурних підрозділів, дочірніх організацій, пов'язаних між собою виробничо-економічними відносинами, що дає керівництву можливість моніторингу і контролю за фінансовими операціями філій або структурних підрозділів;

2) корпоративне бюджетування (Corporate Budgeting). Завдяки цьому материнська компанія отримує можливість не тільки встановити ліміти

витрат фінансових коштів, але і відстежувати в реальному часі спроби дочірніх організацій перевищити ці ліміти.

Крім того, з'являється можливість своєчасної коригування бюджету: внесення додаткових статей, збільшення ліміту витрат і т.д.

3) консолідовану виписку (Consolidate Statement). Вона відображає процес руху грошових коштів на рахунках дочірніх компаній, що дозволяє здійснювати оперативний контроль за фінансовою діяльністю.

4) консолідацію залишків коштів клієнта (Zero Balancing). Це дає можливість головній компанії перевести грошові залишки на кінець дня на рахунках дочірніх підрозділів перевести на свій основний рахунок, тобто у компанії з'являється можливість заробити будь-які відсотки на залишок по поточному рахунку або ж шляхом перерахування грошей на поточний депозит;

5) автоматичний розподіл ресурсів клієнта між його структурними підрозділами (Cash Pooling). Cash Pooling можна назвати основним інструментом в системі централізованого управління грошовими коштами господарюючого суб'єкта. Дана система призначена для оперативного управління коштами структурних підрозділів компанії. Застосування системи Cash Pooling дозволяє значно спростити облік руху фінансових коштів між різними відокремленими підрозділами підприємства.

При цьому керівництво материнської компанії оперативно інформується про всі операції по розрахункових рахунках дочірніх організацій. Адже часто виходить так, що до кінця робочого дня одні дочірні підприємства, що входять до групи, покривають утворюються касові розриви, залучаючи для цього короткострокові банківські кредити, а у інших дочірніх компаній з'являються вільні грошові кошти. Система Cash Pooling дозволяє здійснювати рух грошових коштів між рахунками підприємств входять до групи, дозволяючи тим самим отримати необхідне фінансування в короткостроковому періоді, що призводить до скорочення витрат за рахунок економії на відсотках.

Для усунення відзначених недоліків і найбільш ефективного управління своїми фінансовими засобами ПАТ «Полтаваобленерго» в рамках представленої стратегії управління фінансовими ресурсами необхідно здійснювати постійний моніторинг всіх отриманих і виплачених сум, контролювати всі банківські рахунки і своєчасно ініціювати всі свої платежі і перекази. Таким чином, для оптимального управління фінансовими ресурсами компанії було б доцільно застосовувати централізовану систему управління грошовими ресурсами, яка б включала в себе не тільки планування грошових потоків компанії, але і їх моніторинг, і бюджетний контроль. Впровадження такої системи дозволить фінансовим директорам здійснювати прогноз можливих проблем зниження ліквідності і рентабельності діяльності фірми, а так само формувати різні заходи щодо запобігання або усунення небажаних наслідків.

3.2 Діагностика статичної та динамічної фінансової рівноваги ПАТ «Полтаваобленерго»

Однією із найважливіших проблем, з якою стикаються вітчизняні підприємства, є недостатня ефективність організації управління їхніми фінансовими ресурсами в умовах нестабільності розвитку економіки та кризи. З огляду на те, що фінансові ресурси є основним чинником економічного зростання, постає питання необхідності комплексної оцінки їх обсягу та структури. Тому проблема правильного і ефективного проведення діагностики стану фінансового забезпечення розвитку підприємства є актуальною. Спроможність підприємства досягнути успіху на ринку, перш за все, залежить від ефективності управління його фінансовими ресурсами. Необхідною складовою такої роботи в умовах жорсткої ділової конкуренції є

достовірні та своєчасні дані, які можна отримати в результаті проведення комплексної діагностики стану досліджуваного об'єкта.

В діагностиці фінансового стану першорядна увага приділяється ефективності використання технічних, матеріальних і фінансових ресурсів, підвищенню продуктивності праці, прискоренню оборотності оборотних коштів, рентабельності виробництва. Тому діагностику фінансового стану можна віднести до найважливішого засобу контролю виробничо-господарської діяльності підприємств і організацій. Існуючі методи та підходи діагностики дозволять гнучко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, активно втручатися у хід виробничих процесів і постійно змінюваних господарських ситуацій, сприяти зменшенню ризику, пов'язаного з невизначеністю й вибором альтернативних рішень з управління господарськими ситуаціями, формування рекомендацій для прийняття зважених і адекватних управлінських рішень.

Протягом аналізованого періоду ПАТ «Полтаваобленерго», відповідно до розрахунків наведених в табл. 2.6 другого розділу, характеризується нестійким фінансовим станом у зв'язку з надмірним використанням позикових фінансових ресурсів, але існує незначна тенденція до посилення фінансової стійкості компанії в 2018 році в порівнянні з 2016 роком за рахунок збільшення власних оборотних фінансових ресурсів. Отже, підприємство при дотриманні таких тенденцій має всі можливості мати нормальну фінансову стійкість.

Однак, представлений в економічній науці арсенал методичних розробок для аналізу статичної та динамічної фінансової рівноваги підприємства залишається мало розвиненим. Однією з причин цього є вузькість практичного застосування розроблених методик, яка стримує розвиток та удосконалення методологічного апарату діагностики фінансової рівноваги підприємства. Складність явища фінансової рівноваги, мінливість її форм вимагає широкої практики досліджень на вітчизняних підприємствах з метою своєчасного виявлення фінансових проблем,

невирішення яких може створювати перешкоди в реалізації стратегії сталого розвитку їх діяльності.

Для фінансового менеджменту підприємства важливо знати скільки власних джерел у грошовій формі є в розпорядженні та на яку суму можна розраховувати після погашення боргів на кожну звітну дату. Відповіді на ці запитання дозволяє знайти індикатор фінансової стійкості, який характеризує статичний стан фінансової рівноваги підприємства. Він має дві форми вираження: абсолютну (сума грошового капіталу, що визначається як різниця між власним капіталом та нефінансовими активами) й відносну (індикатор як співвідношення фінансових активів із зобов'язаннями).

Фінансові активи включають грошові кошти, коротко- та довгострокові фінансові інвестиції й дебіторську заборгованість. Матеріально-уречевлені об'єкти майна підприємства відносять до нефінансових активів. Розглянемо результати розрахунку цих показників для ПАТ «Полтаваобленерго» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Стан фінансової рівноваги ПАТ «Полтаваобленерго» за 2015 - 2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К]

Показник	Роки			
	2015	2016	2017	2018
1. Фінансові активи, тис. грн.	1999858	985661	991112	860226
2. Нефінансові активи, тис. грн.	1417312	1473679	1549622	1578645
3. Фінансовий важель у структурі активів (ФВА), одиниць (1р/2р)	1,411	0,669	0,640	0,545
4. Власний капітал, тис. грн.	1225310	954982	1084436	1169106
5. Зобов'язання, тис. грн.	2191860	1504358	1456298	1269765
6. Фінансовий важель у структурі капіталу (ФВК), одиниць (4р/5р)	0,559	0,635	0,745	0,921
7. Грошовий капітал, тис. грн. (4 р-2 р)	-192002	-518697	-465186	-409539
8. Індикатор фінансової стійкості (ІФС), одиниць (4 р/2р)	0,865	0,648	0,700	0,741
9. Стан статичної фінансової рівноваги	Чисте запозичення			

В системі показників загальноінформативними є фінансові активи, нефінансові активи, власний капітал та зобов'язання, а також фінансовий

важель у структурі капіталу. Після обчислення останнього визначено, що в період 2015-2018 рр. стабільно скорочувався (з 1,41 у 2015 р. до 0,545 у 2018 р.). іншим показником, що використовується для аналізу фінансової рівноваги є фінансовий важіль у структурі капіталу, який у аналізований період динамічно зростав з 0,559 у 2015 р. до 0,921 у 2018 р. Загалом загальна динаміка фінансових важелів у структурі активів та пасивів підтверджує загальні тенденції співвідношення активів та пасивів.

Проведені розрахунки свідчать про те, що індикатор фінансової стійкості (ІФС) підприємства є меншим одиниці, а його абсолютна величина характеризується від'ємним значенням грошового капіталу. Це означає, що ПАТ «Полтаваобленерго» на кожну звітну дату мало чисте запозичення, обсяг якого значно збільшився у 2016 році (майже у три рази) та протягом останніх двох років аналізованого періоду мав незначне зниження. Отже, на підприємстві спостерігається відхилення від стану статичної фінансової рівноваги на кожну звітну дату. Загалом з таблиці 3.3 можна зробити висновок, що у 2015-2018 рр. підприємству притаманний стан чистого запозичення.

Перебування індикатору фінансової стійкості ПАТ «Полтаваобленерго» у зоні чистого запозичення, як показано на рис. 3.1, свідчить про стабільне нарощування зобов'язань. На ілюстрації видно, що індикатор фінансової стійкості знаходиться значно нижче зони чистого інвестування. Попередньо можна зробити висновок про необхідність збалансування та оптимізації структури фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго».

Внаслідок цього підвищилася роль фінансового важеля капіталу (ФВК) на підприємстві, який суттєво впливає на його рентабельність. Водночас звужились межі впливу фінансового важеля активів (ФВА) на платоспроможність підприємства. Ситуація, за якої $ФВА < ФВК$, $ІФС < 1$, а грошовий капітал стабільно нижчий нуля, характеризує незбалансованість структури активів та капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» у 2017-2018 роках, з

точки зору дотримання умов статичної фінансової рівноваги першого рівня. Більше того, прогноз свідчить про подальше відхилення підприємства від стану статичної фінансової рівноваги (рис. 3.2).

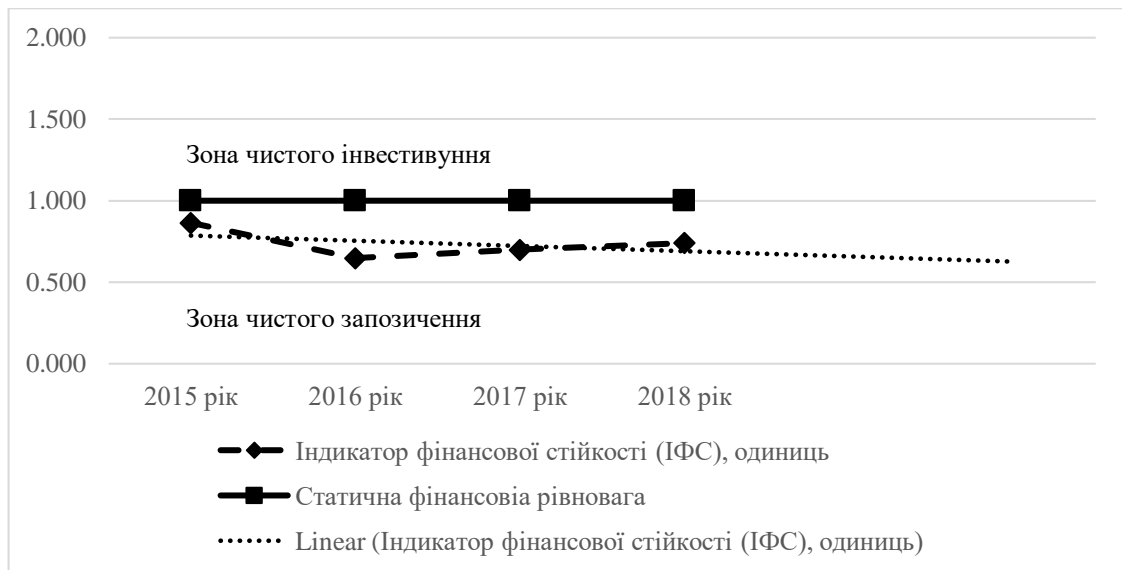

Рисунок 3.2 – Тенденція зміни індикатора фінансової стійкості ПАТ «Полтаваобленерго» за 2015 – 2018 роки та його прогнозний тренд на 2019–2020 рр. (побудовано автором на основі даних табл. 3.3)

Беручи до уваги зниження на понад у 2 рази абсолютного рівня прибутковості ПАТ «Полтаваобленерго» впродовж аналізованого періоду та незначне його збільшення у 2018 році, до 12%, варто визнати, що втрата контролю хоча б над одним із фінансових важелів може становити загрозу розбалансування фінансового стану підприємства. Більш глибоко дослідити причини відхилення підприємства від стану фінансової рівноваги дозволить аналіз показників її динамічного стану (табл. 3.4).

Характеристику умов дотримання динамічної фінансової рівноваги у ПАТ «Полтаваобленерго» будемо проводити шляхом перевірки дотримання співвідношення (3.4), складові якого розшифровані в табл. 3.4:

$$T^{BK} \geq T^{FA} \geq T^K \geq T^{HFA} \geq T^3 \quad (3.4)$$

Таблиця 3.4 – Показники динамічної фінансової рівноваги ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016 - 2018 рр. [розраховано автором на основі додатків В-К]

Показник	Темп росту власного капіталу (T^{BK})	Темп росту фінансових активів ($T^{ФА}$)	Темп росту сукупного капіталу (T^K)	Темп росту нефінансових активів ($T^{НФА}$)	Темп росту зобов'язь (T^3)
	Нормативний ранг				
	1	2	3	4	5
2016 р.					
- величина, %	77,938	49,287	71,970	103,977	68,634
- ранг, одиниць	2	5	3	1	4
2017 р.					
- величина, %	113,556	100,553	103,310	105,153	96,805
- ранг, одиниць	1	4	3	2	5
2018 р.					
- величина, %	107,808	86,794	95,991	101,873	87,191
- ранг, одиниць	1	5	3	2	4

Порівняння темпів росту фінансових показників ПАТ «Полтаваобленерго» свідчить про невиконання умов динамічної фінансової рівноваги з певною мірою волатильності. Їх порушення пов'язане з диспропорцією інтенсивності зміни нефінансових та фінансових активів. Вираженою особливістю характеру порушень фінансової рівноваги є зосередження залученого капіталу в фінансових активах, які є більш мобільними в управлінні. Це означає, що виявлене відхилення фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» від стану фінансової рівноваги не є критичним, але потребує негайного реагування з боку фінансового менеджменту для врегулювання. Для повернення підприємства до стану фінансової рівноваги наявний запас ліквідності має бути ефективно використаний, що забезпечить зростання чистого прибутку, а на його основі прискорить збільшення власного капіталу та фінансових активів, темпи росту яких за умовами динамічної фінансової рівноваги мають бути найвищими.

Важливим є висновок про те, що виявлені стійкі у часі диспропорції в розвитку основних фінансових показників у ПАТ «Полтаваобленерго». Динамічність відхилень від еталонного стану фінансової рівноваги свідчить

про високу необхідність та ймовірність ефективності застосування важелів управління змінами на підприємстві.

На рис. 3.3 відображена віддаленість фактичного фінансового стану підприємства від еталонного профілю динамічної фінансової рівноваги.

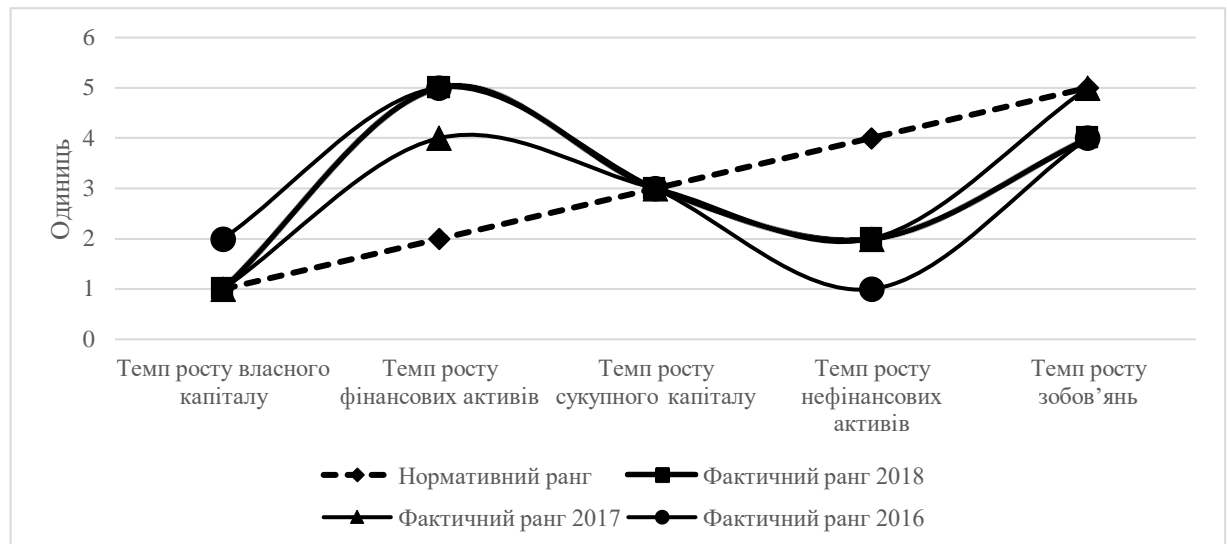

Рисунок 3.3 – Відповідність фактичного фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» за 2015–2018 рр. нормативній шкалі рангів показників динамічної фінансової рівноваги [побудовано автором на основі даних табл. 3.4]

Фактично тільки два показника із п'яти – темпи росту всього капіталу та власного (2017-2018рр.) – на шкалі динамічної фінансової рівноваги займають відведені їм нормативні ранги. Це означає, що причини розбалансованості полягають, по-перше, в порушенні в процесах інтенсивності зміни зобов'язань, а саме випереджаюче зростання останніх. По-друге, наростання концентрації нефінансових активів у загальній структурі майна підприємства. Якщо станом на 01.01.2016 р. питома вага нефінансових активів у загальній структурі майна становила 59,92%, то станом на 01.10.2018 р. вона досягла 64,73%. Це означає, що наявне відхилення фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» від стану фінансової рівноваги пов'язане із зменшенням власних високоліквідних

активів та значною часткою позикових, хоча й вартість останніх поступово зменшується.

Таким чином, результати проведеної оцінки фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» на відповідність умовам статичної й динамічної фінансової рівноваги показали наявність постійних, але не критичних відхилень. Виявлені диспропорції в структурі й темпах розвитку майна та капіталу підприємства мають глибинний рівень протікання, адже традиційні показники фінансового стану не відображають зародження кризових тенденцій.

Крім того для ПАТ «Полтаваобленерго» необхідним є підвищення ефективності управління активами. Управління активами підприємства становить найбільшу частину операцій фінансового менеджменту. Це пов'язане з великою кількістю елементів його внутрішнього матеріально-речового та фінансового складу, що вимагає індивідуалізації управління; високою динамікою трансформації його видів; пріоритетною роллю у забезпеченні платоспроможності, рентабельності та інших цільових результатів операційної діяльності підприємства [3, с. 22–23]. Політика управління обіговим капіталом повинна забезпечити компроміс між ефективністю роботи підприємства та ризиком втрати ліквідності. Якщо дебіторська заборгованість, грошові кошти та виробничі запаси підтримуються на досить низьких рівнях, то вірогідність неплатоспроможності або дефіциту коштів для рентабельної діяльності велика. Якщо більшість ресурсів підприємства вкладена в необоротні активи, страхові запаси оборотних коштів відсутні, то за певних відхилень від планових обсягів реалізації продукції та надходження платежів можливі також порушення в розрахунках з кредиторами.

Зі зростанням величини чистого обігового капіталу ризик ліквідності зменшується. Як свідчать проведені розрахунки, досліджуване підприємство досить ефективно використовує належні йому оборотні активи, що підтверджується стабільністю показників оборотності.

Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно здійснити такі заходи:

- оптимізувати розмір грошових коштів через постійний контроль за розміром оборотних активів у грошовій, абсолютно ліквідній формі, а також через підтримання відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які у разі необхідності можуть швидко перетворитися на грошові кошти, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні;

- оптимізувати структуру і склад оборотних активів за допомогою прискорення оборотності оборотних активів загалом та окремих їхніх елементів;

- оптимізувати структуру товарів шляхом зменшення випуску товарів із низькою рентабельністю та збільшити випуск товарів, що мають позитивну рентабельність та хороший рівень попиту;

- оптимізувати запаси підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів;

- оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом проведення контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо;

- скоротити тривалість фінансового циклу шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам.

Наразі для ПАТ «Полтаваобленерго» важливим є відновлення руху в напрямку досягнення фінансової рівноваги, що дозволить йому зміцнити свій фінансовий потенціал. Коригування вектору розвитку має

відбуватися шляхом збалансування темпів розвитку основних фінансових показників. По-перше, накопичений запас ліквідності доцільно спрямувати на погашення зобов'язань. Це дозволить зменшити тиск фінансових витрат на чистий прибуток підприємства, що особливо важливо за умов зниження доходів. По-друге, відновлення першості зростання власного капіталу в еталонній шкалі фінансової рівноваги потребує його поповнення за рахунок нерозподіленого прибутку. Також доцільним буде проведення оптимізації структури капіталу акціонерного товариства та формування показника цільової структури фінансових ресурсів.

3.3 Формування оптимальної структури фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго»

Результат і ефективність діяльності підприємства залежать від того, наскільки раціонально використовуються фінансові ресурси. Дотримуючи певні пропорції власних і позикових ресурсів, можна забезпечити необхідний рівень фінансової незалежності, рентабельності, а також максимізувати ринкову вартість підприємства. В ринкових умовах виникає необхідність обґрунтування оптимальної структури фінансових ресурсів.

Аналіз структури фінансових ресурсів є одним із найбільш важливих і складних завдань, які вирішуються у процесі фінансового управління підприємством. Оптимальна структура капіталу являє собою таке співвідношення використання власних і позичених ресурсів, при якому забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом

фінансової рентабельності і коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [2, С. 21].

Оптимізація структури фінансових ресурсів є одним із найбільш важливих і складних завдань, які вирішуються у процесі фінансового управління підприємством [4, С. 82].

Аналіз літературних джерел дає змогу визначити термін «оптимізація структури фінансових ресурсів» як співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого підприємство отримає максимальний прибуток і максимальну рентабельність [8, С. 224].

Процес оптимізації структури капіталу підприємства здійснюється за етапами, які графічно представлені на рис. 3.4.

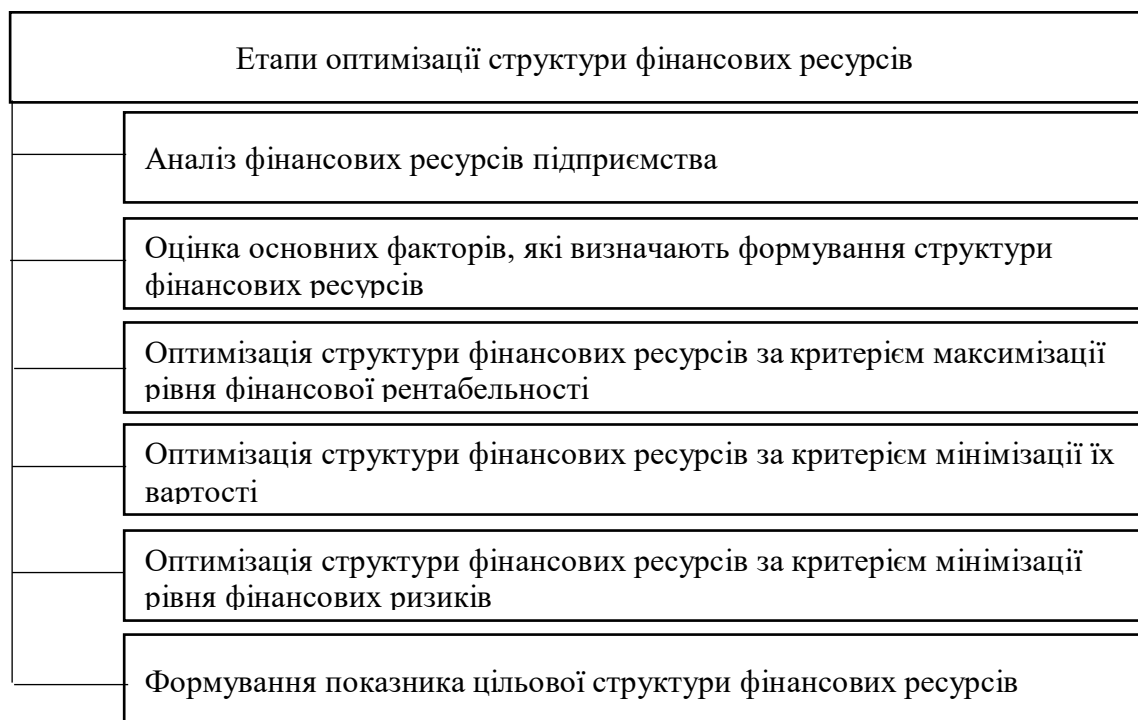

Рисунок 3.4. – Основні етапи процесу оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства [побудовано автором на основі 8, С. 224]

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість авторів рекомендують використовувати для аналізу два методи оптимізації

структури фінансових ресурсів. Розглянемо практичну значимість кожного методу для ПАТ «Полтаваобленерго».

1. Оптимізація структури фінансових ресурсів за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Дає можливість розрахунково знайти лише оптимальну величину ефекту фінансового важеля. Якщо підприємство в своїх інвестиціях використовує як власні, так і позикові кошти, то рентабельність інвестування власних коштів ще називають ефектом фінансового важеля.

Розрахуємо ефект фінансового левериджу для ПАТ «Полтаваобленерго», використовуючи формулу (3.5) [2, с. 21]:

$$\text{ЕФВ} = (1 - \text{Спп}) \times (\text{КВРа} - \text{СРСВ}) \times \left(\frac{\text{ПФР}}{\text{ВФР}} \right), \quad (3.5)$$

де Спп – ставка податку на прибуток;

КВРа – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

СРСВ – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %;

ПФР – середня сума залучених фінансових ресурсів;

ВФР – середня сума власних фінансових ресурсів.

При цьому ставку відсотку за кредит приймаємо умовно в розмірі 24%, а коефіцієнт валової рентабельності активів розраховуємо як відношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до середньої вартості активів підприємства. У такому разі будуть враховані всі результати діяльності підприємства, як доходи, так і витрати.

Питома вага власних фінансових ресурсів і позикових ПАТ «Полтаваобленерго» становить 47,94% та 52,06% відповідно. Як результат такого співвідношення коефіцієнт фінансової рентабельності становить -19,65%, як видно з табл. 3.5. Це є досить негативним явищем для підприємства. Виникає необхідність оптимізувати структуру фінансових

ресурсів до того рівня, щоб покращити рентабельність власних ресурсів підприємства. Припустимо, що в наступному періоді керівництво вирішило підвищити частку власних фінансових ресурсів за рахунок внесків засновників на 1 000 000 тис. грн.

Таблиця 3.5 – Прогнозування коефіцієнта фінансової рентабельності ПАТ «Полтаваобленерго» [розраховано автором на основі додатків В-К]

№	Показник	2018	Прогнозований період
1	Сума власного капіталу	1169106,00	2169106,00
2	Сума позикового капіталу	1269765,00	1456298
3	Загальна сума капіталу	2438871,00	3625404,00
4	Коефіцієнт фінансового левєриджу	-0,19	-0,1207
5	Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	0,03	0,02
6	Ставка відсотка за кредит, %	0,24	0,24
7	Сума валового прибутку без відсотків за кредит (гр.3*гр. 5/100)	75003,00	75003,00
8	Сума сплачених відсотків за кредит (гр. 2*гр. 6)	304743,6	349511,52
9	Сума валового прибутку з урахуванням сплати відсотків за кредит (гр. 7-гр. 8)	-229740,6	-274508,52
10	Ставка податку на прибуток	0,18	0,18
11	Сума податку на прибуток (гр. 9*гр. 10)	-	-
12	Сума чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства (гр. 9-гр 11)	-229740,6	-274508,52
13	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (гр.12*100/гр. 1)	-19,65	-12,66

Розрахуємо прогнозований показник ефекту фінансового левєриджу (табл. 3.6).

Отже, як бачимо, в результаті збільшення розміру власних фінансових ресурсів за рахунок додаткових внесків засновників структура капіталу становить 59,83% до 40,17 % - власний капітал до позикового. При цьому ми отримуємо покращення показника рентабельності власних фінансових ресурсів до рівня (-12,66%). Що говорить про позитивні перспективи діяльності ПАТ «Полтаваобленерго». Застосування механізму фінансового левєриджу дає змогу визначити оптимальну структуру фінансових ресурсів, яка забезпечує максимальний рівень фінансової рентабельності.

Таблиця 3.6 – Розрахунок середньозваженої вартості фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго» [розраховано автором на основі додатків В-К]

№	Показник	Роки		
		2016	2017	2018
1	Сукупний капітал, тис.грн.	2459340	2540734	2438871
2	Власний капітал, тис.грн.	954982	1084436	1169106
3	Позиковий капітал, тис.грн.	1504358	1456298	1269765
4	Структура капіталу:			
5	Власний капітал	38,83	42,68	47,94
6	Позиковий капітал	61,17	57,32	52,06
7	Чистий прибуток, тис.грн.	-270197	130328	75003
8	Відсоткова ставка за кредит, %	0,24	0,24	0,24
9	Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,18	0,18	0,18
10	Рівень витрат щодо залучення банківського кредиту, виражений десятковим дробом	0,08	0,07	0,06
11	Вартість власного капіталу, % ((ряд.7/ряд.2)*100)	-28,29	12,02	6,42
12	Вартість позикового капіталу у формі банківського кредиту, % ((ряд.8*(1-ряд.9))/(1- ряд.10))	0,21	0,21	0,21
13	Середньозважена вартість капіталу, %((ряд.5/100)*ряд.11)+(ряд.6/100)*ряд.12))	1297,50	1218,05	1093,09

Таким чином, на сучасному етапі доцільність використання позичкових коштів буде тільки тоді, коли економічна рентабельність на підприємстві становитиме більше 25%, оскільки позичковий процент за кредитуванням у національній валюті становить в середньому 20-25% (у нашому випадку 24%), а в іноземній – 15-18%. З цієї причини ПАТ «Полтаваобленерго» знаходиться у не вигідних умовах щодо використання позичкових коштів з метою підвищення рентабельності власних коштів, оскільки ефект фінансового важеля можуть використовувати тільки високорентабельні підприємства.

2. Оптимізація структури фінансових ресурсів за критерієм мінімізації їх вартості та рівня фінансових ризиків. Процес оптимізації за допомогою цього методу заснований на попередній оцінці вартості власних та позикових фінансових ресурсів за різних умов його залучення та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості фінансових ресурсів.

Розглянемо процес оптимізації структури фінансових ресурсів за критерієм мінімізації її вартості за допомогою табл. 3.6.

Під час розрахунку використовувалось умовне значення ставки відсотка за кредит, яке дорівнює 24%. Як видно з таблиці 3.6, при оптимізації структури власних та позикових фінансових ресурсів до рівня 2017 року, а саме до 42,68% та 57,32% відповідно середньозважена вартість капіталу є оптимальною – 1218,05%. Така структура фінансових ресурсів дає змогу максимізувати реальну ринкову вартість підприємства.

Для того, щоб визначити оптимальну структуру власного оборотного капіталу та позикового,

З метою максимізації рівня фінансової рентабельності капіталу, у тому числі оборотного, прибутковості, мінімізації рівня фінансових ризиків та забезпечення нормативного рівня показників платоспроможності, потрібно вибрати таке співвідношення фінансових ресурсів, яке б давало високий рівень фінансової рентабельності і низький рівень фінансового ризику.

Визначимо оптимальну структуру джерел формування оборотного капіталу з врахуванням всіх критеріїв, що допоможе підприємству встановити співвідношення між власним і позиченим фінансовими ресурсами, яке буде наближатися до оптимального, і за таким принципом здійснити фінансування потреби в оборотному капіталі (табл. 3.7).

Оптимальною структурою джерел формування оборотного капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» на даний час буде варіант А-2, при якому забезпечується збільшення суми чистого прибутку та дотримання термінової та загальної ліквідності, а також найбільше значення показника абсолютної ліквідності та рентабельності як позикового, так і власного капіталу.

Враховуючи наведені у таблиці 3.10 розрахунки, можемо стверджувати про недоцільність застосування агресивного підходу до фінансування оборотного капіталу ПАТ «Полтаваобленерго». Оскільки показник рентабельності позикового капіталу значно менше за середню відсоткову ставку банківського кредиту.

Таблиця 3.7 – Значення показників платоспроможності при різних варіантах співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго», [розраховано автором на основі додатків В-К].

№	Показники	Фактично у 2018 році	Варіанти розрахунку														
			А					Б					В				
			1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
	Співвідношення між позиковим і власним капіталом	52 : 48	25 : 75	25 : 75	25 : 75	25 : 75	25 : 75	75 : 25	75 : 25	75 : 25	75 : 25	75 : 25	50 : 50	50 : 50	50 : 50	50 : 50	50 : 50
	Співвідношення між поточними зобов'язаннями і короткостроковими кредитами	100/0	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85
1	Сума власного капіталу, тис. грн	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106
2	Позиковий капітал, тис. грн	1269765	389702	389702	389702	389702	389702	3507318	3507318	3507318	3507318	3507318	1169106	1169106	1169106	1169106	1169106
2,1	короткострокові кредити	0	194851	0	389702	58455	331247	1753659	0	3507318	526098	2981220	584553	0	1169106	175366	993740
2,2	Інші поточні зобов'язання	1268625	194851	389702	0	331247	58455	1753659	3507318	0	2981220	526098	584553	1169106	0	993740	175366
3	Загальна сума потреби у фінансових ресурсах, тис. грн	100659	1558808	1558808	1558808	1558808	1558808	4676424	4676424	4676424	4676424	4676424	2338212	2338212	2338212	2338212	2338212

Орієнтуючись тільки на суму збільшення чистого прибутку (варіант Б-2, В-2, при якому співвідношення між позиковим і власним капіталом характеризується відношенням 75% до 25% та 50% до 50% відповідно, а співвідношення між поточними зобов'язаннями і короткостроковими кредитами – 100% до 0%) показники платоспроможності зменшуються та не відповідають нормативним значенням.

Вважаємо за доцільне під час формування структури фінансових ресурсів підприємства враховувати показник кредитоспроможності підприємства (коефіцієнт Альтмана, формула (3.6):

$$R = 8,38 \times K_1 + K_2 + 0,054 \times K_3 + 0,63 \times K_4, \quad (3.6)$$

де K_1 – оборотний капітал/активи;

K_2 – чистий прибуток/власний капітал;

K_3 – виручка від реалізації/активи;

K_4 – чистий прибуток/витрати.

Ймовірність банкрутства підприємства відповідно до значення показника R наведено в табл. 3.8.

Провівши розрахунок коефіцієнту Альтмана для ПАТ «Полтаваобленерго» у 2018 році отримали значення $R=4,08$. Отже, відповідно до значення показника R маємо мінімальну ймовірність банкрутства (до 10%) протягом всього аналізованого періоду.

Таблиця 3.8 – Ймовірність банкрутства ПАТ «Полтаваобленерго»
[розраховано автором на основі додатків В-К]

Значення R	Ймовірність банкрутства, %	Роки		
		2016	2017	2018
Менше 0	Максимальна (90-100)	4,13	4,44	4,08
0-0,18	Висока (60-80)			
0,19-0,32	Середня (35-50)			
0,33-0,42	Низька (15-20)			
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)			

Це позитивний фактор для підприємства, але враховуючи структуру фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго» керівництву необхідно вжити запропонованих заходів щодо поповнення власних фінансових ресурсів з метою максимізації рівня їх рентабельності та мінімізації середньозваженої їх вартості.

Отже, основним напрямком вдосконалення управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» є їх оптимізація, що включає шість основних етапів (аналіз фінансових ресурсів підприємства, оцінка основних факторів, які визначають формуванню структури, оптимізація за критерієм максимізації рівня фінансовою рентабельністю, оптимізація за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків, формування показника цільової структури), що дасть змогу не тільки оперативно й оптимально структурувати фінансові ресурси підприємства, а й спрогнозувати зростання їх рентабельності та фінансової стійкості підприємства на майбутнє, розробити загальні можливі напрями підвищення ефективної діяльності підприємства в цілому. Визначено, що оптимальна структура фінансових ресурсів була у 2017 році, а саме 42,68% власних коштів та 57,32% – позикових. Така структура фінансових ресурсів забезпечувала максимальний рівень реальної ринкової вартості підприємства. Розрахунок коефіцієнта Альтмана у 2018 р. свідчить про мінімальну ймовірність банкрутства (4,08).

В результаті прогнозування збільшення розміру власних фінансових ресурсів, коли структура капіталу становить 59,83% до 40,17 % - власний капітал до позикового, ми отримуємо покращення показника рентабельності власних фінансових ресурсів до рівня. Що говорить про позитивні перспективи діяльності ПАТ «Полтаваобленерго», якщо останнє буде вести менш агресивну політику до залучення позикових коштів, та нарощуватиме показник власного капіталу.

Отже, розгляд проблем управління ПАТ «Полтаваобленерго» дозволяє зробити висновок щодо взаємозв'язку результативності діяльності значною мірою залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами, яке ґрунтується на системі збалансованих показників.

Висновки за розділом 3

Дослідження пріоритетних напрямів вдосконалення управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Доведено необхідність усунення недоліків управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» шляхом формування заходів у довгостроковому періоді. Визначено дві основні умови вибору адекватної моделі управління фінансовими ресурсами: кількість та ефективність використання фінансових ресурсів та сформовано матрицю фінансових стратегій. Обґрунтовано шляхом використання моделі ігор за природою (несвідомим опонентом) та скориговано на критерії: Лапласа ($A_{\text{опт}} = A_3$), Вальса ($A_{\text{опт}} = A_3$), Седріджа ($A_1 \rightarrow \max$) та Гульвіца ($A_1 = 7,5$) оптимальну стратегію управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго», що полягає в поступовому розвитку та стабілізації з рівновеликим значенням критерію максимуму.

2. Визначено дизбаланси у дотриманні фінансової рівноваги з певними ознаками валатильності (фактично тільки два показника із п'яти – темпи росту всього капіталу та власного (2017-2018рр.) – на шкалі динамічної фінансової рівноваги займають відведені їм нормативні ранги). Доведено, що причини розбалансованості полягають: в порушенні процесів інтенсивності зміни зобов'язань, а саме випереджаюче зростання останніх; нарощенні концентрації нефінансових активів у загальній структурі майна підприємства (станом на 01.01.2016 р. питома вага нефінансових активів у загальній структурі майна становила 59,92%, то станом на 01.10.2018 р. вона досягла 64,73%). Визначено, що наявне відхилення фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» від стану фінансової рівноваги пов'язане із зменшенням власних високоліквідних активів та значною часткою позикових. Доведено необхідність застосування таких заходів: нарощення фінансових активів; реальна потреба скорочення темпів

росту нефінансових активів; незначне уповільнення темпів зростання зобов'язань.

3.Сформовано п'ять основних етапів оптимізації структури фінансових ресурсів: аналіз фінансових ресурсів підприємства; оцінка основних факторів, які визначають формуванню структури; оптимізація за критерієм максимізації рівня фінансовою рентабельністю; оптимізація за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків; формування показника цільової структури. Визначено оптимальну структуру власних та позикових фінансових ресурсів, а саме до 42,68% та 57,32% відповідно, що забезпечить максимальний рівень реальної ринкової вартості підприємства. Розрахунок коефіцієнта Альтмана у 2018 р. свідчить про мінімальну ймовірність банкрутства (4,08). Обчислено середньозважену вартість капіталу на рівні 1218,05%, що дасть змогу максимізувати реальну ринкову вартість підприємства. Доведено недоцільність застосування агресивного підходу до фінансування оборотного капіталу ПАТ «Полтаваобленерго». Визначено шляхом розрахунку значення показника R ($R=4,08$) мінімальну ймовірність банкрутства (до 10%) протягом всього аналізованого періоду. Обґрунтовано необхідність вживання запропонованих заходів щодо поповнення власних фінансових ресурсів з метою максимізації рівня їх рентабельності та мінімізації середньозваженої їх вартості.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена формуванню теоретичних засад та практичних підходів до управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах економічної кризи.

1. Запропоновано розглядати фінансові ресурси як економічну категорію, що відображає сукупність усіх грошових коштів чи прирівняних до них високоліквідних активів (грошового капіталу), які були чи можуть бути вкладені у фізичний продуктивний капітал. Структуровано основні джерела фінансових ресурсів та сформовано їх в групи, зокрема власні джерела (внутрішні: чистий прибуток і валові витрати та зовнішні: внески засновників і співзасновників, державне фінансування), залучені (поточна заборгованість), позичені (кредити).

2. Доведено, що в умовах циклічних кризових явищ, виникла необхідність пошуку нових підходів до управління фінансовими ресурсами. Дослідження теоретичного базису управління фінансовими ресурсами дозволило виділити шість стадій (формування стратегічних цілей, проведення господарського та фінансового аналізу, складання програми розвитку, оцінка ефективності використання фінансових ресурсів, організація контролю, оцінка ефективності управління та визначено важелі та методи (економічні, організаційні, загальнонаукові). Доведено доцільність трактування організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами як певного набору методів (самофінансування, оподаткування, інвестування, кредитування, ціноутворення, дисконтування, страхування, нормування, горизонтальний та вертикальний аналіз, аналіз коефіцієнтів, факторний аналіз, коефіцієнтний аналіз) та важелів впливу для забезпечення отримання очікуваних кінцевих результатів. Цілі управління фінансовими ресурсами можна узагальнити, визначивши її як прагнення максимального фінансового ефекту (будь-який результат, що відповідає очікуваному: утримання фінансових позицій (мінімальні збитки, беззбиткова діяльність, прибуток), нарощення темпів розширеного відтворення,

згортання діяльності тощо). Обґрунтовано необхідність дослідження антикризового управління фінансовими ресурсами, оскільки економічне середовище є нестабільним.

3. Доведено пряму залежність ефективності управління фінансовими ресурсами від рівня організації процесів аналізу фінансових ресурсів, який правомірно визначається технологічною ланкою системи управління і забезпечує її якісну основу. Побудовано структурно-логічну схему аналізу фінансових ресурсів, що включає два послідовних блоки: аналіз формування фінансових ресурсів, що включає аналіз джерел формування та аналіз активів нормативним, балансовим, розрахунково-аналітичним методами; оцінка використання фінансових ресурсів, що включає оцінку рентабельності при використанні коефіцієнтного, кластерного, структурного методів.

4. Визначено основний вид діяльності ПАТ «Полтаваобленерго» – виробництво, передача та постачання електроенергії та теплоенергії. Проаналізовано структуру капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» та визначено, що загальна сума капіталу ПАТ «Полтаваобленерго» в 2017 році у порівнянні з 2016 роком збільшилась на 3,31%, а у 2018 році порівняно з 2017 зменшилась на 4,01%, що пояснюється збільшенням власного капіталу на 13,56% та 7,81% у 2017, 2018 роках відповідно, а також зменшенням позикового капіталу на 3,19% у 2017 році та 12,81% у 2018 році. Виявлено зростання чистого доходу протягом аналізованого періоду (у 2017 році у порівнянні з 2016 роком чистий дохід збільшився на 12,21% а у 2018 році у порівнянні з 2017 роком збільшився на 13,66%, що в свою чергу призвело до отримання прибутку підприємством у 2017 році в сумі 130328 тис.грн., а у 2018 році – 75003 тис.грн.). Визначено, що у 2018 році показник чистого прибутку у порівнянні з 2017 роком зменшився на 55325 тис.грн (42,45%), це призвело до зменшення рентабельності обороту на 49,37% з показника 1,95% до 0,99%. Доведено, що дане зменшення спричинено збільшенням собівартості продукції у 2018 році на 12,33%.

5. Обґрунтовано, що управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» характеризується зіставленням фінансового потенціалу зі стратегічними цілями і прийнятим рівнем ризику для забезпечення фінансової

безпеки. Визначено, що в ПАТ «Полтаваобленерго» при управлінні фінансовими ресурсами здійснюється вертикальний аналіз фінансових ресурсів, що включає аналіз складу, структури та динаміки фінансових ресурсів підприємства. Виявлено, що система стратегічних фінансових цілей ПАТ «Полтаваобленерго» повинна забезпечувати формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високу рентабельність використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і оборотного капіталу; встановлення прийняттого рівня фінансових ризиків у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства у довготерміновому періоді.

6. Визначено недостатність власних оборотних фінансових ресурсів ПАТ «Полтаваобленерго», про що свідчить значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними фінансовими ресурсами у 2016-2018 рр. (нижче нормативного значення (2018 р. – 0,14). Проаналізовано узагальнюючі показники оцінки фінансової стійкості ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016-2018 рр., які свідчать про нестійкий фінансовий стан ($E1, E2 < 0$; $E3 > 0$). Доведено необхідність пошуку нових джерел фінансових ресурсів. Визначено, що кредитовіддача ПАТ «Полтаваобленерго» щороку збільшувалася, з 3,96 у 2016 році, до 4,60 у 2017, і до 5,99 у 2018 році, що свідчить про підвищення ефективності використання позикових коштів.

7. Доведено необхідність усунення недоліків управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго» шляхом формування заходів у довгостроковому періоді. Визначено дві основні умови вибору адекватної моделі управління фінансовими ресурсами: кількість та ефективність використання фінансових ресурсів та сформовано матрицю фінансових стратегій. Обґрунтовано шляхом використання моделі ігор за природою (несвідомим опонентом) та скориговано на критерії: Лапласа ($A_{\text{опт}} = A_3$), Вальса ($A_{\text{опт}} = A_3$), Седріджа ($A_1 \rightarrow \max$) та Гульвіца ($A_1 = 7,5$) оптимальну стратегію управління фінансовими ресурсами ПАТ «Полтаваобленерго», що полягає в поступовому розвитку та стабілізації з рівновеликим значенням критерію максимуму.

8. Визначено дизбаланси у дотриманні фінансової рівноваги з певними ознаками валатильності (фактично тільки два показники із п'яти – темпи росту всього капіталу та власного (2017-2018рр.) – на шкалі динамічної фінансової рівноваги займають відведені їм нормативні ранги). Доведено, що причини розбалансованості полягають: в порушенні процесів інтенсивності зміни зобов'язань, а саме випереджаюче зростання останніх; нарощенні концентрації нефінансових активів у загальній структурі майна підприємства (станом на 01.01.2016 р. питома вага нефінансових активів у загальній структурі майна становила 59,92%, то станом на 01.10.2018 р. вона досягла 64,73%). Визначено, що наявне відхилення фінансового стану ПАТ «Полтаваобленерго» від стану фінансової рівноваги пов'язане із зменшенням власних високоліквідних активів та значною часткою позикових. Доведено необхідність застосування таких заходів: нарощення фінансових активів; реальна потреба скорочення темпів росту нефінансових активів; незначне уповільнення темпів зростання зобов'язань.

9. Сформовано п'ять основних етапів оптимізації структури фінансових ресурсів: аналіз фінансових ресурсів підприємства; оцінка основних факторів, які визначають формуванню структури; оптимізація за критерієм максимізації рівня фінансовою рентабельністю; оптимізація за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків; формування показника цільової структури. Визначено оптимальну структуру власних та позикових фінансових ресурсів, а саме до 42,68% та 57,32% відповідно, що забезпечить максимальний рівень реальної ринкової вартості підприємства. Розрахунок коефіцієнта Альтмана у 2018 р. свідчить про мінімальну ймовірність банкрутства (4,08). Обчислено середньозважену вартість капіталу на рівні 1218,05%, що дасть змогу максимізувати реальну ринкову вартість підприємства. Доведено недоцільність застосування агресивного підходу до фінансування оборотного капіталу ПАТ «Полтаваобленерго». Визначено шляхом розрахунку значення показника R ($R=4,08$) мінімальну ймовірність банкрутства (до 10%) протягом всього аналізованого періоду. Обґрунтовано необхідність вживання запропонованих заходів щодо поповнення власних фінансових ресурсів з метою максимізації рівня їх рентабельності та мінімізації середньозваженої їх вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. Фінанси підприємств: Навч. посібник / Г. Азаренкова, Т. Журавель, Р. Михайленко. – Київ: Знання-Прес, 2004. – 291 с.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія / В.Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с
3. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: навч. посібник / В.І. Аранчій. – Київ: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с
4. Близнюк О.П. Управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібної торгівлі: монографія / О.П. Близнюк, А.П. Брезинська, О.М. Іванюта. – Харків: Видавець Іванченко І.С., 2016. – 253 с.
5. Бондаренко О. С. Фінансові ресурси та фінансові потоки: сучасна теорія і практика управління / О. С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 4. – С. 25-28.
6. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. Київ ; пер. с англ. ; гл. ред. серии Я. В. Соколов. – Москва: Финансы и статистика, 2000. – 341 с.
7. Ванькович Д.В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств / Д.В. Ванькович // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 112–117.
8. Власюк В. Є. Управління фінансовими ресурсами як значимий фактор сталого розвитку національної економіки : монографія. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2016. – 326 с
9. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств / Ю.М. Воробйов // Фінанси України. – 2001. – №2. – С. 77–85.
10. Гаврилова А. Н. Финансы организаций (предприятий) / А. Н. Гаврилова, А. А. Попов. – Москва: КНОРУС, 2007. – 608 с.

11. Грабчук О. М. Джерела формування фінансових ресурсів державного сектора економіки України / О. М. Грабчук, Л. В. Лисяк // Бізнес Інформ. – 2018. – № 8. – С. 165-170
12. Громова А. Є. Фінансові ресурси підприємств: теоретичні аспекти/ А. Є. Громова // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 3. – С. 21-23 .
13. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.00.04 / О.Є. Гудзь. – Київ., 2007. – 36 с.
14. Гудзь Т. П. Діагностика статичної та динамічної фінансової рівноваги підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 1 (62). – С. 180–186.
15. Гудзь Т. П. Формування фінансової рівноваги підприємства: методологічний аспект // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 7. – С. 8–15.
16. Дегтяренко А. В. Управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / А. В. Дегтяренко ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Харків, 2010. – 20 с.
17. Диба О. М. Фінансові ресурси інноваційно активних підприємств в Україні / О. М. Диба // Наукові праці НДФІ. – 2016. – Вип. 4. – С. 102-112.
18. Добринь С. В. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на фінансові ресурси підприємств машинобудівної галузі України / С. В. Добринь // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 64-67.
19. Дропа Я. Б. Фінансові ресурси розвитку національної економіки : дис. ек. наук : 08.00.08 / Дропа Ярослав Богданович – Львів, 2017. – 541 с.
20. Зуєва О.І. Фінансові ресурси: формування та ефективне використання в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис... канд.

екон. наук: 08.00.04 / О.І. Зуєва ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки» УААН. – Київ, 2009. – 20 с.

21. Колотуха С. М. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: формування та використання в умовах економічної нестабільності / С. М. Колотуха, В. П. Бечко, Л. Л. Кравцова // Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]. – 2016. – Вип. 1. – С. 29-37.

22. Корнєєв М. В. Фінансові ресурси та дисбаланси їх руху в умовах превалювання фінансового сектору економіки над реальним / М. В. Корнєєв // Фінансовий простір. – 2015. – № 2. – С. 175-177.

23. Корнійчук Г. В. Фінансові ресурси як елемент фінансового потенціалу агроформувань / Г. В. Корнійчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 8. – С. 44-45.

24. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2008. – 336 с.

25. Кустріч Л.О. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні/ Л.О. Кустріч//Агросвіт. – 2018. – №1. – С.18-24.

26. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси : монографія / Г.В. Кучер. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 608 с.

27. Леонтьев В. Финансовые ресурсы организаций (предприятий): Учебное пособие. – Санкт-Петербург: СПбГУЭФ, 2001. – 89 с

28. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти / О. Г. Малій // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 2. – С. 71-74.

29. Марченко А.А. Формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / А.А. Марченко ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2003. – 16 с.

30. Матвеева Н. В. Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємств / Н. В. Матвеева, П. К. Первухін // Наука й економіка. – 2016. – Вип. 2. – С. 17-21.

31. Машко А. І. Фінансові ресурси: теоретичний дискурс / А. І. Машко // Бізнес-навігатор. – 2017. – Вип. 3. – С. 142-145.

32. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 240 с.

33. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник / В.М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Київ: КНЕУ, 2001. – 240 с.

34. Панченко А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А. І. Панченко // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 133–137.

35. Пойда-Носик Н.Н. Фінансові ресурси підприємства / Н.Н. Пойда-Носик, С.С. Грабарчук // Фінанси України. – 2003. – №1. – С. 96–103.

36. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е. В. Прушківська, М. А. Санакоєва // Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 256–262.

37. Річний звіт ПАТ «Полтаваобленерго» за 2018 рік [Електронний ресурс]// Офіційний сайт ПАТ «Полтаваобленерго». – Режим доступу: <https://www.poe.pl.ua/wp-content/uploads/2018/01/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%822018.pdf>. – Назва з екрану.

38. Річний звіт ПАТ «Полтаваобленерго» за 2017 рік [Електронний ресурс]// Офіційний сайт ПАТ «Полтаваобленерго». – Режим доступу: <https://www.poe.pl.ua/files/documents/aktsioneram/reports/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%822017.pdf>– Назва з екрану.

39. Річний звіт ПАТ «Полтаваобленерго» за 2016 рік [Електронний ресурс]// Офіційний сайт ПАТ «Полтаваобленерго». – Режим доступу: <https://www.poe.pl.ua/files/documents/aktsioneram/reports/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%822016.pdf>

D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82_2016_2.pdf– Назва з екрану.

40. Роль і місце української енергетики у світових енергетичних процесах [Електронний ресурс]//Офіційний сайт Центру Разумкова. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_ENERGY_PRINT.pdf – Назва з екрану.

41. Романчук К. В. Фінансові ресурси в науковій англomовній літературі: систематизація за об'єктами обліку / К. В. Романчук // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(3). – С. 168-175.

42. Стецюк П.А. Теорія та практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / П.А. Стецюк. – Київ: ННЦІАЕ, 2008. – 386 с.

43. Сусіденко О. В. Обліково-фінансові ресурси акціонерних товариств: теоретико-організаційні аспекти / О. В. Сусіденко // Бізнес-навігатор. – 2018. – Вип. 6. – С. 232-236.

44. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: навч. посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федоров, Н.С. Резанова; за ред. В.М.Федосова. – Київ: Либідь, 1993. – 247 с.

45. Терещенко О.О. Фінансування підприємств в Україні: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення / О.О.Терещенко // Економіка України. – 2002. – №1. – С. 10–16.

46. Финансы/ под ред. В.М. Родионовой. — Москва: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.

47. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія / [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.] ; за ред. проф. Д. І. Деми. – Житомир : ЖНАЕУ, 2015. – 364 с.

48. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення: монографія / І.В. Журавльова, О.М. Ястремська, Л.О. Меренкова та ін. / За заг. ред. І.В. Журавльової. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. — 428 с.

49. Хачатурян С. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С. Хачатурян // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 77 – 81.
50. Ходаківський Є.І. Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики: колективна монографія / Є. І. Ходаківський, В.К. Данилко, Ю.С. Цаль-Цалко. – Житомир: Рута, 2008. – 392 с.
51. Хотомлянський О.Л. Теоретичні основи управління фінансовими ресурсами підприємств / О.Л. Хотомлянський, І.О. Сінєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №2. – С. 145 –150.
52. Хрущ Н. Аналіз та оцінка рівня прибутковості фінансових ресурсів підприємства / Н. Хрущ, Л. Приступа // Економіст. – 2007. – №7. – С. 28–31.
53. Чаплигіна О.В. Вдосконалення політики управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств / О.В. Чаплигіна, С.А. Лоевська // Економічний простір. – 2009. – №22/2. – С. 116–122.
54. Черноруцкий И. Г. Методы оптимизации в теории управления / И. Г. Черноруцкий. – Питер, 2004. – 255 с.
55. Чернышев С. Л. Моделирование экономических систем и прогнозирование их развития / С. Л. Чернышев. – Москва : МГТУ им. Баумана, 2003. – 231 с.
56. Чугунов І. Фінансові ресурси державного сектора економіки / І. Чугунов, Г. Кучер // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2019. – № 3. – С. 40-52.
57. Чупіс А. В. Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства / А. В. Чупіс, С. Н. Закоморний. – Суми: Козацький вал, 2007. – 28 с.
58. Шалигіна І. В. Фінансові ресурси та джерела їх формування як основні елементи фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери / І. В. Шалигіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 17(4). – С. 129-132.

59. Шаманська О.І. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств / О.І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 166-172
60. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування / Н. Шевчук // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 5–6. – С. 39–43.
61. Шевчук О. Д. Фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств: діагноз, оцінка, прогноз: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / О. Д. Шевчук ; Національний аграрний ун-т. – Київ, 2006. – 19 с.
62. Шелест В. В. Управління фінансовою безпекою довірчого товариства / В. В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 181–184.
63. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент / В. М. Шелудько. — Київ: Знання, 2013. — 375 с.
64. Шкробот М. В. Сутність та основи функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємств / М. В. Шкробот // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №3. – С. 236-240.
65. Шкроміда В. В. Механізм управління фінансовими ресурсами підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / В. В. Шкроміда ; Хмельницький нац. ун-т. – Хмельницький, 2005. – 21 с.
66. Шмален Г. Основы и проблемы экономики предприятия / Г. Шмален. – Пер. с нем. / Под ред. Проф. А. Г. Поршнева. – Москва: Финансы и статистика, 1996. – 512 с.
67. Шульц Е. П. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування / Е. П. Шульц // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 7(2). – С. 160-163.
68. Юхименко П. І. Теорія фінансів / П. І. Юхименко; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – Київ: ЦУЛ, 2010. – С. 576.

69. Юринець В. Є. Теоретико-ігрова оцінка тенденцій соціально-економічного розвитку держави / В. Є. Юринець // Вісник Львівського університету. Серія: Економіка. – 2005. – Вип. 34. – С. 41–47.

70. Юрій С. І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності / С. І. Юрій, Т. О. Кізима // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 3-10.

71. Юркевич О.М. Визначення сутності та ролі інституційних інвесторів на фінансовому ринку / О.М. Юркевич // Науковий збірник «Формування ринкової економіки». – 2011. – № 26. – С. 149–157.

72. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Н.Б. Ярошевич. – Київ: Знання, 2012. – 341 с.

73. Ярошевич О. В. Програмно-цільовий метод управління на регіональному рівні: зарубіжний досвід і Україна / О. В. Ярошевич // Економіка та держава. – 2008. – № 3. – С.71–74.

74. Ященко С.О. Инвестиции институциональных инвесторов в социальную инфраструктуру [Электронный ресурс] / С.О. Ященко // Российское предпринимательство. – 2008. – № 11. – Вып. 1(122). – С. 42–45. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/>

75. Abouraia M. K. Impact of Foreign Aid in Economic Development of Developing Countries: a Case of Philippines / M. K. Abouraia // European Journal of Business and Social Sciences/ – Vol. 3, No. 4. – 2014. – pp. 166-180.